JOANNIS HARDVINI
Societatis JESV Presbyteri

CHRONOLOGIÆ
EX NVMMIS ANTIQVIS RESTITVTÆ

PROLVSIO

DE NVMMIS
HERODIADVM.

PARISIIS,
Apud JOANNEM ANISSON Typographiæ Regiæ Directorem,
viâ Jacobæâ, ſub Lilio Florentino.

M. DC. XCIII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

JOHANNIS HARDVINI

Societatis JESV Presbyteri

CHRONOLOGIÆ

EX NVMMIS ANTIQVIS RESTITVTÆ

PROLVSIO

DE NVMMIS HERODIADVM.

VEtus adagium est, aptiorem quam in sua quemque causa patronum esse neminem: quod nuper intellexi esse longe verissimum. Inventus enim est, qui pro Eumenio ad Norisium, mox & ad Valentem scriberet: sed ea primum stili vehementia, quam ab Eumenii indole ac moribus esse alienam, ipse professus est: deinde deflectente etiam ab Eumenio ipso alicubi ac discorde sententia. Ex quo gemino, opinionum scilicet stilique discrimine, tametsi ille frequens auditor Eumenii est, tamen longe alium Eumenium esse ab eo, qui Eumenii Hyperaspisten egit, mox erit, opinor, omnibus persuasum. Itaque quod ille, sive obscurius paulo, sive pressius quam par fuit, de Cæsarea Herodianique generis descriptione perstrinxit, nunc demum juvat ex ipsius Eumenii, hoc est, ex nostra sententia promere: excerptis ex majore nostro opere, digestisq; per annos singulos nummis antiquis, qui ad illam historiæ partem adtinent. Nam cum universam Chronologiam moliamur ex nummis veteribus & marmoribus illustrare, quorum sub-

ſidio nihil eſſe certius deprehendimus, tum ad veritatem hiſtoriæ detegendam, tum ad judicium ferendum de plurimis veterum monumentis: fas nobis eſſe arbitramur, priusquam in lucem publicam integrum opus emanet, de quibusdam capitibus paulo abſtruſioribus, quale iſtud eſt, quod hodierno die proponimus, eruditorum ſenſa ac judicia explorare, ex iisdemque proficere. Herodiadum ætatis delineatio eſt, tam ſacris codicibus, nummis antiquis, lapidibusque conſentanea, quam videbitur eadem a Joſepho, aliisque annalibus, diſpar ac diſſentiens. Quæ ætas ut poſtea a nobis copioſius, ſi res ita ferat, conjuncteque cum hiſtoria Auguſta, veluti cum integro corpore, tractabitur: ita nunc ab eo divulſa, in brevi quaſi tabella ſeorſim ſtrictimque repræſentatur.

Anni ab Vrbe condita.

718 Caput Antonii Triumviri nudum, ſine epigraphe.

SOSIUS IMP. Trophæum. Infra, captivi duo, manibus poſt terga vinctis: ob captam Judæam, & Herodem ei forte ſimul Ethnarcham impoſitum. Eſt e gaza Regia nummus argenteus.

ΗΡΩΔΟΥ. Uva, ſymbolum agri vini feracis, *in vineis Engaddi*, Cant. I, 13. Plinius, lib. V. ſect. XV. *Engadda oppidum ſecundum ab Hieroſolymis fertilitate, palmetorumque nemoribus: nunc alterum buſtum.*

ΕΘΝΑΡΧΟΥ. Ex eadem gaza, æris minimi. Herodi priori Spanhemius quoque hunc nummum merito adjudicat. Nemo certe poſt hunc Herodem Herodes alter Ethnarcha fuit, hoc eſt, Princeps Judææ ac Samariæ. Nummi aream occupat, non galea, ut quibusdam viſum eſt: ſed flos rubentis lilii, qualis a Pli-

nio describitur, libro XXI. sect. XI. *Foris striati, & ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantis effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuique filo & semine, stantibus in medio crocis, calice diversi coloris. Laudatissimum esse in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide* Judææ, testis est idem. Ethnarcham Judææ tantum fuisse Herodem utraque nummi area indicat.

719 In Fastis triumphalibus: C. SOSIVS. C. F. T. N. PROCOS. EX. IVDAEA. AN. DCCXIX. III. NONAS. SEPTEMBR. Romæ triumphavit.

720

721

722

723 Caput Octaviani Cæsaris nudum sine laurea. L. ΒΠΣ. Annus 282. Græcorum, autumno anni hujus iniens. Post caput Octaviani, ΝΓ aliæque litteræ exesæ, ut quidem oculi referunt. In quem annum Græcorum incurrat Octaviani victoria de Asia recepta, hic nummus Zenodori notat.

ΖΗΝΟΔΩΡΟΣ ΤΕΤΡΑΡΧΗ ΓΗ... Sic enim detritæ sunt litteræ istæ duæ postremæ, ut fugiant propemodum aciem oculorum. Caput Zenodori nudum sine diademate: quoniam tetrarcha tantum, non βασιλεὺς fuit. Nummus perrarus, in Cimelio Illustrissimi Domini FOUCAULT, ex ære minimæ fere molis.

Caput Octaviani Cæsaris nudum, ut supra. L..... ΠΣ. Annus, ut conjicimus, idem qui in priore nummo.

ΖΗΝΟΔΩΡΟΥ ΤΕΤΡΑΡΧΟΥ ......
Caput nudum, sine diademate. E Cimelio D. DRON: ejusdem molis & metalli.

724 Annus primus æræ, ut dicitur, Auguſtanæ, poſt Aſiam nempe receptam: ab autumno anni ſuperioris iniens: cum & Actiaca victoria ab Octaviano Cæſare eſt relata. Quam vere Judæam ab Auguſto captam hoc anno retulerit vetus ſcriptor in Iſaiam libro 2. tomo I. amplius conſiderandum eſt.

725

726

727 Sebaſte ab Herode hoc anno condita. Æra in nummis primum apparet anno Chriſti 82. Auguſti nomen, Græce Σεβαςȣ̃, Octavianus hoc anno accepit, non ſuperiore, ut Noriſio viſum eſt, pag. 444. ipſis invitis teſtibus quos allegat.

728

729

730

731

732

733 Cæſarea Auguſta Palæſtinæ circa hoc tempus condita eſt ab Herode. Plinius, libro v. ſect. xiv. *Stratonis turris, eadem Cæſarea, ab Herode rege condita.* Certe hic annus eſt undecimus æræ Auguſtanæ, autumno iniens, qui deſignari videtur in nummo, quem Patinus affert in Svetonium, pag. 111. ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ, capite Auguſti laureato.) (Fortuna ſtat, cum ancora, & palma, & cornucopiæ: quæ ſunt annonæ uberrimæ in portu Cæſareæ Palæſtinæ ſymbola. L. ΙΑ. ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ. Sicut in nummo Claudii, anno Chriſti 54. ſcriptum eſt, ΕΤΟΥΣ ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΙΓ. Nam ea civitas, ut aliæ quædam, nunc L. nunc ΕΤΟΥΣ, in ſuis nummis ſcripſit. Alter ibidem, parte antica

similis: in postica, ΜΗΤΡΟΠ. ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ. Dea rupi insidet, spicas dextra gerens, fluvio ad pedes emergente: de quo amne in Antirrethico diximus.

ΚΑΙΣΑΡΙΑ. Ara cum igne, ob vota suscepta pro Cæsare.

ΣΕΒΑΣΤΗ in corona laurea. E gaza Regia, æris minimi. *Cæsarea Augusta* Palæstinæ.

734 Herodes templum Hierosolymitanum instaurari jussit, si Josepho credimus.

735

736 Laudat hoc anno, ut apparet, *Herodis palmeta pinguia* Horatius, lib. 2. epist. 2. versu 184.

737 In Judæa *Herodium toparchia* fuit una *ex decem, cum oppido illustri ejusdem nominis*, teste Plinio, lib. v. sect. xv. De anno natali hujus oppidi, nihil certi & explorati est.

738

739

740 Phaselis, si Stephano fides, urbs est Judææ ab Herode priore condita: Plinio convallis Judææ est, palmetis inclyta, lib. XIII. sect. IX. de nomine conjugis Herodis, ut videtur: sicut Livias ibidem, de nomine Liviæ Augusti.

741

742

743

744 Dedicatio Cæsareæ ab Herode, si Josephum audimus.

745 Si Josepho fides habenda esset, libro XVI. cap. IX. ajenti agrum Phaseliticum cognominatum fuisse & coli cœptum post annum V. C. 744. consectarium ex eo foret, non ante annum istum fuisse percussum nummum ΗΡΩΔΟΥ ΕΘΝΑΡΧΟΥ, quem attulimus anno 718. Nam in Phaseliticum lilium repræsentat.

746

747

748 Herodes Herodis F. Galilææ: simul Philippus ejusdem tetrarchæ frater, Ituraæ & Trachonitidis regionis tetrarchiam obtinet. Anno certe 752. quo conceptus est Joannes Baptista, solam Herodes prior Judæam cum Samaria tenebat, teste Luca: hoc est, annis quatuor ante excessum e vita: nepue unquam extra hos fines regnavit, ut dicemus in Notis.

749

750

751

752 Augusti caput. Nummus a Spanhemio descriptus, ad Juliani Cæsares, pag. 34.

ΙΟΥΛΙΟΣ ΘΕΟΣ. *Divus Julius.* ΚΑΙΣΑΡΙΑ ΣΕΒΑΣΤΑ ΝΕΩΚΟΡ. Hunc nummum, si est genuinus, ante annum 754. cusum fuisse oportet, cum Cæsarea Palæstinæ tantum Augusta diceretur, nondum Prima Augusta: quod nomen non antea gessit, quam altera condita est in Paneade Cæsarea Augusta.

753 ΛΕΥΚΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ. Lucii Cæsaris Augusti F. caput nudum.

ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ. Capricornus cum Cornucopiæ, qui typus in Cæsariensium nummis passim occurrit. Est nummus gazæ Regiæ, ex ære minimo. Caper ille in piscem desinens, abundantiam annonæ terra marique indicat. Ex quo intelligere promtum est, Cæsaream hic designari, quæ sit litori maris apposita, atque adeo Cæsaream Palæstinæ. Neque aliud in nummis pariter Augusti Capricornus significat: tametsi Antiquarii de

natali Augusti accipiunt, de quo disceptant inter se frustra, a Svetonio decepti, ut alias dicemus.

Anni æræ Christianæ.

1 Primus hic annus est æræ Christianæ, nato Domino sub exi-
V. C. tum anni superioris, *in diebus Herodis regis.*
754. Philippus Herodis F. tetrarchæ frater, Cæsaream Augustam alteram Cæsari Augusto donat. Ea dicitur Cæsarea Philippi in Evangelio: Cæsarea Paneas apud Plinium, & in nummis.

2

3 Herodes prior diem obit, cæsis antea infantibus *a bimatu* post Christum natum. Archelaus F. *in Judæa regnat pro Herode patre suo.* Matth. 2,22. Nummus Archelai nullus exstat, qui sit sincerus.

4 De nomine Archelai regis, Archelais Judææ convallis, palmetorum nemoribus clara, apud Plinium, lib. XIII. sect. IX.

5

6

7 Caput Augusti laureatum. E Regia gaza, ære mediocri. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Capricornus. ΛΗ. Annus XXXVIII. ab Asia recepta, autumno iniens. A Cæsariensibus Palæstinæ percussus: qui more Græco Σεβαςὸν dixere, non, ut Judæi, Καίσαρα tantum.

8 Archelaus hoc anno obit: Judæa fit Augusti provincia.
+ ΚΑΙCΑΡΟC. Spica, fertilitatis agri Judaici symbolum. ΛΘ. Palma. Annus XXXIX. Asiæ receptæ. vide Notas.

9

10

11

12

13

14 ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Augustus Augusti* F. capite laureato.

Augusti finis Tiberii initium mense Aug.

Intra coronam lauream, A. *primus* Tiberii annus. Inferius, ΕΠΙ ΣΙΛΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΜ. *Sub Silano* Præside Syriæ, *Antiochensium annus* XLV. ab Asia recepta, autumno iniens, idemque incidens in primum Tiberii principatus annum. Est e gaza Regia, & apud Illustriss. LAMONIUM, ex ære magno: apud D. DRON, ex ære mediocri. At in Lamoniano legitur ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ, capite nudo.

15

16

17

18 ΤΙΒΕΡΙΑΣ in corona.

ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΤΕΤΑΡΤ. Palma. E thesauro Mauroceni, apud Patinum, ex ære, pag. 112. Significat Tiberiadem ædificatam de nomine Tiberii fuisse, currente anno imperii quarto. Nam ea vis est hujus vocis περιόδȣ in nummis, ut annum currentem exprimat: id quod duobus aliis exemplis liquet. Ergo ut Augusto vivente Cæsaream Augustam Herodes prior, & alteram Philippus F. condidere: ita Tiberii jussu, cui Claudii de patre nomen fuit, antequam insereretur in gentem Juliam, Claudia Tiberias in Galilæa ab Herode altero condita est. Quo ille argumento Claudiæ familiæ devotus, & jam tum φιλοκλαύδιος existimari voluit. Hinc fit, ut nummi ΚΛΑΥΔΙΟΤΙΒΕΡΙΕΩΝ & ΤΙΒΕΡΙΟΚΛΑΥΔΙΕΩΝ,

ſub Trajano & Hadriano percuſſi, æræ ſuæ initium ab hoc anno repetant: quaſi æque priſcam incolæ credi vellent Claudiæ atque Tiberiadis appellationem. Fuit Tiberias oppidum, ab occidente lacus Geneſaræ, aquis calidis ſalubre, teſte Plinio, lib. v. ſect. x v.

20

21

22

23 Julias oppidum, in honorem Juliæ Auguſtæ Tiberii conjugis, ab Herode tetrarcha conditur circa hoc tempus: ſita ab oriente lacus Geneſaræ, teſte Plinio, loco jam citato.

24

25

26

27

28

29 Prædicatio Joannis Baptiſtæ, *anno quintodecimo imperii Tiberii Cæſaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Ituræa*, &c. Lucæ cap. I I I.

30 Baptiſmus Chriſti Domini. *Et ipſe* JESUS *erat incipiens quaſi annorum triginta.*

31

32 Sub Paſcha, *Herodes tetrarcha* Joannem Baptiſtam jubet ſecuri percuti. Matth. x I v, 1. & Luc. I x, 7. Idem Marci v I, 14. *rex Herodes* appellatur, quia qui primum tetrarcha, poſtea idem rex fuit, ut dicemus. Itaque κατὰ πρόληψιν a Marco rex appellatur, quia ſupremo vitæ anno rex fuit: quo tempore & a Luca in Actis cap. x I I. *Herodes rex* appellatur. Idem a Luca viciſſim in iisdem Actis cap. x I I I. tetrarcha nuncupatur, quem cap. x I I. regem

dixerat: quia & prius ille & diutius tetrarchæ nomen, quam regis obtinuit: deinde ne priorem ibi Herodem aliquis intelligeret, qui ſtatim Herodes ethnarcha, diutiſſime vero Herodes rex eſt appellatus.

33 Paſſio CHRISTI Domini. Solam adhuc Galilæam Herodes tetrarcha regebat. Luc. XXIII, 6. *Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit, ſi homo Galilæus eſſet. Et ut cognovit, quod de Herodis poteſtate eſſet, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat illis diebus.*

34

35

36

37 ΗΡΩΔΗΣ ΤΕΤΡΑΡΧΗΣ. L. ΜΓ. Palma.

Caii I. ΓΑΙΩ ΚΑΙΣΑ. ΓΕΡΜ. ΣΕΒ. in corona. E Cimelio Illuſtriſſ. D. BEGON, ex ære minimo. Qui mos erat in Oriente regum ac civitatum, monet Herodes, in quem tetrarchiæ ſuæ annum primus Caii Cæſaris annus incurrat, nempe in XLIII.

38

39

40 Agrippa, ſi Joſepho credimus, ſcribit ex urbe ipſa Roma ad Caium Cæſarem pro Judæis.

41

Claudii I.

42 ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΡΩΔΗΣ. Caput diadematum.

ΚΛΑΥΔΙΑ ΚΑΙΣΑΡΙΑ, in corona. E gaza Barberina, æris minimi, referente Holſtenio in Stephan. pag. 154. Alteram Cæſareæ æram hic annus aperit, quo ei civitati Claudiæ & Germaniciæ nomen ab Herode datum eſt. Quo ille officio ſe rurſum ſub Claudio prin-

cipe, ut antea sub Tiberio, Claudiæ gentis amicum & clientem, Φιλοκλαύδιον profitetur in nummo sequente. Hanc Cæsarienses æram alterumque nomen notarunt in nummo Commodi, ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑΙΩΝ ΡΛΘ.

43 ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΡΩΔΗΣ ΦιλοκλαΥΔΙΟΣ
Caput Herodis diadematum. E gaza Regia.
ΚΛΑΥΔΙΩ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ. ΕΤ. Γ. in corona, hoc est, ἔτυς γ'. *anno* Claudii *tertio*. Ultra quem annum cum nulli deinceps Herodis nummi appareant, hunc ipsum esse Herodem, ex eo rectè conficitur, cujus obitum narrat hoc ipso anno Lucas in Actis cap. XII. Quod & Spanhemio V. Cl. pag. 444 olim placuisse animadvertimus.

44 Circiter hunc annum Felix Judææ Præses designatur.

45

46 Claudii caput laureatum.
ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΕΤΟΥΣ Ε. Dea rupi seu monti insidet, ut in nummo anni V. C. 733. & in altero ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑΙΩΝ. Annus quintus hic est æræ Cæsariensium. Nummus est nuper laudatus ab Antiquario.

47

48

49

50

51 Annus primus Agrippæ prioris, cui regnum patris ac patrui concessum est a Claudio, hoc est, Galilæa, cum Trachonitide. Unde ille se & Magnum Regem & Φιλοκλαύδιον simul appellat in nummo vetere nuper edito.

52

53

54 ΚΛΑΥΔΙΟϹ ΚΑΙϹΑΡ. capite laureato.

Claudii ultim. Neronis I.

ΕΤΟΥϹ ΚΑΙϹΑΡΕΩΝ ΙΓ. *Anno Cæſarienſium* Palæſtinæ, non Claudii Principis, *decimo tertio.* Caput turritum, ut in nummo Titi, COL. CAESAREA. L. IB. ΦΛΑ. Ex ære mediocri, apud D. Dron.

55

56 Act. xxv, 1. *Feſtus ergo cum veniſſet in provinciam, poſt triduum aſcendit Hieroſolymam a Cæſarea.* Erat Judæa *provincia* Auguſti fiſco addicta, poſt obitum Archelai, ut diximus. Act. xxv, 13. *Agrippa rex & Berenice deſcenderunt Cæſaream ad ſalutandum Feſtum* Judææ præſidem. Nuſquam dicitur in Actis Agrippa rex Judææ, ſed rex præciſe, vel Agrippa. Neque is Hieroſolymis tunc fuit: alioqui Feſtum ibi ſalutaſſet. Deſcendit igitur a Galilæa Cæſaream, ſedem Præſidis Provinciæ.

57

58 ΝΕΡΩΝΟΣ, in corona.

ΚΑΙΣΑΡΟΣ, L. E. *annus quintus* Neronis. Spica, Judææ Symbolum. In theſauro Mauroceni, pag. 113. Judæa provincia ſine rege, niſi Cæſare.

59

60

61 Agrippa junior Agrippæ F. accepit ex Senatusconſulto imperium rei militaris in Palæſtina, ut ex nummo liquet anni 86.

62

63

64

65

66

67

68 ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΕΓΑΣ ΑΓΡΙΠΠΑΣ ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ. Caput diadematum Agrippæ fenioris. Nummus nuper vulgatus, ex ære mediocri.

Neronis ultim. Galbæ 1.

M...ΚΑΙΣΑΡΙΑ Η ΠΡΟ Σ ΤΩΝ ΣΕΒΑΣΤΩΝ. Dea ſtat cum temone & cornucopiæ, uberis annonæ in portu Cæſarienſi ſymbolum.

ΝΕΡΩΝ ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Caput laureatum, adjecto ſolis ſidere, quod eſt ſymbolum Orientis. Nummus Reg. ex ære mediocri.

M......ΙΑ Η ΠΡΟ Σ ΣΕΒΑΣΤΩΝ. Dea ſtat cum haſta, pede proræ navis impoſito. Μητρόπολις Καισάρεια ἡ πρώτη Σεβαστὴ Σεβαστῶν, *prima Auguſta Auguſtorum*, Auguſti nimirum, & Claudii: quorum nominibus eſt appellata. Nam & Auguſta dicta eſt in nummis, & Claudia: & Ο pro Ω in nummis ſcribi, tralatitium eſt. Ut in Latinis autem, C. A. C. *Colonia Auguſta Cæſarea*, A. pro Auguſta: ita ſolum Σ pro Σεβαστὴ in Græcis ponitur: quemadmodum in nummo Criſpinæ Hyperaſpiſtes adnotavit. In media nummi area, L. ΙΔ. *Annus XIV.* Neronis, quo anno a Neronis partibus ſtetit Cæſarea. Eam ob cauſam, ut videtur, ducta in partem civitatis anno ſequente a Veſpaſiano colonia eſt.

ΝΕΡΩΝ ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ut ſupra, in eadem gaza.

M.......ΙΑ. Η ΠΡΟ ΣΕΒΑΣΤΩΝ. Μητρόπολις Καισάρεια ἡ πρώτη Σεβαστῶν.

69 Judæa rebellante jam ab anno ſuperiore, Veſpaſianus cum liberis ad bellum ſe comparat.

Veſpaſ. 1.

ΔΟΜΙΤ...... Capite laureato.

ΕΤΟ. ΙΘ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠ. *Anno XIX. regis Agrippæ.* Triremis, Galilææ symbolum: quale in nummo *Τιβεριέων* cernitur sub Hadriano: cujus symboli vice in aliis ejusdem civitatis, sub Trajano & Hadriano, nunc est ancora, nunc temo cum prora.

Cæsaream ducta a Vespasiano colonia est, eademque Prima Flavia cognominata, teste Plinio, nummisque permultis. Æra coloniæ Flavianæ idcirco ab autumno incipit hujus anni.

70 Hoc anno Hierosolyma, ut Plinius ait, bustum Judææ efficitur. Nummi IUDAEA CAPTA inscripti, anno sequente Romæ cusi.

71 ΑΥΤΟΚΡ. ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ. *Imp. T. Cæsar*, capite laureato.

ΙΟΥΔΑΙΑΣ ΕΑΛΩΚΥΙΑΣ. *Judæa capta.* Victoria scribit in clypeo palmæ arbori apposito. Est ex ære mediocri, e Cimelio Illustrissimi Domini Foucault. Qui hunc nummum alias sic edidere, ut in altera superficie legeretur ΙΟΥΔΑΙΑΣ ΕΑΛΩΚΥΙΑΣ, in altera ΚΑ. ΒΑ. ΑΓΡ. ii ex duobus nummis dissimilibus unum conflavere. Quod & e Constantini nummis duobus fecisse quemdam nuper in notis ad Lactantium, jam adnotatum est.

Domitiani nummus, ex ære mediocri, apud Patin. pag. 164.

ΕΤΟ. ΚΑ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXI. regis Agrippæ.* Victoria cum palma & corona.

72

73 Titi nummus, ex ære medioeri, apud Patin. pag. 151.

ΕΤΟ. ΚΓ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXIII. regis Agrippæ.* Victoria, ut supra.

74 ΔΟΜΕΤ. ΚΑΙΣΑΡ, capite laureato, Regius, ex ære mediocri. Eſt & in theſauro Mauroceni, pag. 116.

ΕΤΟ. ΚΔ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXIV. regis Agrippæ.* Victoria, ut ſupra.

75

76 ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ, capite laureato.

ΕΤΟ. Κϛ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXVI. regis Agrippæ.* Victoria, ut ſupra. E Regia gaza, ære mediocri. Hic nummus eſt, opinor, quem Spanhemius pag. 864 ex Seguini Muſeo legit ΣΕΒΑΣΤΟΣ, & Veſpaſiano tribuit. Tamen & Occo habet pag. 158. e Cimelio Alb. Princ. nummum ſequentem:

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΚΑΙCΑΡΙ CΕΒΑCΤΩ, capite Veſpaſiani laureato.

ΕΤΟ. Κϛ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠ. Dea ſtat cum cornu copiæ, ut in nummo Cæſareæ, anno 43. Exhibetur iſte & ab Erizzo, pag. 131.

ΔΟΜΙΤΙΑΝΟC ΚΑΙCΑΡ, capite laureato. Reg. æris minimi.

ΕΤΟ. Κϛ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. Victoria ſiniſtro pede galeam premit, dextra ſcribit in clypeo.

77 ΑΥΤΟΚΡΑ. ΟΥΕCΠΑCΙΑΝΩ CΕΒΑCΤΩ. Caput laureatum.

ΕΤΟΥ. ΚΖ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXVII. regis Agrippæ.* Dea ſtans, dextra ſpicas, læva cornucopiæ gerit. Eſt Reg. ære mediocri.

ΔΟΜΙΤΙΑΝΟC. ΚΑΙCΑΡ, capite laureato. Reg. æris minimi.

78 ΕΤΟ. ΚΖ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. Duplex cornucopiæ.

79 ΑΥΤΟΚΡΑΤ. ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ΣΕΒΑΣΤΩ. *Imp. Vespasiano Aug.* Caput laureatum. Est Reg. ære mediocri.

Titi 1 a mense Julio.

ΕΤΟ. ΚΘ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXIX. regis Agrippæ.* Dea stans, cum spicis & cornucopiæ.

Titi nummus, e gaza Medicea, referente Spanhemio.

ΕΤΟ. ΚΘ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. Victoria cum palma & corona. Vespasiano adhuc superstite conflatus. Agrippæ autem nec tricesimus, nec deinceps alius in nummis annus occurrit. Id quod argumento est alium esse ab isto Agrippa illum, cujus post annos septem annus præfecturæ vicesimus sextus notatur in nummo Domitiani. Jedidæus Alexandrinus, sed falsus testis, ut dicemus, annos XXX. nec plures huic Agrippæ tribuit, quem & postremum Agrippam, communi cum sociis errore, nuncupat.

80 Titi nummus, COL. CÆSAREA. L. IB. ΦΛΑ. *Annus XII. Flaviorum*, autumno iniens. Æra Flaviorum adhuc consignatur in nummo coloniæ Cæsareæ, anno primo Elagabali, ut in ejusdem chronologia dicturi sumus.

81 Annus primus Agrippæ alterius, ut colligi posse videtur, ex nummo anni 94.

Domitiani 1.

82 IMP. DOMIT. CÆSAR. Capite laureato. Reg. ære mediocri.

ΣΕΒΑΣΤΗΝΩΝ. Jupiter stans dextra hastam, læva victoriolam tenet. L. ΘΡ. Mos fuit Syriæ civitatum, ut

diximus, in nummis adnotare, in quem æræ suæ annum primus Augustorum annus incideret. Itaque hic annus est CIX. æræ Sebastenæ, incurrens in annum Domitiani primum, a verno tempore etiamnum iniens, vetusto Judææ ac Samariæ more. Nam in Galilæa annus autumno cœptus est, more Græco, quem in urbe Sebastena quoq; receptum postea fuisse verisimile est. Æram Sebastenam videri biennio a Norisio retardari dicetur in Notis.

83

84

85 ΒΑCΙΛΕωC ΑΓΡΙΠΑ. Tabernaculum: de quo dicemus in Notis.

L. E. *Annus quintus*, ex quo imperium rei militaris in Judæa gerit, quale jam in Palæstina gerebat. Tres spicæ ex uno surculo emicant, ubertatis Judaicæ symbolum. E Museo nostro, ære minimo.

86 ΒΑCΙΛΕωC ΑΓΡΙΠΑ. Tabernaculum.

L. ς. *Annus sextus*. Tres spicæ, ut supra. Apud D. DRON, ære minimo.

IM. CA. D. VES. F. DOM. AV. GER. COS. XII. *Imp. Cæsar Divi Vespasiani Filius, Domitianus Augustus, Germanicus, Consul XII.* capite laureato.

ΕΠΙ. ΒΑ. ΑΓΡΙ. ΕΤ. Κστ. S. C. *Sub rege Agrippa, anno XXVI. Senatusconsulto.* Caduceus insertus gemino cornucopiæ: pacis & abundantiæ symbolum. E Regia gaza, ære minimo. Ex quo rex Agrippa imperium in Palæstina rei militaris accepit ex S. C. annus hic est sextus ac vicesimus.

IM. CA. D. VES. F. DOM. AV. GER. COS. XII. SALVTI. AVGVST. S. C. Ara. ΕΠΙ. ΒΑ. ΑΓΡΙ.

ET, Κϛ. Vota ſuſcepta toto imperio pro ſalute Domitiani Aug. ab anno 84. quo Romæ percuſſus alter iſte nummus eſt ex ære mediocri, apud D. Dron, IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. X. ϽC. SALVTI. AVG. Ara. Infra, S. C. At prior ille e Cimelio eſt Illuſtriſſ. D. Begon, Cæſareæ Palæſtinæ percuſſus.

87

88

89 ΒΑϹΙΛΕΩϹ ΑΓΡΙΠΠΑ. Tabernaculum.

L. Θ. *Annus nonus*. Tres ſpicæ, ut ſupra. Apud D. Dron, ære minimo.

90

91 ΑΥΤΟΚ. ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ, capite laureato.

ΦΛΑΟΥΙ. ΝΕΑΠ. ΣΑΜΑ. L. ΑΙ. *Flavia Neapolis Samariæ*, anno XI. Sunt eæ voces in corona laurea, cum gemino cornucopiæ. E regia gaza, ære mediocri. Alter e Cimelio Droniano: ΦΛΑΟΥΙ. ΝΕΑΠΟΛΙ. ΣΑΜΑ. L. ΑΙ. cum palma. *Annus XI.* Verius tamen ad annum Domitiani primum, quam ad iſtum, hi nummi pertinent, ut dicemus in Notis.

92

93

94 ΚΑΙϹΑΡ. Δ...... Caput Domitiani laureatum.

L. ΙΔ. ΒΑϹΙ. ΑΓΡΙΠ. Victoria ſcribit in clypeo. Annus eſt XIV. regis Agrippæ: qui annus in eadem idcirco nummi area cum nomine Agrippæ conjungitur, autumno iniens. Pulſos in Oriente Arabas Parthos-

que a diversis Domitiani ducibus vel legatis, quorum haud postremus Agrippa rex fuerit, hic nummus insignis docet, qui est in Cimelio Droniano, ex ære mediocri, Cæsareæ pariter in Palæstina conflatus. Hoc anno, qui Domitiani quoque XIV. est, gratulantur Cæsari victoriam aliæ similiter Palæstinæ civitates: ut Raphia, cujus æram Norisius biennio remoratur: & Ascalo. Item Cæsarea Cappadociæ, in nummo ex ære mediocri Cimelii Droniani: ΜΗΤΡΟ. ΚΑΙCΑ. ΕΤ. ΔΙ. cum Argæo monte. In antica parte caput est Domitiani laureatum, detrita epigraphe.

95
96 IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. II. P. P. capite laureato.
Nervæ I. FISCI IUDAICI CALVMNIA SVBLATA. S. C. Palma, Judææ symbolum. E. gaza Regia, & Cimelio Droniano, ex ære magno. Judæa fisco Augusti addicta, non fuit ante hunc annum Senatui Populoque Romano reddita. Unde & balsamum Judaicum *fiscus* Principis ferebat, vendebatque, teste Plinio, libro XII. sect. LIV.

97
98 Trajani Imp. annus primus.

NOTÆ.

Ad annum Vrbis Romæ DCCXVIII.

I. *Quo anno principatus Herodi fuerit adſignatus.*

VICTORIAM a Soſio relatam fuiſſe nummus hoc anno allatus docet, cum imperium rei militaris in Syria ſub Antonio Triumviro gereret. Triumphavit de Judæa Romæ Soſius anno ſequente, ut Faſti docent, quos retulimus. Hoc igitur anno capta ſunt Hieroſolyma, eodemque Herodes impoſitus Ethnarcha Judææ a Soſio, Antonii & Octaviani juſſu. Neque enim ultra annum poſt rem ſtrenue feliciterque geſtam differri triumphum illo ævo mos fuit. Itaque a Joſepho, qui Herodis initium, & illud quidem, ut volunt, alterum, anno ſuperiore ſtatuit, non ſine cauſa diſcedimus: ut & ab auctore brevis Chronologiæ, *Seder Holam Zuta,* qui regnum Proſelytorum, ut appellat, in Judæa, hoc eſt, Herodiadum, annis centum ac tribus usque ad Vrbis excidium circumſcribit, ejusque proinde initium conjicit in annum Vrbis Romæ DCCXXI. Tamen hunc ſeqvuntur calculum hodieque Judæi in ſuis Kalendariis: ſed Europæi tantum, a vafro admodum genere hominum deluſi, abhinc annos vix dum quingentos. *Occiſus eſt autem Antigonus*, inquit ille, pag. 60. *anno centeſimo tertio regni poſteritatis Macbabæorum. In ejus vicem ſubſtitutus eſt Herodes filius Antipatri, Macbabæorum ſervus, qui rebellans totam familiam dominorum ſuorum trucidavit. Regnavit autem annis duobus:* nempe, opinor, ut Herodis peſſimi principis typus

fuisse Saul credatur, duo pariter duntaxat Herodis anni commemorantur. Et pag. 61. *Anno centesimo tertio regni Proselytorum, qui est annus* CCCCXX. *a templo restaurato, ter millesimus* DCCCXXVIII. *ab orbe condito, venit Vespasianus, & solo æquavit ædem.* Fabulam præterea de Herode ac puella Machabæa describit ex Talmude Bartoloccius, tomo tertio Bibliothecæ Rabbinicæ, pag. 556. quam si quis conferat cum tragœdia de Mariamne apud Josephum, plus in ista fortasse concinnitatis atque artis, nihilo certe plus veritatis, quam in priore deprehendat.

Agebat Herodes ætatis annum XV. si vere prodidit auctor Antiquitatum Judaicarum, quisquis est, anno V. C. DCCVIII. Galilæam Herodi commissam fuisse, νέῳ παντάπασιν ὄντι, ιέ γὰρ αὐτῷ ἐγεγόνει μόνα ἔτη, *cum esset omnino juvenis, annos duntaxat quindecim natus.* Atqui, ut recte Salianus admonuit, si Herodes circiter LXX. annum de vita exiit, quod istius testificationi passim creditur, septimum supra vicesimum tunc annum agebat, non quintum decimum. Sed vanus scriptor fortassis nihil aliud eo loci spectabat, quam ut ex Herode priore herois magni speciem informaret, atque imaginem principis Cyro Xenophontis nihilo inferiorem effingeret, ne desideraretur in egregio opere splendida quoque istiusmodi fabula. Itaque in puero generosam indolem, occasionem peropportune oblatam promendæ virtutis, denique jam tum in eo excelsa omnia supra ætatem commentus est: idemque postea priorum quæ scripsisset oblitus, senectutem illi quidem, ut erat propositum, heroë dignam impertiit: sed cum præteritorum annorum serie minime congruentem. Nam qui κέ pro ιέ, hoc est, XXV. pro XV. reponunt, nec verum assequuntur, nec Josephi mentem: siquidem & κζ´ scribi oportuisse, & auctorem ιέ revera scripsisse, Salianus erudite probat. Quodsi fidem atque aucto-

ritatem conciliare operi volunt, qui sic corrigunt: quique alibi similiter, ne secum pugnare videatur architectus Origi-num bellorumque Judaicorum, δευτέρου μηνὸς pro δύστρου rescri-bunt, rursumque σαδίους σ´ pro σαδίους ή, hoc est, σαδίους δια-κοσίους pro σαδίους ὀκτὼ, sexcentaque similia: ecquod erit, a-mabo, monumentum tam spurium, tam falsum, cui non de-mum accedat auctoritas ac veri opinio, si perperam adscripti emendentur anni mensesque, ceteraque ἀντιλογίας ac νοθείας certissima indicia expungantur?

II. *Quo casu Principatus Herodi datus.*

Anno Vrbis conditæ DCXCI. Cn. Pompejus Hieroso-lyma cepit, & *victor ex illo fano nihil attigit*, inquit Cicero, in Oratione pro Flacco. Cetera tamen Judææ oppida vel castella munita non cepit, sed in unis Hierosolymis acquie-vit, sive desiderio Vrbis ac triumphi revocatus, sive expu-gnandi difficultate deterritus. Quamobrem & per jocum fortassis *Hierosolymarius* a Tullio, libro 2. ad Atticum, epist. 9. nuncupatur: & in titulo triumphorum ejus, quem Plinius describit, libro VII. sect. XXVII. non de Judæa, sed *de Ju-dæis* legitur triumphasse: quos nimirum ex parte tantummo-do superasset: EX ASIA. PONTO. ARMENIA... CI-LICIA. SYRIA. SCYTHIS. IVDAEIS. ALBANIS... MITHRIDATE ATQVE TIGRANE TRIVMPHAVIT. Itaque non potuit tunc fieri provincia Populi Romani Ju-dæa, sed tantum ex parte stipendiaria. At postquam Sosius *de Judæa* triumphavit, potuit provincia effici: tamen facta non est: sed Herodi data est titulo regio, hanc, uti nunc vide-tur, ob causam. Erat Julius Cæsar Dictator in magno ære alieno Herodis, uti conjicere est ex illa Tullii voce ad Atti-cum, libro VI. epist. I. scripta anno DCCIV. *Sed heus tu! Jamne a Cæsare per Herodem talenta Attica quinquaginta ex-*

extorsistis? Quæ summa est 120000 librarum, ut dicimus, Gallicarum: nam singula talenta Attica efficiunt libras 2400. Ex eo conjici potest similes Cæsari pecuniæ summas Herodem fœnori dedisse. Itaque cum Octavianum Cæsarem affinitas & successio, Antonium vetus necessitudo cum Cæsare Dictatore cogerent omne illius æs alienum suscipere, & quoquo modo dissolvere, sic visum est ambobus hoc nomen explicare: si pro sorte nimirum & usuris, creditori, vel si magis ita placet, creditoris filio, Judææ cum Samaria principatum adsignarent. Quod beneficium, pretiumve, postea Augustus Divi Julii F. eadem de causa Archelao Herodis filio prorogavit. At eo extincto, cum idem Augustus solutionem idoneam censeret esse factam paterni nominis, & careret liberis Archelaus, regnum Judææ quasi postliminio recepit, ac sibi suoque fisco adseruit. Hæc probabilis una nunc quidem videtur causa fuisse tum Herodiani in Judæa regni, neglectis Josephi fabulis: tum Judææ post Archelaum e vivis sublatum in Augusti provinciam redactæ.

III. *Quæ ditio Herodi fuerit adsignata.*

Ethnarchiam Herodis regiamque potestatem ad Judæam tantummodo cum Samaria pertinuisse, Hyperaspistæ assentimur. Neque enim existimandum est a sacro Scriptore Luca, cap. III. tetrarchias quatuor enumerari eo consilio, ut olim sub Herode priore in unum corpus fuisse conjunctas, tunc vero distractas atque divulsas, posteri crederent: cum nec ibi Herodem priorem spectari ullo modo a sacro Scriptore oportuerit, nec usquam sacræ litteræ tantam illi potentiam adscribant: sed quod ineunte Domino Christo Servatore prædicandi munus, *ad oves quæ perierant domus Israël,* æquum & par fuit consignari tempus prædica-

tionis illius, appellatis principibus, qui in utroque regno, Juda nimirum & Israële, principatum, magistratumve sub Principe, obtinerent. At Ethnarchæ regisque jure ac titulo Herodem sola Judæa, Samariaque potitum fuisse, non item Galilæa, certissimo argumento est, quod obsides clientelæ ac fidei suæ pro utraque illa ditione, Samaria scilicet ac Judæa, atque in eo solo duntaxat, conditæ ab illo fuere civitates duæ, Cæsarea & Sebaste: in Galilæa, & Trachonitide, ditione tanto ampliore, nulla, nisi postquam utraque ethnarchia in potestatem liberorum Herodis venit.

Deinde hæc utraque sane sola ditio, Judæam dico & Samariam, ac ne tunc integra quidem Samaria, ἔθνος τῶν Ἰουδαίων in libro primo Machab.c.XI.nuncupatur. Hæc ergo intelligi pariter debet Herodis ethnarchia: eoque sensu *rex Judææ* tantum appellatur, Luc.1, 5. quo & Archelaus filius, Mat. 2, 22. Nam & in sacris Novi Testamenti litteris, librisque Machabæorum, ut nunc de ceteris sileam, tam intelligitur extra Judæam Galilæa, cum Judæa appellatur, quam est extra Normanniam Britannia minor: & Archelaum præterea totum adiisse regnum paternum sacer scriptor indicat, cum ipsum ait *regnasse in Judæa pro Herode patre suo:* ut in libris Regum hæc forma loquendi obvia, *& regnavit filius ejus pro eo*, integram hæreditatem, quam moriens pater reliquisset, ad filium pertinuisse significat. Scriptoribus sacris, quibus in loquendo nihil esse diligentius accuratiusve potest, Plinius quoque adstipulatur. Nam is Joppen oppidum nunc Samariæ adscribit, libro V. sect. XIV. nunc Judææ, sect. XV. & libro IX. sect. IV. Quid ita? quoniam utraque regio uni sive ethnarchæ, sive regi, sive denique præsidi obtemperaret: cui ditioni cum a nobiliore parte Judææ sæpissime nomen adhæresceret, sive Rex Ju-

dææ quispiam appellaretur, five Judææ & Samariæ, nihil intererat.

Argumento poſtremum accedat, ſi ita lubet, præter nummum Herodis ethnarchæ, quem expoſuimus ad annum DCCXVIII. nummus Zenodori tetrarchæ, qui Herodi æqualis fuit. Nam cur in Zenodori nummo inſculpta vultûs effigies eſt, Herodis e diverſo nummus omnino nullus occurrit, cum ejusdem vultus effigie? niſi quod iſte in Judæa tantum proprie dicta, hoc eſt in regno ac tribu Juda regnavit: ubi ſubditorum fere nemo, quia Judæi plerique omnes, monetam aliquo vultu impreſſam admitteret: ille extra hoc regnum, Galilææ præfuit vel Trachonitidi, ubi haud plures Judæi, quam Græci, forent. Quodſi anguſtis adeo finibus circumſcriptum Herodis regnum fuit, ſi Judææ ille ſolum ac Samariæ præfuit: annon aperte cum ſacris ſcriptoribus pugnat Joſephus, ſive cum Galilæam quoque, aliasque tetrarchias ei liberaliter donat, eoque nomine ex regulo facit Herodem Magnum? ſive cum teſtamento, alteri e liberis Judæam, Galilæam alteri: illi Trachonitidem, Jamniam iſti cum Azoto, dividentem inducit?

At iſtum quidem rerum Judaicarum ſcriptorem cum inſigniter obcœcavit Herodiani regni amplificandi deſiderium, tum parum fida, qualem plerique mendaces habent, memoria impulit, ut in illo quoque argumento ſecum pugnantia de more ſcriberet. Nam libro XV. c. XI. p. 531. narrat Herodem, ubi primum capeſſivit regni adminiſtrationem, τὴν βασιλείαν παραλαβὼν, Idumææ & Gazæ dediſſe Coſtobaro præfecturam: hoc eſt, ipſius calculo, anno V.C. DCCXIV. cum tamen idem aſſeveret, eodem illo capite XI. pag. 529. Gazam Herodi ipſi traditam fuiſſe a Cæſare, poſt decennium tantum, anno DCCXXIV. exeunte.

IV. *Vnde Ethnarchæ titulum Herodes acceperit.*

Anno V. C. DCXI. Simon ſummus Pontifex, idemque ſimul totius gentis Judæorum Ethnarcha factus eſt, ita prodente ſcriptore ſacro, 1. Mach. XIII, 41. & XIV, 41. 47. *Judæi & ſacerdotes eorum conſenſerunt eum eſſe ducem ſuum & ſummum ſacerdotem . . . . . Et ſuſcepit Simon, & placuit ei, ut ſummo ſacerdotio fungeretur, & eſſet dux & PRINCEPS GENTIS Judæorum & ſacerdotum, & præeſſet omnibus:* ΕΘΝΑΡΧΗΣ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἱερέων, καὶ τοῦ προστατῆσαι πάντων. Anno DCXIX. factus eſt Joannes Simonis F. *princeps ſacerdotum poſt patrem ſuum*, ac proinde cum *bella* gereret, pari jure ἐθνάρχης. Centum omnino poſt annos, anno V. C. DCCXVIII. qui Herodem in nummis viderit appellari, nec ſit ille admodum in conjiciendo hebes, quid aliud ex eo colligat, quam toto illo tempore interjecto ethnarchas in Judæa fuiſſe, quorum in locum ac nomen & poſſeſſionem immiſſus Herodes fuerit, ethnarchiæ titulo tunc primum ſejuncto ab honore ſummi ſacerdotii, ſive principis ſacerdotum? Quod ſi verum eſt, ut ſane videtur, an primum temere arbitrabimur huncce nummum ei latuiſſe, qui Judaicas Origines condidit: quippe qui Herodem ab Antonio primum tetrarcham, ab eodem poſtea & ab Octaviano Cæſare regem fuiſſe renunciatum ſcribat, libro XIV. cap. XXIII. nuſquam appellet ethnarcham? Archelaum contra, qui ſtatim rex fuit *pro patre ſuo*, ut Matthæus admonet, ethnarcham ſemel atque iterum faciat, libro XVII. cap. XIII. & XV. eoque nomine ab Auguſto donatum referat: neget autem regem fuiſſe? Quid deinde illa fabula fiet, quæ circumfertur de Alexandro, ſi Strabonem audimus, li-

bro XVI. pag. 762. vel si Josepho potior fides, libro XIII. cap. XIX. de Aristobulo Alexandri fratre ac decessore, qui primus pro sacerdote se regem accepto diademate fecerit: quibus demortuis disceptantes de regno fratres, Hyrcanum & Aristobulum Pompeius superveniens dejecerit?

Verum haud multo post principatus initia Herodem donatum fuisse regis titulo, testis est scriptura cum Plinio, & vetusto lapide, quem inferius describemus. Et Plinius certe jam tum fuisse regem innuit, cum Cæsaream conderet. Sed non alio jure hunc titulum sive gessit Herodes, sive in Archelaum transfudit, quam quo ipse prius Ἐθνάρχης fuit: hoc est, sub Clientelæ professione: ut Archelao absque liberis e vita demigrante, rediret ad fiscum Augusti provincia, ut dicemus, vel ad Senatum populumque Romanum. Nunc de altero significatu vocis ἐθνάρχου, 2. Cor. XI, 32. dicere supersedemus, ne longius digredi videamur ab instituto nostro.

Ad Annum V.C. DCCXXIII.
De Zenodoro tetrarcha.

VIDERUNT hunc Zenodori nummum Josephus & Dio. Et ab illo quidem, lib. XV. Antiq. cap. XIII. ab isto, lib. LIV. pag. 602. dicitur Ζηνόδωρός τις, quoniam erat ex æquo utrique ignotus: id quod de Josepho profecto mirum est, si fuit, ut creditur, illius tractus atque ævi scriptor. Ait uterque hujus tetrarchiam Herodi fuisse ab Augusto donatam: cum alterutri potius e liberis Herodis dici oportuerit. Et Dio quidem donatam refert anno DCCXXXIV. Quod enim illum ex nummo intelligebat hoc anno DCCXXIII. tetrarcham fuisse, in annos undecim ei imperium prorogavit. At Josephus tantum in annos novem: & tetrarchiam

ei Trachonitidis attribuit, libro XVI. cap. XIII. pag. 570. quanquam idem a seipso pro more dissidens, libro XV. cap. XIII. pag. 541. Paneados extra Trachonitidem tetrarcham Zenodorum facit. Verum eo inclinat animus ut credam, Galilææ simul tetrarcham fuisse, ac Trachonitidis & Iturææ. Alterutrum certe ex Herodis liberis, Herodem aut Philippum, post mortem ei suffectum fuisse, ex apta nummorum serie intelligitur: vel potius utrumque. Nam Galilæam alter, alter Trachonitidem adeptus videtur alio jure ac titulo, quam Judæam pater: nempe ob aliquam cum Zenodoro affinitatem, in quam illi se callide insinuassent, tametsi ea nunc sit obscura. Vixisse autem Zenodorum tetrarcham, usque ad initia Herodis & Philippi tetrarcharum, probabili argumento est, quod non ante id tempus conditæ sunt in Trachonitide & Galilæa urbes, quæ forent sub præsidio Romanorum, velut pignora fidei Principis, ejusdemque clientelæ. Primum a Philippo Herodis F. Cæsarea Paneados in Trachonitidis confinio absoluta est anno DCCLIV. Serius ab Herode tetrarcha Tiberias, perfecta demum anno Tiberii quarto currente. Ab Zenodoro, cujus ætate Asia ab Octaviano Cæsare est recepta, quoniam avito suo regno potiretur, ac se sponte clientelæ Cæsaris submisisset, & careret prole mascula, nihil causæ fuit, quamobrem ita caveretur. Itaque tunc demum vivere desiisse satis quidem probabiliter creditur, cum ea pignora a tetrarchis Herode ac Philippo Cæsar exegit, cujus præter spem ac voluntatem affinitatem illi cum Zenodoro contraxissent. Nam ex ea conjunctione hereditatem, in quam ipse Cæsar se involaturum Zenodoro mortuo spe præcepisset, avertebant a Cæsare, atque in se derivabant.

Annus interim in nummo Zenodori notatus, L. ΒΠΣ. est *annus* Græcorum CCLXXXII. sic enim longe accuratius

tius locutus est sacer scriptor, quam vulgo soleant eruditi, qui Seleucidarum annos appellant, ut alias dicemus. Eandem æram Græcorum his ipsis temporibus exhibet nummus Tyriorum, ante annos tres, quam iste Zenodori, percussus, e gaza Medicea, & e Cimelio D. DRON: ΘΟΣ, id est, annus CCLXXIX. ΤΥΡ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ. Quem Norisius pag. 333. ex epocha commentitia refert ad annum V. C. DCCCCVI. æræ Christianæ CLIII. quæ sunt Antonini Pii tempora: cum ipse character litteræ Σ monere debuerit, nummi fabricam multo esse vetustiorem. Ducentis itaque fere annis, non in isto tantum, sed & in aliis quatuor similibus nummis aberrat. Erroris autem causa Norisio duplex fuit: altera quod Tyrum metropolim factam fuisse Hadriani principatu Suidæ falso testi credidit: altera, quod Tyriorum epocham in Chronico vetere allatam, esse genuinam, nobis ipsis, nam est fatendum ingenue, præeuntibus, existimavit. At nullam Tyriorum æram fuisse, nisi quæ Græcorum fuit, usque ad Asiam receptam ab Octaviano Cæsare, ex quo accepere Augustanam, in Chronologia Augusti docebimus.

Ad annum V. C. DCCXXXIII.

De quibusdam nummis Cæsareæ Palæstinæ.

QUi vel ævo isto metropolim fuisse Cæsaream Palæstinæ inficiantur, vel æram computasse ab his fere temporibus, hoc est, sive ab Asia recepta, ut Tyrus fecit, aliæque Syriæ civitates: sive a suis ipsius encæniis, quod forte verius aliquibus videri possit: (alterutro certe ex capite ducat æra ista initium, Augustana non immerito nuncupatur) ii vel Patinum falsi convincant, penes quem scilicet horum nummorum fidem esse volumus: vel ad Cæsaream Palæstinæ probent illum in primis minime pertinere, in quo palma in-

ſculpta cum ancora eſt: vel denique Mazacam Cappadociæ jam ab anno iſto Cæſaream dictam fuiſſe, quam alii veterum ſub Claudio, alii ſub Tiberio nomine iſto donatam perhibent: recte an ſecus, nihil ad nos in præſenti.

Ad annum V. C. DCCXXXIV.

De Templo novo, quod Hieroſolymis, ut creditur, Herodes exſtruxit.

HERODEM juſſiſſe templum novum exſtrui, vetere a fundamentis diruto, regni ſui anno XVIII. auctor eſt Joſephus, libro XV. Antiq. cap. XIV. At libro I. de bello, cap. XVI. *anno XV.* πεντεκαιδεκάτῳ dixit, tum memoriæ lapsu, tum oblivione veteris parœmiæ, *Mendaces eſſe memores oportere.* Eſt enim fictarum rerum memoria haud paulo difficilior quam verarum: atque hoc certiſſime indicio deprehenduntur mendaciorum architecti, cum obliti priorum quæ dixerint, poſterius diverſa ſcribunt, ac ſecum ipſi fœde pugnant. De Templo Herodis marmoreo Talmudiſtæ loquuntur Ord. 2. Moëd, cod. 9. Succa, cap. 5. Hachalil. Quo tempore autem hanc illi fabulam concinnarint, alias Deo dante aperiemus. Fictam certe ac refertam fabulis eſſe Joſephi narrationem, de renovatione ædis ab Herode, & pugnare omnino cum ſacris paginis illam a fundamentis ædificationem, jamdudum SALIANUS noſter edocuit, ad annum mundi 4035. Nec fortasſis temere aliquis affirmarit, nihilo magis Herodem Hieroſolymitano templo operam impendiſſe, quam Capitolino: confictamque illam eſſe publicæ magnificentiæ prædicationem in exſtructione ſacrarum etiam ædium, ne non omni ex parte Herodis Magni titulum impleſſe videretur.

Ad

Ad annum V. C. DCCXLIV.

De anno natali & situ Cæsareæ Palæstinæ, ex Josepho.

CÆSAREAM Palæstinæ ab Herode exædificatam fuisse *anno decimo*, narrat Josephus, libro XVI. cap. IX. (*duodecimo* dixerat, libro XV. cap. XIII.) Olympiade CXCII. cujus hic annus quartus est, ex vulgari falsoque calculo: ex Pliniano & vero, annus secundus Olympiadis CXCV. Sic idem libro XIV. Antiq. cap. XXVI. scribit Herodem accepisse regnum a Senatu, Olympiade CLXXXIV. Caio (pro Cneio) Domitio Calvino II. & C. Asinio Pollione Coss. qui fuit annus Vrbis DCCXIV. At a recepto & vulgari Olympiadum calculo dissidet: ex quo horum Consulatus incidit in annum secundum Olympiadis CLXXXV. A Pliniano autem veroque calculo annis duodecim discrepat. Nam fuit annus ille quartus Olympiadis CLXXXVII. Similis alibi error non unus. Qui porro homini Judæo venit in mentem Olympiadas computare, aut has omnino commemorare, in rebus Palæstinæ ac Judææ describendis? Id enim perinde esse videtur, ac si quis natalem urbis alicujus, in Gallia Hispaniave hoc ævo conditæ, annis Hegiræ definiat.

Quis autem hunc miretur in adsignando Cæsareæ Palæstinæ anno natali incertum fluctuasse, qui situm urbis penitus ignorarit? Nam ille Palæstinæ, ut creditur, incola, unus omnium Cæsaream Palæstinæ, egregius finium regundorum magister, e Palæstina transmigrare jubet in Phœnicen, libro XV. Antiq. cap. XIII. *Sita est*, inquit, *hæc urbs in Phœnice, qua in Ægyptum prænavigatur, Dora inter & Joppen, litorales urbeculas.* Geographicum ille nimirum Plinii opus tunc habuit ante oculos, in quo hæc illius oræ maritimæ oppida

isto ordine recensentur, libro V. sect. XIV. *Joppe Phœnicum, antiquior terrarum inundatione, ut ferunt . . . . Inde Apollonia, Stratonis turris, eadem Cæsarea ab Herode rege condita . . . . Finis Palæstinæ, deinde Phœnice.* Et sect. XVIII. *Hinc redeundum est ad oram, atque Phœnicen. Fuit oppidum Crocodilon . . . . Doron, Sycaminon.* Ex hoc loco objectus error est homini imperito: qui cum Cæsaream cerneret appellari inter Joppen Phœnicum, & Dora Phœnices, pariter Phœniciæ adscribendam esse censuit Cæsaream, quippe mediam inter utrumque oppidum. Nec vidit homo acutus, Joppen Phœnicum a Plinio dici, non quod urbs ea Phœnices esset, sed quod a Phœnicibus condita, sicut Massilia Græcorum Phocæensium, Istropolis Milesiorum, aliæque multæ apud Plinium. An justa deinde vel hoc uno argumento suspicio est, Palæstinam huic homini, nisi in Pliniano opere, non esse conspectam? nec fidem usquam mereri, qui visam a se nihilominus contestetur?

Ad annum 1. æræ Christianæ.

I. De anno natali Christi Domini.

QUIBUS inducti argumentis mutemus sententiam de anno Christi natali, æramque nunc arbitremur illam, quæ vulgo recepta est, unam esse verissimam, suo tempore, si Christus faverit, ostendemus. Quamquam statim poterit magna ex parte decisa videri ea controversia. Nam de anno obitus Herodis, qui cardo hujus æræ videtur esse, quis auctori Antiquitatum Judaicarum abrogari fidem miretur, qui præter alios errores eundem in descriptione Herodiani generis, quod erit mox forte perspicuum, hallucinatum esse fateatur?

II. De Cæsarea Paneade.

Nummi Cæsareæ Paneados nulli occurrunt ante annum Christi CLXXII. Nemo enim peritus, opinor, alteram censeat designari Cæsaream in nummis ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ, alteram in nummis ΚΑΙΣΑΡΙΑ inscriptis, ut quidam nuper somniavit: illam aiens esse Cæsaream Paneados, istam Palæstinæ. Hoc enim perinde est, ac si quis geminam fingat Ephesum, eo quod alii nummi ΕΦΕΣΟΣ, alii ΕΦΕΣΙΩΝ exhibeant. Longe cautior Norisius fuit, qui nullum Cæsareæ Philippi nummum certo adseruit, nisi in quo vel Πανιάδος regionis, vel Πανείου mentio sit. Quod quidem Πάνειον, non montis nomen, ut eidem Norisio visum est, sed fani fuit. Πάνειον enim, ut Σεβάστειον, templum sonat: non Cæsari, ut vult Josephus, libro XV. cap. XIII. sed Pani dicatum. Unde ΚΑΙΣΑΡΙΑ ΥΠ. ΠΑΝΕΙΩ cum dicitur, *Cæsarea sub Panium*, vel *prope Panium*, ut ὑπὸ Τροίῃ apud Homerum, sub Trojam, vel ad Trojam est. Neque ullus profecto nummus Cæsareæ Paneados montis effigiem habet, sed vel Pana tantum, vel Panos fistulam. Plinio certe fontis nomen est, libro V. sect. XV. *Fons Paneas, qui cognomen dedit Cæsareæ.* Et sect. XVI. *Paneas regio, in qua Cæsarea cum supra dicto fonte.* Montem vero pro fonte qui scriptores obtrudunt, cur omnes præ uno Plinio posthabendi sint, alias planum fiet.

Jam qui duo nummi præsertim Deam exhibent monti seu rupi insidentem, quorum alter inscriptus ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΕΤΟΥΣ Ε, anno sexto Claudii: sub Commodo alter, ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑΙΩΝ: ad unam eamdem Cæsaream pertinent. Neuter igitur ad Paneadem: sed uterque ad Cæsaream Palæstinæ: nisi forte quis Cæsareæ Paneados cognomen Germanicæ solo arbitratu ac sine teste vindicet.

Cur autem Cæsariensium annus in priore quintus notatur, si nulla Cæsariensium æra fuit, ut præter Norisium, qui in Epochis Syriæ ac Palæstinæ Cæsaream prætermisit, quidam nuper dixere Antiquariorum antesignani? Neque enim Claudii principis, sed Cæsariensium annus iste dicitur, ut liquidius altero patet in nummo anni LIV. Cæsareæ autem Paneados annus esse non potest: quod, ut cetera sileam argumenta, ceteri omnes ejusdem civitatis nummi sub Marco & Commodo, æræ caput repetunt ab anno Christi primo. Est igitur iste nummus Cæsareæ Palæstinæ, non Paneadi, adscribendus: & est aliqua Cæsareæ Palæstinæ æra primum a nobis deprehensa.

De situ Cæsareæ Paneados dicere haud satis fortasse tutum est. Nam Plinius quidem, unus omnium certissimus auctor, aperte extra Phœnicen collocat, in Decapolitana regione, libro V. sect. XIII. XVI. & XVII. Et est profecto Phœnice ora Syriæ maritima, quæ Syria circumfunditur, in primisque Decapolitana regione, in qua Damascus est, cum Paneade Cæsarea ad fontem cognominem sita, e quo Jordanis amnis oritur. Decapolitanam autem regionem, & superpositam Syriam Cœlen a Phœnice, ut ab Hispania Galliam, disterminant vallantque perpetua montium juga. At Phœniciæ nihilominus Cæsaream Paneadem quot monumenta tribuunt? Et quod permirum est, Damascum quoque ex Decapolitana, ex Syria Cœle Hemesam & Laodiceam Libano appositam, & quæ multo magis in Orientem recedit Palmyram, Phœniciæ adscribunt secundæ. Atqui si quis cum Norisio credat ab Hadriano Imp. factam fuisse divisionem imperii, in qua Decapolitana regio cum suis tetrarchiis, & Syria Cœle, & Palmyrena ditio Phœnicia altera appellata sit, quod nemo de Hadriano etiam fictus testis prodidit: credet is quoque, opinor, sub aliquo e Francorum

regibus divisionem imperii ita fuisse institutam, ut Britannia minor mutato nomine diceretur Normannia secunda, aut versa vice. Si quis tamen hoc uno argumento atque indicio tot monumentis fidem detrahat vetustatis, quot sunt quæ Phœniciæ Cæsaream istam, & partem Syriæ Cœles, & Palmyram adjudicant, videbitur ille fortasfis iniquum postulare.

Ad Annum Christi II.

De cæde infantium a Josepho prætermissa.

CÆDEM infantium ab Herode factam consulto auctor Judaicarum Antiquitatum silentio præterivit, tum ne legisse sacras Novi Testamenti litteras videretur, tum vero ne tam immani scelere adversus insontes, & ab omni suspicione criminis alienos, principatum commaculasse crederetur is, cujus historiam ad effigiem Magni Principis foris admirandi, domi tantum calamitosi, confingebat. Cogeretur enim causam tantæ stragis, tantique in Herode pavoris ac furoris, aut veram prodere, aut falsam comminisci: quorum alterum ab ea persona quam sustinebat Judæi scriptoris alienum erat: alterum obnoxium reprehensioni.

Ad annum Christi III.

De testamento & successore Herodis.

CUM ab Herode in testamento suo legatum quiddam fuisse Juliæ Augusti conjugi, narrat Josephus libro XVII. cap. 10. annon ille se prodit recentioris ævi scriptorem? Juliæ enim nunquam ei nomen fuit, sed Liviæ tantum, ut nummi docent, de quibus erit in Chronologia Augusti disserendi locus. A ceteris certe sodalibus suis discrepat, qui ante Augusti obitum negant Juliæ nomen ei fuisse.

Seder Holam Zuta, pag. 60. Poſt mortem Herodis Magni, ut vocant, *regnavit deinde Agrippa Herodis filius, cui ſucceſſit Munabaz filius ejus.* Has nugas aniles otioſe conſcripſiſſe de induſtria aliquis videri poteſt, ut iisdem poſteri offenſi fidem huic opellæ ſtatim denegarent, omnemque transferrent potius in Joſephum. Nam is libro XX. cap. 2. Munabazum facit Adiabenorum regem, lepidamque de eo narrat fabellam.

Archelaum autem Herodis F. ac ſucceſſorem, in nummo adulterino quis ferat cum capite diademato ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΘΝΑΡΧΟΥ inſcribi: cum nec vultum inſculpi in nummis Judæa ferret: & tam ſit inconcinna duarum iſtarum vocum junctura βασιλεὺς ἐθνάρχης, quam eſt iſtarum, βασιλεὺς τετράρχης?

Ad annum Chriſti VIII.

I. *De anno obitus Archelai.*

HUNC porro brevis ævi ſive imperii fuiſſe colligimus, ex eo primum, quod Chriſtus Dominus dicitur, ante annum ætatis duodecimum, ſingulis annis templum frequentaſſe: id quod poſt annum ætatis fere octavum intelligendum videtur; ut ſaltem per annos quatuor ante id tempus in templum ſe contuliſſe credatur, quo adire, Archelao vivo, quem fugerat, noluiſſet. Deinde nummus admonet, e Cimelio D. DRON, Muſeoque noſtro, æris minimi; Qui in Judæa hoc anno ſub autumnum, vel anni ſequentis initio cuſus, non Archelai nomen, ſed Cæſaris tantum præfert: ΚΑΙϹΑΡΟϹ, cum ſpica, quòd fertilitatis agri Judaici ſymbolum eſt; in altera parte, Palma, cum litteris ΛΘ, hoc eſt, anno XXXIX. Aſiæ receptæ & imperii Auguſti, qui annus

autumno hujus anni octavi incipit. Hic nummus, inquam, Archelaum regem e vivis excessisse hoc anno, ni fallimur, docet: cum moneta Græca usu recepta hoc anno in Judæa non Archelai nomen referat, sed Cæsaris tantum, hoc est, Augusti: Judæa enim semper Cæsarem dixit pro Augusto. Unde illa sunt in sacris literis: *Dicunt ei, Cæsaris.* Et, *Non habemus regem, nisi Cæsarem.* Et, *Cæsarem appello.* Est igitur hic regni Archelai annus postremus: idemque sextus, non decimus, ut Josepho placuit, inchoatus.

II. *De vaticinio Jacob.*

Post Archelai obitum ablatum est sceptrum de Juda: deinceps præsides habuit ea provincia, seu magistratus inferiores Cæsari subjectos: regem non habuit nisi Cæsarem. Quod non est ita accipiendum, quasi rex Judææ Cæsar esset, tametsi vetaret alium dici Judææ regem, præter se: eo quod omnem in Judæa potestatem regiam in se vellet credi derivatam. Sicuti neque se Britanniæ minoris Ducem, aut Lantgravium Alsatiæ in titulis Rex Francorum inscribit: tametsi crimen majestatis sit, si quis alius hæc sibi nomina arroget, quoniam utraque illa potestas in regia continetur. Suam enimvero imperitiam veteres quidam scriptores, & forte νοθείαν, eo indicio produnt, quod Imperatores Romanos βασιλεῖς, atque eorum potestatem βασιλείαν vocant: neque quisquam dubitabit prudens æstimator, quin sit adulterinus Antonini, ut vocant, Caracallæ nummus, qui BA. habet, ut quidem ad nos relatum est, hoc est, βασιλεὺς, pro ΑΥΤΟΚΡΑΤ. tametsi isto βασιλέως nomine donat eumdem Augustum nonnemo ex illis scriptoribus, qui antiqui putantur, aliosque alii, quos apud Spanhemium videre est. Antoninum dici βασιλέα non magis profecto tulisset illo ævo Sena-

tus P. Q. R. quam hodie fineret aut Venetia aut Genua ducem suum regium nomen sibi sumere: nec si hunc titulum vel affectasset, vel sibi tribui passus esset, Antonini Magni appellationem post obitum, quod tempus est minimæ suspectæ laudis, ex Senatusconsulto adeptus foret. Nisi forte importuna adulatio unius alicujus privati illud invexit: qui in Oriente, longeque ab oculis Senatus P. Q. R. semotus, pari audacia, atque olim, ut Tullius ait, *Antonius collega* Cæsari Dictatori *diadema imposuit*, parique successu, id semel impune, si verum est, admittere se posse putarit, vel invidiæ Magno Principi conflandæ causa malitiosè confinxerit, quod nemo ante ipsum, nemo postea non reformidarit.

In recentioribus autem aberrat a vero Grotius, qui hæc verba Apostoli Petri, in epistola 1. cap. 2. v. 14. *sive regi, quasi præcellenti:* & v. 17. *Regem honorificate*, de Romano Imperatore accipit: cum scribat Apostolus ad *advenas dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ*, quo in tractu fuit illo ævo rex Polemon, amicus & socius Populi Romani, ut dicemus in Chronologia Claudii & Neronis.

Sed ut ad propositum revertamur, unde digredi nos cogit interdum amplitudo materiæ, nulla veluti caduca provincia, cujusmodi Judæa hoc anno fuit, in jus Augusti semel devoluta, ad regiam postea rediit potestatem. Sic ea quæ dicitur in nummo Trajani DACIA AUGUSTI PROVINCIA, nullos deinceps reges vidit, dum stetit imperium Romanum. Ita nec ulli posthac proprio regi, vel duci, aut judici, ut prius, Juda & Jerusalem paruit: hoc est, dilecta illa præ ceteris *una tribus & Jerusalem*, ut dicitur III. Reg. XI, 32. Ubi δύο σκῆπτρα quibus auctoribus Græce legatur, invito textu Hebræo & vulgata, alias dicemus Deo juvante.

Abla-

Ablatum est tunc igitur, iterum repeto, *sceptrum de Juda & de femore ejus:* hoc est, in ea tribu rex esse desiit, quæ *ex Juda* prodiit & *femore ejus:* sicuti in Britannia minore desiisse sceptrum dici potest, quando facta est provincia imperii Gallici. Sceptrum de Juda, inquam, non de Israële proprie ac speciatim dicto. Nam & gemina ea ditio fuit ac discreta: & cum sciscitarentur Magi, *ubi est, qui natus est rex Judæorum*, de solo Judæ regno intellexere, non simul de Israelitico. Quare post Herodis obitum in terra Juda, timuit Joseph cum puero *illo ire:* quoniam perinde Archelaus, ac pater ipsius Herodes, ex oraculo intelligeret sibi esse de adventu Messiæ metuendum: quod oraculum de rege Judæorum & regno seu tribu Juda loqueretur: regem tollendum esse, nec fore diu in ea tribu regem, cum Messias advenisset. Secessit igitur Joseph in Galilæam, sive in regnum Israëlis: de quo sibi auferendo Herodes tetrarcha ex fama publica noverat ab oraculo sacro nihil portendi.

Quodsi cui autem duriuscule interpretata vox ea videtur, *de femore*, pro eo quod est de tribu, quæ prognata ex femore sit, meminerit is in vaticinio parem verborum perspicuitatem, atque in historica narratione immerito desiderari: & tamen, quod est ei locutioni affine, apud Tobiam, VII, 3. legi, *Ex tribu Nephtali sumus, de captivitate Ninive*, pro eo, quod dicitur Dan. V, 13. de filiis captivitatis Judæ: & Israël passim, ut ait vetus auctor in Isaiam, pag. 376. pro his qui orti sunt ex sanguine Israël: & Juda denique in hoc ipso oraculo, pro his qui orti sunt ex Juda. Quid ergo mirum, si dicatur & *de femore* Juda, pro eo quod est de iis, qui sunt ex femore ejus? Itaque *de Juda & de femore ejus*, est ἓν διὰ δυοῖν, eodem uno significatu gemina vox posita: hoc est, de tribu, quæ ex femore Juda prodiit.

Prærogativa porro tribus Judæ præ reliquis in eo fuit

ſingularis, quod habuit ſemper reges, vel judices, ac duces, *ſicut habebant omnes per circuitum nationes:* & quidem, uſque ad Herodis tempora, *non alterius gentis hominem, qui non eſſet frater ſuus*, hoc eſt, ex genere Iſraël, ut eſt in lege ſcriptum, Deut. XVII, 14. 15. Reliquæ autem tribus aut nullos, aut inferiores tantum magiſtratus plurimis omnino ſeculis habuere, a quibus provocatio eſſet ad ſuperiorem, eumque ſive Judææ, ſive alterius gentis principem. Quare & vaticinii tempus adeſſe in foribus Judæi ſuſpicabantur, cum Herodes in regnum irrepſit, quem non ipſi *elegiſſent de numero fratrum ſuorum*. Sed regem præciſe, atque adeo etiam inſititium, quamque is ex gente foret, vaticinium dixerat, quod iſti minime advertebant.

III. *De Fiſco Judaico.*

Facta eodem anno deſcriptio Judæorum altera eſt per capita tributi imperandi cauſa: cujus quidem tributi meminere ſacri ſcriptores: Matth. XXII. *Licet cenſum dare Cæſari, annon?* ubi cenſus tributum eſt, Luca exponente, cap. XX. *Licet nobis tributum dare Cæſari, annon?* Item Act. V, 37. *Judas Galilæus in diebus profeſſionis*, id eſt, cenſus hoc anno in Judæa acti, *avertit populum poſt ſe & ipſe periit* &c. Id vero factum fuiſſe oportet, cum Judæa in provinciam Auguſti redacta eſt, & per magiſtratus Romanos, Præſides ſcilicet, primum adminiſtrata. Præſides enim ſæpius appellantur in ſacris paginis: nec ſatis cauſæ, ut Procuratores appellentur, in his Lucæ verbis eſſe videtur, *procurante Pontio Pilato Judæam.* Hic fiſcus ille Judaicus eſt, cujus calumniam a Nerva ſublatam fuiſſe nummi teſtantur. Nam Judæi viritim *numiſma cenſus* cum *imagine & inſcriptione Cæſaris*, Cæſari penſitabant: quod Senatus Cæſari potius ſolvi, quam ærario publico, ægre ferebat.

Anno superiore ante autumnum, sive XXXVII. post Actiacam victoriam, censum hunc peractum fuisse a Quirinio ait Josephus, libro XVIII. Antiqv. cap. III. Nam quo Jure, quoque consilio nomen Herodis alterius in Agrippam convertit, ut postea videbimus, eodem jure atque consilio Quirinii Magistratus annum mutavit: quem Syriæ Præsidem fuisse anno Christi Domini natali Lucas admonuit. Nempe ut sacer scriptor non tam rerum gestarum historicam veritatem, quam allegoriam, in propriis etiam nominibus, secutus esse existimetur, excogitata hæc ab isto discrepantia est. Nam ita credi, nempe dictum fuisse a sacris scriptoribus Quirinium pro Saturnino, & alibi Nabuchodonosorem pro Cambyse, & pro Agrippa Herodem, mystico intellectu, ob similitudinem morum, aliamve causam affinem, ut quidem mihi nonnemo nuper ajebat, eorum intererat, qui veteres plerasque historias concinnarunt. Itaque sedulo ii operam dedere, ut numquam cum sacro Scriptore congruerent tempora & narrationes Josephi annalium: id quod nonnullis eorum minus sagacibus ac minus cautis fraudi fuit: qui apud Josephum deinde, multo post Herodis prioris obitum, Quirinium nacti census Judaici curatorem: sub uno eodemque Herode, posteriore nimirum, Christi Servatoris ortum obitumque collocandum esse censuerunt. Has istorum artes atque hæc consilia eruditi viri minime subodorati multo labore atque inani diutissime desudarunt, atque etiamnum desudant, ut æram Christianam, quæ a sacris scriptoribus duxit ortum, & cum iis mirifice consentit, ad Josephi potius & affectatorum fidem emendent.

Ad annum Christi XVIII.

Quam ob causam Tiberias condita ab Herode tetrarcha fuerit.

INFELIX Caii Cæsaris Augusti F. in Oriente, mox & Germanici in Syria exitus, vicinia quoque Galilææ & Trachonitidis cum hostibus populi Romani, Parthis atque Arabibus, perpulere Senatum P. Q. R. ut perquam moderate & clementer ageret cum tetrarchis Herode & Philippo, in limite imperii positis, supremis Augusti annis. Et ille nihilominus ægre ferebat, non adjectam fuisse imperio Galilæam cum Trachonitide, post excessum Zenodori: quod & tota Asia, hoc est, Syria præsertim per Augustum recepta, juris esse Romani videbatur: & pars Judææ præterea olim Galilæa fuerat, ipso teste Plinio: & pacta cum Zenodoro conditiones ita poscere videbantur, si quid ei humanitus accidisset. Quamobrem Augusti Cæsaris demerendi causa, Philippus quidem statim illius se clientem professus est, data ultro urbe Cæsarea Paneade in suæ fidei oppignerationem. At Herodes Galilææ tetrarcha nullam Augusto dedit: quod se, opinor, nollet esse deteriori jure quam Zenodorum decessorem: quem Cæsaris & Imperii socium ac fœderatum fuisse, non clientem vel subditum, admonet æra Græcorum in nummo ipsius expressa, non Augustana. Nam ea causa & Damasceni, Romanorum quidem socii ac fœderati, non subditi aut vectigales, sed Aretæ regi obnoxii, ut Paulus admonet, 2. Cor. XI, 32. sub Augusto & Tiberio æram Græcorum servavere: quod de Hemesa quoque & Tripoli statuendum, ut alias dicturi sumus. At quæ civitates jugum Romanum subiere, Antiochia, Tyrus, aliæque plurimæ, æram signavere Romanam. Sic Herodes ipse tetrarcha annum Caii Cæsaris primum, ter-

tiumque Claudii rex idem ſignavit, æra Græcorum derelicta, poſtquam ſe clientem Cæſarum profeſſus eſt: ſed non ante Tiberii principatum, cui Tiberiadem demum, ut diximus, ſeu ſponte, ſeu metu condidit, dediditque. Quare φιλοκλαύδιος ſeu φιλοτιβέριος dici iſte maluit, quam φιλοϊούλιος. Sic Judææ ac Samariæ veluti clauſtra duo, fidei ſuæ pignora, Cæſaream Palæſtinæ & Sebaſten, Herodes pater Auguſto Cæſari dederat, a quo præſidiariæ cohortes ibi ſunt collocatæ: nam Cornelius Centurio de Cæſarea teſtis eſt in Actis. De Sebaſte dicemus inferius. Niſi quis forte adeo principum ingenia & mores ignorat, ut eorum quemquam arbitretur poſſe in animum inducere, vicini principis honori ac nomini in ſuo ſolo oppidum ædificare, niſi qua vel clientelæ vel fidei ratio cogat. Quodſi id honori tantum Auguſti ac Tiberii datum eſt, cur Occidente toto, ubi major eſſe provinciarum erga Principem adulatio debuit, Tiberias nulla prorſus fuit, Cæſarea Auguſta nulla, præter coloniam unam Cæſarauguſtam, quam in devictam a ſe Hiſpaniam deduxit Auguſtus, *ubi OPPIDUM antea vocabatur Salduba*, teſte Plinio, libro III. ſect. IV. nulla denique civitas Auguſta, præter colonias quaſdam in oppida dudum antea condita deductas?

Ad annum Chriſti XXIX.

De annis imperii Tiberii Cæſaris.

VETAT ratio credi annos imperii Tiberii Cæſaris a ſancto Luca aliter computatos fuiſſe, quam conſuetudo ferret toto orbe Romano recepta: ſed & nummi vetant: tum ille nimirum, quem in Galilæa conflatum attulimus anno XVIII. tum vero in primis, & illi qui primum Tiberii conſignant annum, ut diximus, Antiochiæ conflati: & iſte Seleu-

ciæ, qui tertium, e Cimelio Illustriss. Præsidis BIGNONII: Γ. ΕΠΙ. ΣΙΛΑΝΟΥ. ΣΕΛΕΥΚΕΩΝ. ΖΜ. hoc est, *sub Silano* Syriæ Præside, *tertius* Tiberii annus incurrens in annum *Seleucensium* XLVII. Ergo cum tota Syria annos imperii Tiberii ab excessu Augusti numerari mos fuerit: quis sanctum Lucam existimet alium in Tiberii annis tenuisse calculum, si præsertim, ut dicitur in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, cap. VII. Antiochenus fuit? Et vero orbi Romano Græcoque potissimum Lucas indicabat Romani Principis annum, in quem initium incideret Baptistæ prædicationis. Vel Romano igitur, vel Græco more loqui eum oportuit, non alio quodam insolito, quem nostra ætate excogitarunt viri ingeniosi: quem & nos olim secuti sumus, fraudem in antiquitatibus Judaicis nullam suspicati, nummisque veteribus haud adhuc satis diligenter exploratis. Mos autem Romæ fuit in Principibus annos numerare Tribuniciæ Potestatis: in Oriente semper fere annos Principatus: Tribuniciæ autem potestatis annos, perraro. Hinc apud Josephum, libro 2. de bello, cap. VIII. ubi Augustum ait rebus præfuisse, ἀφηγησάμενον τῶν πραγμάτων, (quod e Gallico redditum potius existimes, *conduire les affaires*, quam ab homine Græco profectum,) annis septem & quinquaginta, mensibus sex, diebus duobus: ibi, inquam, non illa modo affectata diligentia in mense ac die notando, quæ haud levem habet adjunctam suspicionem falsi; verum etiam ille modus numerandi annos Augusti, fidem auctori detrahit, & νοθείας suspicionem injicit. Geminus enim fuit modus omnino annos Augusti Cæsaris computandi: alter in Oriente, in Occidente alter usurpari solitus, ut nummi aperte docent: illic ab Asia recepta, sive, ut vulgo loquuntur, a victoria Actiaca: istic per annos Tribuniciæ Potestatis. Hanc autem Potestatem ille gessit annis tantummodo sex & triginta: obiit ante annum

post Asiam receptam quadragesimum inchoatum: nec ulla regio annos Octaviani Cæsaris computavit a Triumviratu: a quo etiamsi initium Octaviani duxerit, tamen aberrat a vero Josephus annis duobus, ac tribus fere mensibus, ut Salianus admonuit.

Ad annum Christi XXXVII.

I. *De Herode tetrarcha.*

HERODIS tetrarchæ honori posita inscriptio hæc fuit olim, quam in insula Co repertam descripsit Sponius in Miscellaneis p. 338.

ΗΡΩΔΗΝ ΗΡΩΔΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΥΙ-
ΟΝ ΤΕΤΡΑΡΧΗΝ ΦΙΛΩΝ ΑΓΛΑΟΥ
ΦΥΣΕΙ ΔΕ ΝΙΚΩΝΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΥ
ΞΕΝΟΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ.

Herodem Herodis Regis Filium Tetrarcham; Philon Aglai adoptione filius, *natura vero Niconis, hospitem suum & amicum* colit. Duo in primis hic lapis docet, observatu digna. Alterum est, nusquam in nummis lapidibusve Antipæ cognomen occurrere, quod Herodi sequenti Josephus affinxit. Alterum, nec Magnum Regem appellari priorem Herodem: qua de re rursum inferius.

II. *Quo primum anno tetrarchiam obtinuerit.*

Porro nummum Herodis tetrarchæ huic anno necesse est adscribi: quod in more positum fuit, ut diximus, regibus ac tetrarchis Syriæ annum suæ potestatis in suo nummo si-

gnare, in quem Cæſarum primordia incurrerent. Sic Zenodorum tetrarcham, quo anno Græcorum Aſia recepta ab Octaviano fuerit, & ipſe cum eo fidem fœdere devinxerit, in ſuo nummo expreſſiſſe vidimus. Hanc enim nimirum ab illis veluti ſuæ fidei teſſeram dari Cæſaribus oportuit in auſpiciis imperii ſive principatus, ſuamque vel ſic probari clientelam, aut conjunctionem. Primum igitur Caii Cæſaris annum non poſſumus hoc loco non interpretari, ubi nullus eſt expreſſe ſignatus: præſertim cum ſi annus alter, tertiusve aut quartus foret, perinde notaretur in nummo, atque annus tetrarchæ quadrageſimus tertius. Sic enim idem Herodes vice verſa in nummo anni æræ Chriſtianæ 42. qui Claudii Imp. honori dicatus eſt, ſub eadem plane formula, annum Claudii tertium adnotavit: quotus autem regni ſui eſſet, non expreſſit: quod vellet intelligi, & in iſto ſuum eſſe illum regni, βασιλείας, primum, nondum expletum, in quem Claudii tertius incurreret: & in nummo priore ſi alium a primo Caii annum vellet accipi, æque ſe expreſſurum in Caio fuiſſe, atque in Claudio. Juvat in conſpectu legentium repræſentare hoc loco rurſum utriusque nummi epigraphen:

1. ΗΡΩΔΗΣ ΤΕΤΡΑΡΧΗΣ. L. ΜΓ.
ΓΑΙΩ ΚΑΙΣΑ. ΓΕΡΜ. ΣΕΒ.
2. ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΡΩΔΗΣ ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ.
ΚΛΑΥΔΙΩ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΕΤ. Γ.

Hic, opinor, videre eſt, quod diximus, illud Herodem in utroque nummo ex æquo ſervaſſe, ut ubi annum non adjecit, ibi ſive Caii in principatu, ſive ſuum poſt regii tituli adeptionem, vellet annum primum intelligi. Hæc autem in nummis iſtis obſervatio ut debet apud harum rerum peritos in confeſſo eſſe, & pro certa atque indubitata haberi: ita primum

mum Herodis tetrarchæ annum fuisse necesse est eum, quem adsignavimus, Vrbis conditæ DCCXLVIII. ante biennium quam possit obitus Herodis prioris ex Josepho colligi: re autem ipsa ante annos octo quam iste e vita decesserit. In priore porro numismate a Caio receptum Herodem fuisse in amicitiam & clientelam apparet: in altero, regis titulum a Claudio impetratum: quem, ut Herodes pater diu postquam Ethnarcha tantum fuisset, sic Herodes tetrarcha sub autumnum duntaxat anni XLII. æræ Christianæ adeptus est: cum & Cæsaream jussit Claudiam appellari, ut nummus ille docet suo loco descriptus a nobis: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΡΩΔΗΣ. ΣΓ ΚΛΑΥΔΙΑ ΚΑΙΣΑΡΙΑ. Nec vero ante annum XLIII. æræ Christianæ a S. Luca Herodes rex appellatur. Itaque non anno amplius uno potitus eo insigni est.

Ad annum Christi XL.

Quæ hoc anno Josephus de Herode & Agrippa prodidit.

HERODEM Antipam ablegatum in exsilium fuisse, sive Lugdunum in Gallias, sive in Hispaniam, (nam utrumque hoc anno Josephus parum memor diversis locis prodidit) concessamque ejusdem tetrarchiam fuisse Herodi Agrippæ regi, nemo credet, cui persuasum erit, uti mox fore speramus, eumdem esse Herodem, qui Antipas cognominatus est a Josepho, & eum qui major Agrippa. Caii Cæsaris similiter expeditionem in Gallias, Agrippa comite, quis credat: cum titulum IMP. ne Caius ipse quidem in sua pecunia aurea atque argentea usurparit, nec Senatus in ærea ei detulerit, nec Græci in Oriente, nec Herodes ipse tetrarcha, ut dicemus uberius in Caii & Claudii Chronologia? Denique legatio ad Caium principem pro Judæis, & Agrippæ

apud eumdem oratio de eodem argumento, quam fidem meretur, cum hujus tragœdiæ scriptores non magis cum veritate quam secum ipsi pugnent? Nam, ut omittam cetera, qui verisimile sit eum se pro Deo ac Jove haberi voluisse, qui ne Imperator quidem ex SC. esse potuerit? Ac Josephus quidem, libro XVIII. cap. XI. & Philo in libro de legatione, scripsisse referunt de ea re Petronium Syriæ Præsidem ad Cajum, ut ajunt, Imperatorem: cum nec αὐτοκράτωρ Caius fuerit, sed Cæsar & Princeps tantum: nec Petronius ante primum Claudii annum gesserit Syriæ Præsidatum, si mutati sunt magistratus post mortem Caii, ut simile veri videtur. At Josephus autumno scriptas esse litteras perhibet, cum essent agri serendi: Philo, cum essent maturæ segetes: quod si nescivit in Judæa sub Pascha accidere, non ut in Gallia, sub autumnum: quo is loco pariter ac pretio habendus est? Aut si revera sub Pascha intellexit, duplici capite dissidet a Josepho: qui & autumnum adsignat, ut necesse est, ne tota narratio non sibi constet: & satos anno isto agros fuisse, oportet ut neget: quoniam, ut ipse libro XV. cap. 1. prodidit, annus Vrbis Romæ DCCXVII. quo capta fuisse existimat Hierosolyma a Sosio & Herode, Sabbaticus fuit: atque adeo & istum XL. æræ Christianæ, Vrbis Romæ DCCXCIII. consectarium est pariter autumno fuisse sabbaticum. Ita cum Philone Josephus, & secum ipse pugnat.

Ad annum Christi XLI.

Quæ hoc anno Josephus de Agrippa narrat.

AGRIPPAM regem, cum venisset casu in Senatum, fuisse delegatum a Patribus ad Claudium, ut hominem deterreret ab Imperio capessendo: universo autem Senatu Romano callidiorem unum Agrippam fuisse, atque auctorem e

contrario exstitisse Claudio, virum ut se præberet, & Rempublicam occuparet, scribit Josephus libro XIX. Antiq. cap. III. At idem libro 2. de bello, cap. XVIII. ait Agrippam accitum a Senatu & Claudio, ad Claudium prius se contulisse, mox Claudii nomine ad Senatum. Quæ duæ narrationes nec similitudinem veri præ se ferunt: nam quis credat peregrinum, ditionis barbaræ & satis quidem exiguæ regulum, consiliorum Senatus arbitrum, ac veluti mentem Reipublicæ fuisse? Sed ambæ narrationes tragœdiæ instar habent, quæ & adeo pugnant inter se, ut unicus atque ejusdem cerebri partum esse vix ambas existimes.

Ad annum Christi XLII.

I. *Eundem esse Herodem, qui tetrarcha & Antipas, & qui Agrippa senior vulgo cognominatur.*

HERODEM istum vulgo Agrippam majorem appellant: eumque diversum ab Herode tetrarcha, cui Antipæ nomen fecere. Verum quem sacræ paginæ Herodem vocant, numquam Agrippam, vel Antipam: quis me reprehendendum putet, si neque ego hunc Agrippam vel Antipam ausim vocare: sed Herodem vocem: atque a sacro scriptore verbo vel uno diffidere religioni habeam? Nam si fuit alter ex iis Agrippa, alter Antipas, cur non Agrippam & Antipam scriptura sacra nominavit, sicut Archelaum, sicut Agrippam alterum? Si filium Archelaum a patre discriminavit: cur non & alterum similiter a patre filium, & ab avo nepotem? At unum eundemque Herodem esse, qui Antipas ac tetrarcha, & qui Agrippa senior falsis cognominibus nuncupatur, si fictis probare testibus juvat, Jedidæus Alexandrinus, (sic enim libuit jocosis hominibus Philonis Judæi nomen occultare Hebraica dialecto: nam Φίλος & Φίλων Ju-

Judaice ידידי est) Is, inquam, in libello de Temporibus, non alium facit Herodem tetrarcham ab eo quem Antipam, nec ab eo quem Agrippam seniorem, patrem Agrippæ junioris, vulgo eruditi vocant. *Hic autem Herodes Ascalonita,* inquit, *vi regnavit XXXI. annis: atque ex beneplacito Judæorum adhuc sex annis. Post ipsum Archelaus filius ejus, novem annis. Post hunc Herodes tetrarcha, XXIV. annis. Ego vero Jedidæus Alexandrinus, anno XXI regni ejus, missus sum Alexandria adhuc juvenis, ut oratorem agerem pro fratribus meis Judæis. Post Herodem hunc imperavit Agrippas ultimus XXX. annis, usque ad annum hunc ultimum senectutis meæ.* Sed isthæc quoque opella trium vel quatuor paginarum, partus esse creditur, ut quidem nuper didici, improbæ factionis: in quo cum ea tantummodo regum nomina repræsentaret, quæ in sacris paginis continentur, admiscuit simul fabulas & ἀναχρονισμὸς, quibus & statim hic libellus fidem amitteret, nec satis esse subsidii in sacris litteris, absque Josephi ope, crederetur, ad seriem regum Herodianæ familiæ, usque ad urbis & ædis excidium, perdiscendam.

Majoris ergo nominis ac ponderis testem alium proferamus, quippe quem tirones ipsi quoque vel appellato operis titulo se credant agnoscere. Is igitur in dialogo cum Triphone, pag. 258. Herodem tetrarcham Herodis prioris filium, regem Judæorum, βασιλέα τῶν ἰυδαίων, ex successione post Archelaum appellat, illum ipsum Herodem, ad quem Pilatus Christum misit. At in Judæa post Archelaum nemini quidquam regia potestate licuisse proditum est, nisi ei quem Agrippam Josephus, Lucas in Actis Herodem vocat. Ergo quem Lucas in Actis Herodem, & quem Josephus Agrippam nuncupat, ipse est Herodes Herodis F. quem Antipam cognominant, qui prius tetrarcha, postea rex fuit: scilicet si tanti nominis testem audimus; qui Jose-

phum tamen a se lectum fuisse sæpe dicit in Exhortatione ad Græcos: tametsi num idem auctor sit utriusque operis, dubitant eruditi. Æque notum omnibus Panarium est, in quo semel iterumque Herodes Agrippa Magnus appellatur is, cujus anno vicesimo Christus obierit. Piget nihilominus eo teste uti, qui hunc Herodem Agrippam Archelai filium fuisse simul affirmet, vicesimumque adsignet annum pro tricesimo nono. Sed de hac Herodiana controversia certioribus vestigiis, quid veri statuendum sit, mox inquiremus.

An error ille autem proxime memoratus, ex eo profectus est, quod primi Judaicarum Originum similiumque Annalium conditores, cum sacri libri sola præcise Herodiadum nomina suppeditarent, ubi statuendum fuit, qui quave essent inter se cognatione conjuncti, in diversas abiere sententias: eo consilio, ut quidquid posteri de ea re statuerent, id ante occupasse ex eo grege aliquis videretur? Hi sunt enim omnino, quos sacræ litteræ commemorant.

Herodes, sub quo Christus est natus.
Archelaus, qui pro patre suo Herode regnavit.
Herodes tetrarcha Galilææ.
Herodes, qui Jacobum occidit gladio, ut Acta referunt, Claudii principatu.
Agrippa, qui Paulum perorantem audiit, sub Nerone.

De Herode & Archelao res erat perspicua & expedita. Herodem vero tetrarcham, quoniam ex sacris litteris non liquido apparet, cujus sit filius, (nam id ex lapide, nummoque uno constare potest, quorum illi neutrum viderunt) Archelao alii, alii Herode priore genitum esse censuerunt.

Jam Herodem, de quo in Actis mentio est, pars eumdem esse cum Herode tetrarcha pronunciavit: pars istum ab illo discriminavit: verita fortassis, ne si eumdem esse poneret, justo longius ei vitam imperiumque produceret. Quam isti ob causam Aristobulo Herodis F. prognatum istum esse finxere: eo quod adsignari pro patre istius alius ex Herodis liberis commode nemo posset. Agemus inferius de Agrippa.

II. *Herodem regem, quem Agrippam seniorem vocant, nec regem Judææ fuisse, nec Judæum.*

Ceterum Herodes iste, quem dicimus, qui olim tetrarcha, tandem regio donatus est titulo a Claudio Imp. cum jam ab obitu Philippi fratris Ituræam cum Trachonitide adjunxisset Galilææ: atque ob ingentem illam ditionis ac cessionem Magnus Rex meruit appellari, in vetere inscriptione inferius recitanda. Nec regio tamen jure tenuit idcirco Judæam, quæ provincia Augusti fuit, ut diximus. Nam & Agrippa Herodis ejusdem in regno successor, tum in eodem lapide, tum in antiquo numismate Magnus Rex pariter, ac præterea in isto similiter Φιλοκλαύδιος nuncupatur: quem nihilominus sacræ litteræ negant in Judæa regnasse: siquidem Præsides Judææ, ipso regnante, Felicem & Festum appellant. Neque Herodem igitur ratio cogit ulla credi, eo nomine Magnum Regem fuisse appellatum, quod Judæam titulo regio obtineret. Deinde censum a Judæis exactum fuisse pro fisco Principis sub Præsidibus, Augusti, & Tiberii ævo, annisque saltem decem Claudii postremis, in confesso est: nec fisci hujusce calumniam ante Nervæ principatum fuisse sublatam. Herodem hunc igitur Judæa regem non habuit; cum si regem habuisset, non fisco Principis isto anno censum, sed vel regi suo, vel nullum omnino penderet: remis-

ſumque a Claudio fiſci jus vel Plinius commemoraret, vel nummi docerent.

At a ſancto Luca in Actis cap. XII. regia dici videtur Hieroſolymis poteſtate uſus, ubi res geſtæ anno ſequente commemorantur. *Miſit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Eccleſia*, Hieroſolymitana ſcilicet. *Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio. Videns autem quia placeret Judæis, appoſuit ut apprehenderet & Petrum . . . . . . Poſtea deſcendens a Judæa in Cæſaream, ibi commoratus eſt.* Næ ſi ex illa oratione, ut nuper quidam affirmabat, occaſionem Joſephus arripuit confingendi regnum Herodis, ſive Agrippæ majoris, ut appellat, in Judæa, næ ſua illum egregie fruſtrata conjectatio eſt. Neque enim jus Herodi fuiſſe in cives Hieroſolymitanos ſanctus Lucas innuit, ſed tantum in *quosdam de Eccleſia*: nempe in Petrum, Jacobum, aliosque ſimiles, ſuæ ditionis homines, Galilæos. Quo utique jure ad eumdem, cum tetrarcha tantum eſſet, & *Hieroſolymis* pariter commoraretur *illis diebus, remiſit* Chriſtum Dominum Pilatus, *ut cognovit, quod de Herodis poteſtate eſſet*: teſtatusque poſtea eſt ab Herode *nihil dignum morte actum eſſe ei*: quod jus illi vitæ ac necis in Galilæos eſſe intelligebat, ubicumque terrarum forent. Ex eo igitur capite, quod Hieroſolymis Herodes rex *afflixerit quosdam de Eccleſia*, perperam confictum eſt Hieroſolymis Herodem regnaſſe: cum præterea, ut dictum eſt ad annum 8. nulla provincia ſemel in jus Auguſti devoluta, regiæ poſtea fuerit obnoxia poteſtati.

Nec proſelytum autem ſimiliter illum fuiſſe, nec Judæum, Lucas aperte declarat: qui eum non ſtudio propriæ religionis impulſum, ſed *quia placeret Judæis*, vulpem callidam, ut a Servatore nuncupatur, bellum Chriſtianis indixiſſe narrat. Sicuti enim ut placeret Cæſari, ſe φιλοκλαύδιον cognominavit: ut placeret Pilato Præſidi, qui *nullam inveniſſet*

in Christo causam, nihil quoque *dignum morte egit ei*, quem prius voluerat *occidere:* sic ut *placeret Judæis*, alios ex Apostolis interemit, alios contrusit in carcerem.

Argumento præterea est vox illa Joannis Baptistæ ad Herodem tetrarcham: *Non licet tibi habere uxorem* fratris *tui*, defuncti scilicet, quamvis Josepho secus sentiente. Nam γυναῖκα fratris, Levit. XVIII, 16. dici in Lege eam, quæ non sit amplius viro subjecta, eruditi in sacris litteris norunt: & e palatio atque ipso toro regali invitis maritis regibus abduci principes feminas incredibile est, ac fere ἀδύνατον. Quod non liceret ei igitur uti prærogativa legis, Deut. XXV, 5. nec habere uxorem fratris sui Philippi, causa est facilis & expedita: quod solos ea nimirum exceptio Judæos spectaret, non item gentiles: cum, Baptista idoneo interprete, omnes mortales, ipsique post Evangelium prædicatum Judæi, absque legitima dispensatione, lege tenerentur allata, Levit. XVIII, 16.

Quorsum ergo, inquiet aliquis, Hierosolyma sub Pascha singulis annis Herodes tetrarcha se conferre solitus est, si Judæus non fuit, aut proselytus? Nam eo statis illis diebus ventitasse ex sacris litteris haud obscure colligitur. Illud nimirum in causa fuit, quod est in sacris ipsis monumentis proditum. Multi *gentiles ascendebant* in Jerusalem, *ut adorarent in die festo* Paschæ, quod Joannes in Evangelio testatus est, cap. XII, 20. Fuisse autem illos e Galilæa præsertim, recte vidit Græcus Commentator in Joannem, pag. 700. sive illi Platonicæ, sive alteri sectæ essent addicti: qui nempe μοναρχίαν, ut verbo ejusdem utar, hoc est, unum Deum singularem colerent, tametsi ethnicis adhuc superstitionibus erroribusque impliciti. Enimvero *ex his quidam accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilææ*, nempe ad Galilæum

lilæum hominem conterraneum Galilæi. Ex eo igitur numero qui Hierosolymam tunc venirent,fuisse Herodem, Lucas est auctor, cum in Evangelio, tum in Actis: religionis autem vel obtentu, vel minime ficto officio id fecisse, idem Lucas cum Joanne compositus docet: nam ille adventum Herodis in urbem feriis Paschalibus, iste quæ tunc causa foret gentilium adventus in urbem sacram,perspicue aperit.

Hominis denique totiusque Herodianæ familiæ superstitionem haud obscure prodit illa commoratio in urbe Cæsarea, *in prætorio Herodis* cognominato, atque adeo in paterno ac suo domicilio, extra Judæam: sed & in eo oppido, quod Herodes pater, in confinio regni sui, hoc est, Samariæ, solo a Romanis adsignato, condiderat, ut ibi collocaretur statio præsidiaria militum Romanorum, Act. X, 1. & tribunal Præsidis Provinciæ, Act. XXIII, 24. XXV, 6. Quod si ex domo quæ domini religio sit, minime fallax aut dubia conjectatio est: quis de Herodis superstitione ambigat, qui norit Cæsariensis civitas quantopere esset falsorum numinum addicta cultui, ut & nummi testantur, & illa civium adulatio, de qua sacræ litteræ prodidere, dum Herodes concionaretur pro tribunali, populum acclamasse, *Dei voces & non hominis?*

Ad annum Christi XLIII.

I. *De obitu Herodis, quem Agrippam vocant.*

HUJUS exitum refert Lucas in Actis cap. XII, 19. his verbis: *Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali . . . . Confestim autem percussit eum Angelus Domini . . . . . & consumptus a vermibus exspiravit.* Longe aliter a Josepho res ea narratur: quo consilio, satis indica-

vimus ad annum Christi VIII. nempe ut sacer scriptor non historicam veritatem, sed allegoricum secutus scribendi genus credatur.

II. *De Herode Chalcidico.*

Ut φιλοκλαύδιος nescio quis Herodes Chalcidicus appelletur, quæ vel ratio vel auctoritas cogat, non satis apparet. Neque enim hujus rei testis omnino ullus, nullum idoneum documentum, nulla causa prorsus afferri potest. At Herodi illi, qui tetrarcha primum, deinde rex fuit, hunc titulum adferunt ea, quæ in descriptione nummorum attulimus, argumenta. Quid si autem non tantum nullus Herodes Chalcidicus, sed neque regnum Chaldis ullum fuit? Nam *regio* quidem *fertilissima Syriæ Chalcidene* a Plinio nuncupatur, nempe in Syria Cœle, supra Decapolitanam regionem & Damascum: situ nunc tamen obscuro & ignoto. Plinius enim certe regiones ac populos Syriæ Cœles elementorum ordine recenset, lib. V. sect. XIX. ceteri vero scriptores, etiam ii qui Plinio vetustiores vulgo creduntur; cum in illis quidem Plinii verbis satis idoneum sibi visi sint tractum reperisse regno statuendo, iidem tamen inter se de situ Chalcidis adeo discrepant, ut conciliari posse, nisi geminam poneret Chalcidem, Norisius non putarit, quamvis unicam singuli eorum agnoscant.

Ad annum Christi XLIV.

De Felice Præside.

JAM ab hoc anno Felicem Judææ Præsidem sive Judicem fuisse statuimus hoc uno argumento, quod Paulus in Actis cap. XXIV, 10. sic eum compellat anno æræ Christianæ LIV.

EX MULTIS ANNIS te eſſe judicem huic genti ſciens, &c. Ac ſi Joſepho credimus, Pilatus annis decem geſſit hunc magiſtratum. Decennium igitur pariter Felici ante illum annum, adducti his Apoſtoli verbis, haud temere adſignamus. Neque enim ille profecto poſt tres dumtaxat annos elapſos diceret, *ex multis annis*. Tamen Chronicon vetus Felicem Judææ Procuratorem Galilææ Ventidium Cumanum, libro XII. Annalium, cap. LIV. At Joſephus, tum libro XX. Antiq. cap. V. tum libro 2. de bello Judaico, cap. XXI. Ventidium facit Galilææ ac Samariæ cum Judæa procuratorem, cui in exſilium deportato Felix ſucceſſerit anno 52. Certe ſi ambo ſimul, diviſo inter ſe magiſtratu in eo tractu fuere: hoc eſt, ſi alter Judææ ac Samariæ impoſitus fuit, nempe Felix: Galilææ alter eodem tempore, nempe Ventidius Cumanus, ut Tacitus refert: tota Joſephi narratio, quæ eſt prolixa admodum locis allatis, fabulis adnumeranda eſt. Utri autem potior habenda fides eſt, an verius neutri? cum uterque & ſacris codicibus refragetur, ubi Felicis in Judæa magiſtratum anguſtiore temporis ſpatio circumſcribit: & cum ratione pugnet uſuque civili, ubi Galilæorum nationem paruiſſe Cumano, Romano magiſtratui, refert, quæ uni ſuo regi Agrippæ debuit eſſe obnoxia.

Ad Annum Chriſti LI.

I. *Herodem, de quo in Actis ſermo eſt, falſo Agrippam cognominari.*

NUMMUM quidam nuper edidit ita inſcriptum: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΕΓΑΣ ΑΓΡΙΠΠΑΣ ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ, capite diademato. ƆC ΚΑΙΣΑΡΙΑ Η ΠΡΟΣ ΤΩΝ ΣΕΒΑΣΤΩΝ Μ. Hoc eſt, ipſo interprete: Καισάρεια ἡ πρὸς τῶν Σεβαστῶν μεγάλη, *Cæſarea ab Auguſtis Magna*. Et nummum ille re-

fert ad Herodem, ut appellat, Agrippam, cujus exitum narrat ſanctus Lucas in Actis, cap. XII. hoc eſt, anno Claudii Imp. tertio. At ſapiens nemo, mea quidem ſententia, animum induxerit, ut credat a ſacro ſcriptore Herodem regem appellari potuiſſe, ut diximus, quem nummi Agrippam regem vocarent. Nam uſitatiore ac notiore vocabulo deſignatum ab ipſo fuiſſe principem, nemo ſanus ambigat: uſitatius autem ac notius illud nomen eſt, ni fallimur, quod nummi repræſentant. Quem igitur ſacræ paginæ Herodem vocant, iſtum alio quam Herodis nomine deſignatum quoque in nummis, nemo niſi temere exiſtimaverit.

Eccur autem aliter a ſancto Luca, a Joſepho aliter nuncupatur? Afferam hoc loco non inanis quidem ſemper conjectoris, ſed nunc tamen plus juſto fortaſſis ſuſpicioſi, ingenioque nimium indulgentis hominis conjecturam. Accipiet quiſque, ut volet. Deprehendit ille, ut quidem muſſitabat nuper nobiſcum, cœtum certorum hominum ante ſæcula neſcio quot extitiſſe, qui hiſtoriæ veteris concinnandæ partes ſuſcepiſſent, qualem nunc habemus, cum nulla tunc exſtaret: ſibi probe notam illorum ætatem atque officinam eſſe: inque eam rem iſtis ſubſidio fuiſſe Tullium, Plinium, Maronis Georgica, Flacci ſermones & epiſtolas: nam hæc ille ſola cenſet, quod vereor ut cuiquam ſuadeat, ex omni Latina antiquitate ſincera eſſe monumenta, præter inſcriptiones admodum paucas, Faſtoſque nonnullos. E ceteris ſcriptis monumentis, qui hodie valde ſudant, ut conciliatis quanta licet ingenii vi ſententiis, inter ſe plerumque diſſidentibus, hiſtoriæ corpus unum integrum repræſentent, eos ſibi videri aiebat ex pluribus fabulis novam alteram velle fabricari ac ſcite concinnare, ſecum omni ex parte aptius cohærentem. Addebat illis annalium architectis majori fuiſſe adjumento magnam nummorum antiquorum, quam dili-

gentiſſime congeſſerant, ſupellectilem. Horum poteſtatem in primis fuiſſe penes totius conſilii principem ac primarium operis architectum: cui, propterea quod ut theſaurum draco, ſic ille nummos in arca incredibili ſolicitudine cuſtodiret, nec niſi parce admodum eorumdem uſum conſpectumve ceteris impertiret, jocoſe ſodales geminum SEVERI ARCHONTII nomen fecere: alterum Latinæ conſuetudinis, a moroſitate: Græcum alterum ab eo, quem inter eoſdem gereret, veluti magiſtratu. Tamen illis artificibus multo minorem numiſmatum veterum copiam, quam noſtræ huic ætati fuiſſe aiebat, Græcorum præſertim: & Latinos, quos in manibus habuit, ut in præpropero opere uſuvenit, præpoſtere ſæpenumero intellexiſſe. An enim, exempli gratia, ſi Joſephus vidiſſet nummum ΗΡΩΔΟΥ ΕΘΝΑΡΧΟΥ cum lilio Phaſelitico, diceret agrum Phaſeliticum coli cœptum fuiſſe poſt annum V.C.DCCXLIV. ut diximus ſuo loco: cum prius dixiſſet anno V.C.DCCXIV. tetrarcham Herodem dici deſiiſſe, ut rex deinceps appellaretur? Minime ſane. Videret enim cum Phaſelitico lilio adhuc ethnarcham vocari. Itaque nec anno uno tetrarcham Herodem exhiberet, ſed aliquot annis ethnarcham: nec Phaſeliticum agrum primo excultum referret, tanto poſt tempore quam rex eſt ſalutatus. Uno verbo ἀναχρονισμὸν annorum fere viginti vitaret. Similia eſſe ſexcenta iſtorum hominum σφάλματα, aiebat ille ex penuria nummorum Græcorum orta: nec pauciora autem ex iis, quos in manibus habuere perperam intellectis. Atque hujus dicti in Agrippa ponebat exemplum. Nam cum illos vel una nummorum, qui Agrippæ nomen ferunt, diſſimilitudo admoneret Agrippam geminum exſtitiſſe: & utrumque ſtatuerent ante excidium Vrbis eſſe collocandum, quoniam urbe exciſa regnum Judæorum defeciſſe, quod Agrippæ detulerant, credi vellent: fingi oportuit, He-

rodi, de quo ſermo in Actis, cognomen Agrippæ fuiſſe: atque ita finxere. Nam ab anno Claudii quarto, quo & priorem Agrippam obiiſſe, & ſucceſſiſſe ponunt alterum juniorem Agrippam, usque ad urbis cladem, plane ſunt anni ſex & viginti, quot omnino in vetere Chronico Agrippa poſterior regnaſſe perhibetur. In quo diſſidet a Joſepho, qui quoniam ultra annum XXI. ET. KA. BA. ΑΓΡΙΠ. nummos Agrippæ nullos haberet, finem illius quidem, ut iſte, circa everſionem urbis, ſed primordia maluit anno tantum XXI. ante eam exciſionem figere: quæ res poſteris crucem fixit, decertantibus inter ſe, utrius ſtandum ſententia ſit, de Agrippæ initiis. Nam de fine inter veteres adeo convenit, nemo ut unus poſt urbem deletam, nec Joſephus ipſe, vel quisquam alius Agrippæ annos aut facta ulla commemoret, præter Juſtum Tiberienſem unum, qui, ſi fuit, annos Agrippæ usque ad initia Trajani protraxit. Sed effecere ipſi, nemo ut e poſteris non hunc hominem φιλοψευδῆ ac nullius præ Joſepho fidei eſſe ſtatueret, a quo ſcilicet tantopere diſcreparet. Ea cauſa eſſe inter ceteras huic quem dixi homini videbatur, quamobrem quem ſanctus Lucas ſemper Herodem, numquam Agrippam vocat: hunc vice verſa Joſephus, ut vel idem gemini nominis fuiſſe, vel Lucas erraſſe crederetur, ſemper Agrippam, ac ne ſemel quidem Herodem appellet. Annon enimvero ex eo cœtu, pergebat idem rogare, cenſendus ille eſt, qui cum paulo poſterius ſcriberet, & animadverteret hanc ſuorum cum ſancto Luca pugnam atque ἀντιλογίαν, difficilemque præterea, ac ſine exemplo, illis præſertim temporibus, duorum iſtorum nominum in uno homine conſociationem: idcirco pari audacia atque improbitate ſacrum verius ſcriptorem, quam Joſephum ſociosque, venire pronunciavit in ſuſpicionem erroris? Ἡ οὖν διαφωνία, inquit, τοῦ ὀνόματος ἐνταῦθα τὸ λέγειν αὐτὸ

Ἀγρίππα Ἡρώδην, ἢ κατάσφαλμα, ὡς εἰκὸς, γραφικὸν γέγονεν, ἢ κατὰ διωνυμίαν εἴρηκεν. Certe quidem Herodes Agrippa tam dici illo ævo quispiam potuiſſe videtur, quam Alexander Philippus, vel Ptolemæus Demóſthenes.

Sed ſuas ſibi habeat noſter ille conjectationes: easque, cum volet, viderit, quomodo ſit defenſurus: nobis enimvero alia nunc argumenta ſuppetunt: nec valde refert in præſenti noſſe, ſive qui ſint fraudis iſtius architecti, dum de fraude interim, vel errore, conſtet: ſive an illa cauſa fuerit Herodis Agrippæ cognominandi, an verius altera, quam indicavimus ad annum Chriſti octavum: an ambæ conjunctim. Quid quod enim, ſi Herodi Chalcidico tribui nummum oporteat inſcriptum, ΗΡΩΔΗΣ ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ, hoc ipſum argumento eſt haud improbabili, non eſſe Agrippam ſeniorem eum, qui ΑΓΡΙΠΠΑC ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟC in altero inſcribitur? Nam cum eadem ætate reperire non ſit duos in nummis reges ΦΙΛΕΛΛΗΝΑΣ aut ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥΣ: quo quis documento fidem faciat exſtitiſſe ſimul duos Φιλοκλαυδίους? cum præſertim arrogans ac ſuperba nimis ea appellatio videatur, in Chalcidis, hoc eſt, in agri perexigui regulo, ſi quis fuit. Certe Spanhemius, ceterique viri eruditi, qui nummos inſcriptos ΗΡΩΔΗΣ ΒΑCΙΛΕΥΣ & ΗΡΩΔΗC ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟC Agrippæ ſeniori tribuunt, numquam alterum hunc Agrippæ nummum, ΑΓΡΙΠΠΑC ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟC, eidem Herodi adſcribent. Quid ita? quoniam nullo ſuaderi poteſt exemplo, ut quisquam in nummis nomine nunc uno, nunc altero, ſit appellatus. Geminum ei nomen ſi fuit: non alterutrum pro arbitratu, ſed vel utrumque: vel, ſi alterum ex his unum, ſemper idem apparet. Severus Pertinax, exempli gratia, numquam ſolo Pertinacis nomine deſignatur: ſed vel utroque, vel ſolo Severi. Herodes igitur, qui ſemel dictus in nummo ſit, dici Agrip-

pa in altero non debuit, sed Herodes tantum, vel Herodes Agrippa.

II. *De regis Magni cognomine, in Agrippæ nummo.*

At Agrippa Magnus, inquit is, qui nummum vulgavit, ut in nummo, sic etiam a Josepho appellatur. Prior igitur intelligi debet is, quem Lucas Herodem nuncupat, non sequens. A Josepho autem? quo loco? Nempe libro XVI. cap. VII. ubi mentio Herodiadis. Ἀγρίππου δὲ, inquit, ἀδελφῆς τοῦ μεγάλου. Taceo nunc quidem de Josephi ac sodalium solœco, Ἀγρίππου, quod etiam in codicibus MSS. legitur, pro Ἀγρίππα, ut nummi exhibent ipsius Agrippæ, quicum vixisse vult videri. Quid si magnum Agrippam dixit ille, ut ex eo grege alii, quo sensu nos Galli dicimus interdum, *le grand Agrippa,* pro majore natu e duobus? Certe eo significatu μέγαν in nummo scribi nemo sobrius dixerit. Et est inepta ista quidem locutio, nec ferme hominis qui Græce nisi sub Gallico cœlo didicerit, aspergatque idcirco sermoni Græco subinde Gallicæ nonnihil dialecti. Sed tamen ille capite subsequente ita est de Druso majore locutus: Ἀντωνία τοῦ Δρούσου τοῦ μεγάλου γυναικί. Quid si igitur quem Hebraice nescivisse, cum se Hebræum profiteatur, SALIANUS noster ostendit, Græce idem haud multo peritior fuit? Alia quidem sententia mox idem subjicit, Φύσει δὲ μέγας ὢν Ἀγρίππας, καὶ δωρεῖσθαι πολυτελής. Sed neque istud prodest ad Magni cognomen; quod si Agrippa gessit, postponi nomini oportuit, non præponi: ut esset Ἀγρίππας μέγας, quemadmodum Pompeius Magnus, non μέγας Ἀγρίππας. Sed scriptum est in nummo rectissime Βασιλεὺς μέγας, ut sit Rex Magnus, non Magnus Agrippa. Nam interest plurimum, quo vox ea loco ponatur, ut recte intelligatur, quæ vis

vis ei poteſtasque ſubſit. Alia Regis Magni, alia Agrippæ magni appellatio eſt. Illa enimvero a perampla ditione peti ſolet, iſta a rebus præclare geſtis. Rex Magnus Agrippa, perinde atque deceſſor Herodes fuit, ob geminam ditionem, qua pariter potitus eſt, Galilæa ſcilicet ac Philippi tetrarchia: ſed idem Agrippa Magnus cur dicatur, nihil cauſæ eſt. Et ille quidem perturbata ſupremo Neronis anno Republica, atque ex turbidis imperii rebus majores aſſumens ſpiritus, monetam ſuo vultu ac nomine impreſſam ſignare, quod ipſius pater Herodes reformidaſſet, absque Cæſaris vultu vel nomine, auſus eſt: in qua ſe ille Magnum Regem appellaret. Sed brevi repreſſa ea audacia eſt. Nam a Veſpaſiano ita redactus eſt in poteſtatem, ut non aliam ſingulis annis, quam Flaviorum nomine ac vultu impreſſam monetam cudere ei fas eſſet, ſuo vero dumtaxat nomine in area nummi averſa, non etiam vultu: quod eſt haud leve minimeque obſcurum indicium imminutæ pariter poteſtatis. Atque hæc e ſummo honoris gradu dejectio, quantum ad jus monetæ ſpectat, perſeveravit in filio, Agrippa juniore: quantum ad regnum attinet, major fuit. Fuere autem Judaicæ hiſtoriæ ſcriptori hæc omnia penitus ignota.

III. *De titulis Cæſarea in Agrippa nummo.*

Sed de antica parte nummi hactenus, quid de poſtica? *Cæſarea ab Auguſtis Magna*, Latinæ aures non ferunt: quanto Græcæ minus, ἡ πρὸς Σεβαστῶν μεγάλη? At *ſubauditur*, inquit, *appellata*. Sic nuper Valens in quodam Auguſti nummo, CONS. S. C. OB. R.P. CONS. quod eſt, *Conſervatori ſuo coronam ob Rempublicam conſervatam*: legit, *conſecrata Senatusconſulto; ſubauditur, ſtatua.* Quod cum ei objectum eſt, modeſte ſiluit. Tales ſubaudiri voces nemo

alterutrius linguæ peritus, aut in nummis lapidibusque versatus dixerit. In tam paucis certe vocibus eam esse vim vocułæ πρὸς, ut significet Latine *ab*, quo quis exemplo adstruat? Non πρὸς Græci profecto, sed παρὰ scribant. Quid deinde fiet nummo alteri simillimo sub Nerone, in quo non πρὸς sed πρὸ tantum legitur: ΚΑΙΣΑΡΙΑ Η ΠΡΟ ΣΕΒΑΣΤΩΝ. L. ΙΔ. Num loco πρὸς in nummo scribi πρὸ quisquam putet posse? Quorsum deinde ab Augustis Magna appelletur? Amplitudo enim civitatis, non voluntas aut gratia Principum, hoc nomen adferit. Et ab Augustis profecto potius dicatur Augusta, παρὰ σεβαστῶν σεβαστή. Nam illud nomen habet in nummis quamplurimis: Magnæ contra appellatio nusquam apparet, cum sint nummi Cæsareæ permulti obvii: in quibus & Augusta, & Flavia, & Felix cognominatur: Magna ne semel quidem, vel in nummo, vel in lapide, vel apud ullum scriptorem etiam fictum. Statimne ut accepit, Magnæ nomen amisit? Si *ab Augustis* accepit, cur nullus ante Neronem nummus Augustorum, nullus post ipsum Magnam appellat? Hyperaspistæ crede, qui Prima Cæsarea cur sit appellata, primus aperuit: qui & Samariam epochamque Samariæ ex simili nummo ablegandam, reponendamque Cæsaream admonitu nostro primus edocuit. Prima Cæsarea Augusta igitur dicta est, quod ante alias civitates Cæsareæ Augustæ nomen habuit: sicuti postea eadem Prima Flavia, quod ea colonia prima Flaviæ cognomen obtinuit.

Primatum Judææ, ut loqueris, quisquis es, cum Palæstinæ primæ potius dici oportuerit, si habuit a Vespasiano: dic, amabo, quid aliud ille primatus ibi fuit, præter honorem metropoleos? Metropolim appello, sedem Præsidis Provinciæ. Quæ tunc autem civitas posset de primatu Judææ cum Cæsarea contendere? An Hierosolyma? quæ funditus eversa. An Cæsarea Paneados? quæ longissime dissita

in Decapolitana regione. Atqui multo antea apud Cæsaream Palæstinæ ſedem fuiſſe ac *tribunal* præſidis Judææ, conſtat ex Actis cap. XXV, verſu 1. & 6. aliiſque locis. De primatu quod narras urbes inter ſe diſceptaſſe, profer ejusmodi litium, ſi tamen fuere, vel unum in omni Syria exemplum: nullū eſt. At metropoleos vocabulum in multis Cæſarienſium nummis omittitur. Primū, at & in multis apparet: cur non ſit & in iſto? cum prima vocis littera integram vocem aut extitiſſe, aut intelligi debere admoneat. Fac ablatam fuiſſe à Veſpaſiano, quod temere affirmatur, metropoleos prærogativam, eamq; ſero reſtitutam: fruebatur ergo prius eo honore civitas: haberi enim neceſſe eſt, quod aufertur. Denique nummi Τιβεριέων & Σεπφορηνῶν in eodem tractu carent ea voce: quam tamen utramque civitatem Galilææ metropolim Joſephus ille tuus appellat: cur non & de Cæſarienſium nummis idem ſtatuatur?

At certe non in una parte civitatis coloni fuere Romani, qui Latine: in altera indigenæ, qui nummos Græce cuderent, ut Hyperaſpiſtes adjecit: & *quod de diſtinctione indigenarum fingit Eumenius, nugæ*. Strabonem tu forte pluris, quam ego, facis: at ille tamen tuo judicio nugator, qui diſcrimen illud colonorum & indigenarum diſertis verbis prodidit, de Heraclea & Sinope, libro XII. pag. 542. & 546. Neque enim anguſtiæ hujus loci ſinunt, ut ex nummis Καπιτωλιέων, aliiſque, nunc ea res multo certius comprobetur: quod in Chronologia Severi fiet. Si Narbone poſitam inſcriptionem, quæ deſcribitur a Grutero, pag. CCXIX. ſinceram putas, dic nugatos pariter fuiſſe Narbonenſes illius ævi, qui colonos ibi ab incolis ſepties ſecernunt ac ſeparant. Nolim hic ego tamen tale patrocinium opponere, cum probe norim ſpuriam illam ac recentem inſcriptionem eſſe. Cujus generis eſſe quamplurimas qui neſciunt, quam inani

ſe labore vexant, cum in iisdem illuſtrandis multum temporis, operæ, chartæque conſumunt? Nam quod eſt, exempli gratia, operæ pretium in Cenotaphia Piſana grande volumen elucubrare, ſi ſunt ea Cenotaphia ab aliquo ſat ſtrenuo artifice conficta: ut certis argumentis in Chronologia Auguſti ex nummis, Deo donante, docebimus? In hanc primum partem eruditionis, quam κϱιτικὴν Græci vocant, incumbere par eſt eos, qui prodeſſe ſibi ſua ſtudia ac ceteris velint. Incredibile enim ac ſimile portenti eſt, quantam falſorum ſcriptorum ſegetem, de rebus tum ſacris tum profanis, exſecranda & deteſtabilis una quædam, ut ceteras ſileam, ante annos fere quingentos, officina effuderit: quanta ſit e diverſo, ut auri ac gemmarum, ita genuinorum operum paucitas. Aurum igitur a ſtipula plumbove ſecernere, hoc opus, hic labor eſt. Sed de hac re alias copioſior erit atque opportunior, ſi Deus dederit, diſputandi locus.

Ad annum Chriſti LXVIII.

Cur nummi Aſcalonis & Gazæ, quæ ſunt oppida Palæſtinæ, a nobis fuerint prætermiſſi.

HOC anno, qui quartus decimus Neronis eſt, ab autumno anni ſuperioris, ut in gemino Neronis nummo notatur, quem ad hunc annum deſcripſimus, Aſcalonitæ perinde atque Cæſarienſes Neronis partes ſecuti nummum cuderunt, in quo annum æræ ſuæ CLXXI. appoſuere, ab autumno ſuperiore pariter ineuntem: in altera nummi area vultum Neronis laureati, cum ſola voce ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ut peculiaris mos fuit illius civitatis, absque Neronis nomine. Sed iſtum Aſcalonis nummum, aliosque ibidem ſub Auguſto & Domitiano percuſſos in hac lucubratione conſulto prætermiſimus, quod in titulo Nummos duntaxat Hero-

diadum polliciti ſumus : ad Herodianum autem regnum Aſcalo numquam pertinuit. Fuit enim, teſte Plinio, *oppidum Aſcalo liberum*, ſociumque Populi Romani, jam ab anno V. C. DCL. ſub autumnum, vel DCLI. ineunte. Atque hæc cauſa illius æræ fuit, ut dicemus, vel in Auguſti, vel in ſuperiorum temporum Chronologia: non quam Noriſius attulit, levibus admodum conjecturis, pag. 435. & 436. Salomæ quidem (non *Salomi*, ut dixit Noriſius σολοικίζων, pag. 437.) Cæſar largitus eſſe dicitur Aſcalone palatium, Καῖσαρ χαρίζεται καὶ τὴν ἐν Ἀσκάλωνι βασίλειον οἴκησιν, apud Joſephum, libro XVII. Antiq. cap. XVII. τὰ ἐν Ἀσκάλωνι βασίλεια, libro 2. de bello, cap. IV. Regiam iſtam autem in eo oppido fuiſſe ab Herode ædificatam Noriſius auguratur, ſed ſine teſte. Nam ipſe Joſephus libro I. de bello, cap. XVI. Rufino, ut aiunt, interprete : *Apud Aſcalonem vero*, inquit, *Nymphæa, ſive lacus ornatiſſimos, & balneas, item periſtylia tam opere quam magnitudine miranda conſtituit.* De regiis ædibus verbum nullum facit. Amicam Herodi civitatem idem Noriſius fuiſſe aſſeverat, qui Aſcalonitam Herodem exiſtimat: nec meminit a Joſepho dici eam civitatem fuiſſe uſque ad Veſpaſiani tempora Judæis ſemper inviſam, libro III. de bello, cap. I. ἀεὶ διὰ μίσους Ἰουδαίοις γεγενημένην. Verius, neglecto Joſepho, βασίλειον Aſcalone nullum Salomæ datum: neque in civitate libera ac ſocia populi Romani quidquam donare Cæſar cuiquam potuit. Merito igitur dilati ſunt a nobis in aliud tempus nummi Aſcalonis. Tamen de ſymbolis, quæ in nummis occurrunt ſub Auguſto, Nerone, & Domitiano percuſſis, nunc dicemus obiter curſimque, quoniam & aliquid habent affine cum Herodiano nummo anni V. C. DCCXVIII. & eadem conatus exponere Noriſius, affert dumtaxat ex Diodoro Siculo fabulam: ſed nihil ad rem. Nec vero fere Diodorus ipſe niſi ſomnia narrat. In Aſcalonitico igitur nummo

Dea turrito capite Genius est civitatis, ut omnes norunt: dextra hastam puram tenet, symbolum potestatis, seu jurisdictionis: sinistra arbusculam Cypron, cujus e semine confectum fuisse oleum, Ascalone præsertim, maximæ commendationis ac famæ, Plinius auctor est, libro XII. sect. LI. *Cypros in Ægypto est arbor Zizyphi foliis, semine coriandri, candido, odorato. Coquitur hoc in oleo, premiturque postea, quod Cyprus vocatur. Optimum habetur e Canopica, in ripis Nili nata: secundum ASCALONE JUDÆÆ: tertium Cypro insula, odoris suavitate.* Sic in Herodis ethnarchæ nummo lilium Phaseliticum deprehendimus, cum uva ex agro Engaddi. Sic Cyrenenses, quod nemo ignorat, silphium in suis nummis sculpsere: sic alii alios frutices, qui essent apud se in pretio. Ara lateri dextro Deæ apposita, vota significat pro salute Augusti suscepta: columba denique, præsidem Ascalonis Deam, Venerem Cypriam indicat: quod numen ibi fortassis in honore, ob cyprum, quæ ibi in pretio fuit.

De Gazensium nummis cur hic sileremus, major etiam quam de Ascalone causa fuit: nulli enim Gazenses hac ætate occurrunt quam describimus, ut neque Καπιτωλιέων, quos esse Hierosolymitanos, Norisio nequicquam refragante, docebimus in Severo: neque Raphiensium. Nummos Gazenses igitur in Hadriani potissimum Chronologia repræsentabimus: ubi illius oppidi æram, a nobis recte positam fuisse anno V. C. DCXCI. a Norisio perperam reprehendi, & in annum DCXCIII. male conjici, defendemus. De Gaza interim taciti præterire ac sine censura non possumus, quod ait Josephus, uti jam indicavimus, traditam Herodi ab Augusto Cæsare fuisse eam civitatem. Daret Cæsar Herodi civitatem liberam? Liberam enim suique juris Gazam fuisse, non Josepho, sed nummis credimus, qui Gazensium libertatem societatemque cum Populo Rom. atque ejusdem

ſocietatis annos a Pompeii victoria, & M. Tullii Conſulatu, etiam ſub Antonino Pio, oculis noſtris exhibent. Daret Cæſar civitatem non a ſe expugnatam? ſociam jamdudum Populi Romani inconſulto Senatu P. Q. R. civitatem daret? An iſtud ille auderet primo ipſo ſui principatus anno? an Senatus ferret? Perinde quaſi ea largitio in poteſtate Cæſaris foret: cui non magis licuit donare vel unum, ſive conjunctum fœdere ac ſocietate oppidum, ſive ſtipendiarium, aliove nexu jam Populo Romano obnoxium, quam hac noſtra ætate iſtud licet aut Reipublicæ Venetæ Duci, aut Principi Belgii fœderati, injuſſu Senatus, vel Ordinum. Neque enim Cæſares fuere illis præſertim temporibus veluti dynaſtæ, dominique imperii: ſed Imperatores tantum & Auguſti: hoc eſt, ſummi Adminiſtratores belli gerendi, & Principes Senatus.

Ad annum Chriſti LXIX.

Πάρεργον. *In re nummaria quis cenſeri debeat eruditus.*

SPANHEMIUS pag. 864. ex Seguini Muſeo hunc ipſum Domitiani nummum affert, & Tito adjudicat. Hic ſi quis Viro Clariſſimo ac pererudito litem moveat, eumque imperitiæ arguat, aut nummum illum, de quo pronunciat, neget contrectaſſe, quod in vultu aberrarit, neque epigraphen ΔΟΜΙΤ. oculis perſpexerit, quæ nobis conſpicua fuit: næ ille omnium judicio ineptiſſimus ſit. Neque enim peritus ille habendus eſt in re nummaria, qui bene litteras nummo inſculptas legit, ſed qui lectas bene intelligit. Tu rectius forte legis in tuo nummo, quam ego in meo: Dos hæc eſt, vix fortaſſis oculorum, nedum ingenii tui: ſed vel dioptræ, vel nummi ipſius, qui magis integer & magis conſpi-

cuus ad te pervenit. Ergo inter peritos rei nummariæ eodem tu eſto loco & gradu, quo inter eruditionis magiſtros cenſeri fas eſt bibliopolas complures: qui quos libros divendunt, horum legere titulos norunt, intelligere non norunt. Quodſi vel Spanhemius, vel ſimilis Spanhemio alter in paucis quibusdam legendis nummis aberret, de his autem quos probe legerit, diſſerat erudite ac ſcite: tu interim nullum intelligas, etiam cujus litteras omnes conſpicuas ſyllabasque videris: uter amborum, quæſo, peritior? Quodſi alius ſimilis tui Samariticos characteres, non quidem per ſe ipſe legerit, (nam eſt perinde atque ego ſum, quamquam Hebraica docui publice, in Samariticis ἀναλφάβητος) ſed ſi alio præeunte Samariticos in nummis characteres quidem legerit: ignarus interim, nam ita palam profitebatur, qua cauſa nummi Samaritice eſſent inſcripti: alter vero ſtatim aperuerit iſtud arcanum brevi pagina, in qua lectũ a ſe aut omnino conſpectum nusquam nummum ait, ſed tantum intellectum: uter, amabo, peritior? Hic locus admonet, ut de me ipſo ac pro me aliquid dicam: nam in eadem eſſe me navi ſentio. Prodiit nuperrime epiſtolium *Ad totius Europæ Antiquarios* inſcriptum, propoſita quæſtione, *Utrum laurea Eumenio Pacato ſit concedenda?* Avertendum ſcilicet omni ope ac niſu tantum dedecus fuit, oſtenſis palam Eumenii erroribus duodecim: ſelectis, ut credibile eſt, graviſſimis. In quibus, ne ſingulos faſtidioſius enucleem, ſi ſe fateatur, quod humanum eſt, erraſſe Eumenius, primo quidem arbitrabitur ſibi fas eſſe ridere cum vate quodam, libro VII. Epigram. LXXX.

Triginta toto mala ſunt epigrammata libro:
Si totidem bona ſunt, Lauſe, liber bonus eſt.

Nam & plura multo eſſe in eo libro, quæ laudari poſſint, ipſi fortaſſis Noriſio affirmanti fides habebitur: & eumdem libꝛum

brum

brum auctor hujus epistolii refert ad totius orbis Antiquarios pervenisse, libri fama, ut quidem ponit iste, permotos. Quid si deinde Eumenius excipiat hos omnes esse lapsus oculorum, nullum ingenii vel judicii: ac ne oculorum quidem, sed nummorum potius, qui cum essent evanidi, aciem legentis fefellerunt? Addet ejus generis nummos istos esse, de quibus intenta lis est, ut & perparum intersit ad veram eruditionem rectene an secus legantur, & in his cuique liceat esse negligenti. Dicet eosdem omnes esse e primo Eumenii conatu decerptos, nullum ex Antirrhetico posterius exarato: profitebiturq; *conari se, ut ex eorum numero sit, qui proficiendo scribunt, & scribendo proficiunt*, ut quidam aiebat epist. VII. multoque verius scripta sua, quam Concilia, priora posterioribus emendari. Subjiciet etiam haud satis bonæ fidei in adversariis videri posse, quod aliquot lapsus ex illis duodecim, nunc iterum tertiove objiciunt, quoniam alii desunt scilicet: quamvis Eumenius ipse tres priores ante trienniũ in Antirrhetico, quem legisse isti se profitentur, aperte revocaverit, p. 59. & 56. & 53. In nummis reliquis novem, quos per se videre Eumenius non potuerat, nam quis videre possit omnes? secutũ se fuisse vel Patini fidem, viri utique in hoc genere non aspernandi: vel indicem gazæ Regiæ, quem Antiquariorum coryphæus Valens ipse confecisset, Eumenius vero sæpe emendaret. De quinto, qui annum Hadriani XXII. notat, quam merito tunc dubitarit, quam nihil in eo quisquam adhuc viderit, alias dicemus. Ad septimum quod attinet, in quo oppidum legisse Eumenius arguitur pro viri nomine, iniqua prorsus criminatio est. Nam in nummo evanido ac fugientibus litteris, ubi Τερεβεντίνων cum Tristano, viro pererudito, tomo 2. pag. 401. legeret, an ibi viri nomen esse non temere crederet? si dioptræ ope ac subsidio Τερεβεντίνȣ felicius legis, sit illa

oculorum aliqua, ingenii certe vel eruditionis laus nulla est. An Τερεβεντίνϛ autem ac Magistratus, an Τερεβεντίνων, Terebinthi insulæ civium nomen ibi sit, quid rei litterariæ interest? quid inde ad historiam, ad Chronologiam, ad Geographiam lucis aut subsidii speres? plane nihil. Nam qui insulam esse prope Byzantium negant Terebinthum, ii Zonaram se negant legisse, lib. XVI. cap. XX. & Nicetam in Alexio Comneno, num. XV. quos in Plinianis notis olim indicavimus.

Itaque ex tot argumentis Eumenius efficiet, nihil fuisse causæ, quamobrem Antiquaria ξυνωρὶς conjunctis operis epistolam scriberet, plenam acceptis de trivio maledictis, quæ Eumenius præter alias causas idcirco negligit, quod eo libello palam ambo fecerint minime se dignos esse, qui inter judices sedeant, *utrum laurea Eumenio Pacato sit concedenda.* Quod si iste Eumenii hostis geminus Norisium hallucinantem in Cærasiensi nummo excusat, eo nomine, quod nummum non contrectarit: sed sibi Θ pro O referenti fidem habuerit: Eumenium autem accusat, quod indicem alterius amborum secutus sit: quid istud, obsecro, aliud est, quam ex eodem ore, ut aiunt, calidum frigidumque efflare?

Quid si quis e novissimo libro Valentis duodecim pariter errores, prout sese primum nullo delectu facto obtulerint, Antiquariorum Senatui repræsentet? 1° pag. 41. ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ legit, pro ΘΕΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ, *Divus Augustus:* hoc est, vivum facit ex mortuo: in altera autem nummi superficie, ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ. L. ΙΔ. ad Tribuniciam potestatem refert: cum Tribunicia potestas in nummis numquam signetur cum L. vel ΕΤ. nec sine vocibus ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞΟΥCΙΑC. nec denique Tiberius Augustus Σεβαςὸς fuerit, cum Tribuniciam gereret potestatem XIV. sed XVI. dumtaxat.

2° Pag. 254. inter Constantis nummos hunc refert, VOT. XXX. MULT. XXXX. quem de Constantino accipit: cum neque Constantini sit, neque Constantis, sed Constantii.

3° Pag. 71. nummos tres, ΕΤΟΥΣ ΙΗ. ΕΤΟΥΣ ΚΓ. ΕΤΟΥΣ ΚΔ. de rege Polemone accipit, cum sint anni æræ Claudianæ: sintque ideirco in ea nummi area appositi, sive quæ Tiberii Claudii vultum exhibet, cum ΕΤΟΥΣ ΙΑ. sive quæ Neronis Claudii, cum numeris proxime adnotatis.

4° Pag. 68. & 69. in nummis duobus, altero qui ΘΕΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ, altero qui ΚΑΙΣΑΡ ΘΕΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ inscribitur, Claudii caput nunc radiatum, nunc laureatum agnoscit: cum in utroque sit Augustus: nec Claudius esse possit: qui nec *Divus Augustus* unquam, nec *Divi F.* dici potuit. Sic vice versa in libro de Coloniis, pag. 46. Augustum fecit ex Caio principe, quem vulgo, ut alias dicemus, sed falso Caligulam vocant.

5° Pag. 43. Cossum Lentulum in nummo aureo Consulem facit, cum sit tantum Monetæ Trium-Vir.

6° Pag. 158. Tres Amisi fingit æras, cum sint dumtaxat duæ.

7° Pag. 212. IOVI. PRÆ. ORBIS, mavult *Jovi Præfecto Orbis* legere, quam nobiscum *Præsidi*: quamvis nemo præfectus Latine dici possit, nisi quem alius præfecerit.

8° Pag. 211. In nummo Commodi, TR. P. XIII. IMP. VII. pro IMP. VIII. & pag. 212. TR. P. IV. IMP. VI. pro IMP. III.

9° Pag. 213. sub titulo, M. COMMODUS ANT. PIUS FELIX AUG. BRIT. ponit in aversa parte, P. M. TR. P. VII. IMP. V. cum ille nec Britannicus, nec Felix dicatur in nummis ante TR. P. X. IMP. VI.

10° Pag. 216. TR. P. XI. COS. VI. pro COS. V.

11° Pag. 240. in Gallieno, TR. P. X. COS. II. pro COS. V.

12° Pag. 77. in Antonino Pio, LIBERALITAS AUG. VII. IMP. VIII. COS. III. cum Antoninus non sæpius quam IMP. II. in nummis occurrat, & legi COS. IIII. oporteat. Pluribus nunc supersedeo: nam quis finis, si quis recensere lapsus velit omnes? Mitto festivam illam interpretationem nummi Volusiani Imp. ΑΥΤ. Κ. ΓΑ. ΦΙΝ. ΓΑΛ. ΟΥΕΝΔ. ΟΥΟΛΟΥϹΙΑΝΟϹ. Nam ubi Valens veluti quatuor auctum triumphis, Vandalicum, Finnicum, Galendicum, Vendenicum, Volusianum cognominavit: ac nomina Augusti quatuor transformavit in totidem gentium nomina, quo Romana numquam arma penetravere: quorum postremum etiam fictum est & antehac inauditum: ibi legi oportuit, *Imp. Cæsar Galerius Finius Gallus Vindex Volusianus*, ut Hyperaspistes admonuit, & in Chronologia Volusiani dicturi sumus. Sunt autem hi lapsus partim hominis prave legentis, sed plerique perverse intelligentis: quod utrumque vitium in Antiquariorum primipilo venia omni caret: præsertim cum historiæ plurimum & Chronologicæ rei intersit non in istis labi. Tamen si quis etiam post longam ejusmodi erratorum seriem exclamet: *O hominis impudentiam, qui nec nummos contrectârit, sed ex ingenio cuncta fabricat!* Post errores fere ducentos ab Antirrhetici auctore indicatos, *jam* istum *docere velle, laterem lavare esset, & Æthiopem dealbare: O egregium epocharum scrutatorem & artificem! Quid infelicius pro milite glorioso? Antiquariorum cymbalum vult haberi: bulla ventosior:* similesque multas verborum blanditias si quis effundat, quis vir frugi approbet? Longe humanius certe ruri, atque in ipso foro lites geruntur. Est quidem hoc jurgium πάρεργος λόγος, ut inscripsimus,

præterque propositum: tamen attingi a nobis potuisse, dummodo fieret moderate, nemo, ut spero, negabit.

Ad annum Christi LXXI.

De annis Agrippæ, ex Josepho.

HIc nummus Domitiani, cum epigraphe ΕΤΟ. ΚΑ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. quem repræsentamus ex Patino, æque ac duo Regiæ Gazæ, quos anno LXIX. retulimus, Agrippæ anno XIX. quos cum aliis in hoc opere laudatis diligenter otioseque exploravimus, ostendente perhumaniter, ut solet, Viro Clariss. OUDINETO, Regii Cimelii Custode: nummi, inquam, isti Josephum non unius, sed perpetui cujusdam erroris arguunt, qui Agrippæ initia anno uno ubique antevertat. Nam is, exempli causa, libro 2. de bello Jud. cap. XXV. Neronis annum XII. Mense Majo, cum XVII. Agrippæ in Judæa anno componit. Quod si verum esset, annum hunc oporteret esse alterum ac vicesimum Agrippæ regis.

Ad annum Christi LXXVI.

Non fuisse Agrippam religione Judæum.

IN nummo quem Erizzo descripsit, Dea habet emicantem in summa fronte Lunæ crescentis effigiem: quod est symbolum Veneris Genetricis, de qua alias. Ergo regem ethnicum, non Judæum, ni fallimur, ea numinis effigies probat. Didicerat ille quidem Judaicas consuetudines atque quæstiones: credebat, id quod sæpe audierat, vaticinatos esse de Christo rege venturo prophetas, ut ex Paulo discimus in Actis, cap. XXVI, 3, 27. Nam Apostolus ibi hominem acriter

perurget, ut quod animo clausum tenebat, hoc lingua promeret. Gentiles enimvero plerique in eo tractu atque illis temporibus, cum numen divinum colerent, templumque frequentarent statis anni diebus: iidem oracula prophetarum a Judæis edocti de rege propediem nasciturо, exspectatione eventus, perinde atque ipsi Judæi, suspensi pendebant: nec Judaicos interim ritus amplexi, quos nullius esse momenti crederent: nec dantes Christo Servatori nomina, crucem perosi. Itaque illi palam in avita superstitione perstabant, præter *Deum Ignotum*, ut ajebant, alia quoque numina venerati. Ex eo fuit Agrippa numero, ut nummi docent: quos qui non habuere, vel non satis diligenter inspexere, ex hoc uno Actorum loco perperam intellecto Judæum fuisse Agrippam collegerunt.

Ad annum Christi LXXX.

De æra Flaviana, Aureliana, & similibus.

IN nummo Titi; COL. CÆSAREA. L. IB. ΦΛΑ. qui coloniam liberam legunt, quam graviter ii fallantur, in Antirrhetico docuimus, pag. 54. Cæsaream nummi nulli neque Latini liberam, neque Græci prædicant αὐτονόμον: cum sint nummi tamen illius civitatis obvii. Qui Flavianam illic æram nolunt agnoscere, iidem fortassis neque in nummis Commodi Alexandriæ percussis Aurelianam agnoscere potuerunt, quæ a primo M. Aurelii Antonini anno ad ultimum usque M. Aurelii Commodi annum perducta est, in quo stirps Aureliana desiit. At inventus est ante biennium nonnemo, cujus nunc nomini parcimus, qui hos annos in nummis Commodi secus acciperet. Nam is annum XX. L.K. quoniam in annum Commodi primum incidit, vicesi-

mum ætatis Commodi annum, ceterosque deinceps usque ad XXXII. similiter interpretatus est: quo dici nihil alienius a vero potuit. Nam, ut cetera nunc prætermittam argumenta, an potest vicesimus ætatis Commodi annus, & XXI. & XXII. idem esse cum XX. XXI. & XXII. Faustinæ Commodi matris anno? Fieri certè non potest. Atqui hujus Faustinæ tamen pariter nummos tres e Thesauro Mauroceni pag. 125. Patinus exhibet, similiter notatos, L. K. L. KA. L. KB. Non magis in illis igitur anni Commodi, quam in istis Faustinæ ætatis anni signantur. Adde quartum ejusdem Faustinæ nummum e Cimelio D. DRON, in quo annus XIX. alterumque L. Veri perrarum maximæ formæ, e locupletissima gaza Illustriss. D. FOUCAULT, summi rei ærariæ, judiciariæ, ac civilis in inferiore Normannia Præfecti: qui nummus eumdem annum XIX. ENNEA KΔ. exhibet, nempe æræ M. Aurelii, qui tunc rerum potiebatur: non autem vel Faustinæ, nam Principum feminarum annos notari solitos fuisse nemo dixerit: vel L. Veri, quem & supremum diem ante annos decem obiisse alii nummi docent: & novis hoc anno decimo nono auctum honoribus ab Achæis Asiæ minoris, nummus hic fidem facit. Qua de re alias uberius dicemus. Nescis, amice, morem hunc olim usurpari solitum in Oriente, ut in nummis consignaretur æra familiæ illius, cui se tuendam Respublica commisisset: Juliana, Augustana, Claudiana, Flaviana, Aureliana, Severiana, Diocletiana: quemadmodum si Lutetia notasset in nummis olim æram Valesiorum a Philippo Valesio, & nunc similiter regum Borboniorum æram consignaret, ab Henrico Magno. Et illi quidem nummi tres Faustinæ, quos diximus, non inanem modo conjecturam ostendunt de ætate Commodi in nummis signata: verum etiam cum haud mediocri pondere auctoritatis accedunt ad cetera argumenta, qui-

bus historiæ Augustæ scriptores de Faustinæ obitu falsi convincuntur, atque adeo νοθείας.

Ad annum Christi LXXXII.

De Sebaste Samariæ, & æra Sebastenorum.

EX quo excisa est urbs Samariæ a Salmanassare, oppidi deinceps nomen Samaria non fuit, sed regionis: in qua post Neapolim secundum locum, Plinio ita prodente, Sebaste obtinuit. Hanc ab Herode conditam fuisse initio posuimus, ut aliquid saltem semel feliciter conjecisse Josephum daremus. At nunc pœnitet hujus indulgentiæ. Nam vellicat aurem Plinius: qui postquam Cæsaream dixit conceptis verbis ab Herode rege conditam fuisse, de Sebaste, quam statim subjicit, nihil tale refert. Et vero potuit æque Augusti Cæsaris atque Herodis jussu arx ea in monte, ut ait Plinius, continendis Judæis haud impar exstrui.

Nemo enim ignorat, opinor, hoc esse in more principum, ut in extremo regno arces de suo nomine exstruant, tum ad tutandos fines suos, tum ad hostes subditosque in officio continendos. Neque quemquam profecto e posteris ulla ratio in dubitationem adducet, Arcemne Ludovici, exempli gratia, *le Fort Louis*, aut Caroloregium, *Charleroi*, similesque munitiones, alius exstrui jusserit, quam cujus unaquæque nomen præfert. Et Sebasten igitur a Σεβαστῷ, hoc est, ab Augusto conditam pariter fuisse, maximam similitudinem veri habet. Ut ut est autem, alteruter haud dubie in animo habuit, multo vero magis Augustus, si conditor ipse Sebastes fuit, annum consignare, quo Augusti sive Σεβαστοῦ nomen accepit: cum ea civitas in nummis suis & natalem suum, & honorem simul nominis Augusto delati, orbi publicaret,

caret. Josephum itaque nunc nihil moramur, qui libro XV. cap. XI. Norisio subscribente, ad annum V.C. DCCXXIX. quem Herodis annum XIII. appellat, Sebastes ædificationem refert. Ac, nisi fallimur, hæc æra *Augustorum* est, sive *Augustana*, quam auctor libri de die Natali, sub nomine Censorini, ab eo ipso anno repetit, quem diximus Sebastes esse natalem, V.C. DCCXXVII. Consulatu Augusti VII. & Agrippæ III. quamque æram ex his ipsis nummis aut lectis perperam, aut perverse intellectis collegisse potest videri, L. ΘΡ. ΣΕΒΑΣΤΗΝΩΝ, *annum CLX. Augustorum* imperite interpretatus. Certe quantumvis licet ille asseveret nomen annorum Augustanorum ad suam usque memoriam permanere, atque in Ægypto biennio prius quam in orbe reliquo numerari: tamen in nullo prorsus scripto sculptove monumento æra ista Augustorum consignata apparet, si Sebastenorum nummos exceperis. Norisius pag. 446. ait *in Chronico Eusebii* (quod alii Hieronymianum vocant (*natalem Sebastes septennio tardius statui, & non tantum quadriennio, uti scribit in Notis Scaliger: ita nummorum ope insignium scriptorum anachronismos emendari.* Huic censuræ ultro subscribimus, ut modo pro septennio novennium reponat. Sic Tiberiadis natalem decennio retardavit auctor ejusdem chronici: Cæsareæ Paneados, annis quatuor & viginti. Sed hunc isthic *divinare, ut solet,* Scaliger jamdudum admonuit in iisdem Notis, ad annum MMXLI.

Hujus autem oppidi Sebasteni in sacris Novi Testamenti litteris mentio nulla est, eam ob causam, opinor, quod urbs esset tota Græcorum atque Gentilium, perinde atque Cæsarea Palæstinæ: & Romano utraque munita præsidio. Fuit autem illud Christi Domini mandatum de his civitatibus similibusque, Gaza, Ascalone, Tiberiade, Juliade, & Cæsarea Philippi, Matth. X, 5. *In viam gentium ne abieritis, &*

in civitates Samaritanorum ne intraveritis; sed potius ite ad oves, quæ perierunt domus Israel. Nam æque gentes, de quibus hic sermo est, ac Samaritani, intra Palæstinæ fines fuere. Neque hic discipulos Dominus Palæstina vetat excedere: quibus haud tantum animi tunc fuisse videtur, ut deserere patriam auderent. Certe in urbem Cæsaream inferre postea pedem Petrus memor istius præcepti veritus est, usque dum cœlesti edoctus oraculo, vocem illam Domini ad solum vitæ suæ tempus in terris pertinuisse, jussus est eo se conferre, Act. X. & XI. Et de gentili quidem Cæsariensium superstitione sat diximus. Sebasten autem falsorum similiter deorum cultui addictam fuisse, Jupiter in nummo sculptus admonet. Ab Herode Magno templum ibi Augusto dicatum fuisse Josephus est auctor, libro XV. Antiq. cap. XI. & libro I. de bello, cap. XVI. At non ego credulus: qui probe noverim, ne Romæ quidem erga Cæsarem Augustum, ullumve Principum, usque ad dedicanda templa adulationem processisse, ut in Chronologia Augusti dicemus.

Ad annum Christi LXXXVI.

De nummo Agrippæ junioris, ΕΠΙ. ΒΑ. ΑΓΡΙ. ΕΤ. ΚϚ. SC.

NUMMI omnes Agrippæ junioris eo conspirant atque consentiunt, ut doceant ei commissum ex Senatusconsulto imperium rei militaris in Palæstina: sive illud officium, quod Ducis Palæstinæ multo recentior Notitia Dignitatum appellat, sect. XXI. Hujus sub dispositione ibi dicuntur fuisse, si tamen fidem liber meretur, equites Æliæ positi, hoc est, Hierosolymis: cohortes aliæ juxta Jordanem, aliæ inter Æliam & Hiericunta, aliæ alibi copiæ plurimæ. Nam

ΕΠΙ. ΒΑ. non *rege*, sed *subrege*, sic accipiendum est, ut ea formula conflatum esse nummum admoneat, non in ea ditione, quam ille regia potestate, sed in provincia, quam Cæsaris ac S.P.Q.R. vice, vel Præsidis ritu administraret, vel tamquam legatus armis defenderet. Itaque hunc Ducatum in Palæstina quidem hic nummus significat Cæsareæ percussus: in Galilæa autem & Judæa, ut dicemus postea, tabernaculum sive tentorium, in omnibus fere nummis hujus Agrippæ cum spicis insculptum: quasi omnis illius regiæ potestatis usus esset in castris ad tutandum Galilææ ac Judææ limitem rite locandis ac permutandis: cujus rei symbolum tentorium est.

Ad annum Christi XCI.

De æra & nominibus Neapoleos Samariæ.

NUMMUM similem priori e duobus, quos hoc anno descripsimus, Spanhemius pag. 769. e Gaza Regia, Tito adscribit, cum Domitiani sit: legitque ΦΛΑΟΥΙ. ΝΕΑΠΟΛΙ. ΣΑΜΑΡΕΙΑΙ. pro ΣΑΜΑΡΕ. L. ΑΙ. hoc est, *Σαμαρείας, anno XI.* At nos hoc loco duos non ea mente exhibuimus, ut anno isto percussos fuisse suaderemus: sed ut quisque intelligeret ex nostra præsenti animadversione, quam ibi spopondimus, quam sunt in nummis diligenter investiganda prius singula, quam de his pronuncies. Ne Domitiani enim annum illum esse undecimum affirmaremus, tametsi prima specie nemo non ita existimet, ac ne cuiquam etiamnum affirmanti credamus, nummi prohibent ejusdem civitatis, Neapoleos Samariæ, quatuor vel quinque, Antonini Pii temporibus percussi: in quibus æra notatur Flaviana, seu potius Neapolitana: neque enim ducit initium ex

quo Flavii rerum potiti, sed ex quo Flaviæ nomen Neapolis Palæstinæ obtinuit. Nam cur in Flavii Domitiani nummo aliam existimabimus æram signari, quam Neapolitanam ab accepto Flaviæ prænomine, cum ipsius quoque Antonini Pii principatu non alia appareat in nummis illius civitatis, quam hæc ipsa Neapolitana, ex quo illud Flaviæ prænomen accepit? Quo argumento duplex æra statuatur in nummis unius civitatis, ubi satis sit unam intelligi? Deinde cum illo eodem ævo atque tractu terrarum, ut vidimus, similiter Sebasteni suam æram cum anno Domitiani primo, Herodes tetrarcha suam pariter cum anno Caji principis primo, uti suam Zenodorus cum primo Asiæ receptæ Augustique imperii anno, conjunxerit: nec post annum illum Sebastenorum alius sub Domitiano nummus magis appareat quam Neapolitanorum, aut sub Augusto Zenodori, aut Herodis tetrarchæ sub Cajo principe: quis non intelligit ad primum Domitiani annum æque referri oportere Neapolitanorum huncce nummum, quam Sebastenorum? moremque illius ævi fuisse, ut reges, tetrarchæ, & civitates, cum æra sua componerent annum præsertim primum Principum Romanorum? Admonet & littera Σ, in hisce Neapolitanorum nummis nondum lunata effigie conformata: quod argumentum est, ut periti norunt, exorientis adhuc Domitiani principatus. Ex his porro intelligere est, primum Neapoleos Samariæ annum statui oportere, LXXI. æræ Christianæ, autumno ineuntem. Nova enim civitas in anni sui initio figendo Græcum statim morem secuta fuisse videtur, neglecta vetere Judæorum ac Samaritarum consuetudine a verno tempore anni inchoandi. Norisius in Epocha Neapoleos, de nummis istis duobus tribusve differere, quos attulimus, quoniam vel sciens prudensque refugit, vel imprudenter omisit, certo definire initium æræ Neapoleos non potuit.

Hæc æra perseverat, ut diximus, sub Antonino Pio, in

nummis ipsius Pii, & Aurelii Cæsaris, & Faustinæ junioris. Ubi vero Neapolis ad Flaviæ appellationem in nummis suis Aureliæ prænomen adjecit, ΑΥΡ. ΦΛ. ΝΕΑC. ΠΟΛΕΩC. CΥΡ. ΠΑΛ. & ΑΥΡ. ΦΛ. ΝΕΑC. ΠΟΛΕΩΣ CΑΜ. nempe sub M. Aurelio Antonino, desiit hæc æra deinceps apponi: quoniam annus unus & idem esse non potuit, ex quo utrumque prænomen adepta civitas fuerat. Norisium interim miror, qui pag. 449. de M. Aurelii Antonini Caracallæ nomine Aureliam Neapolim in nummis cognominatam velit. Nam de istius Antonini nomine, nonnisi Antoninianæ dictæ sunt civitates in nummis, ut Amasia, Ancyra, Tarsus. Quæcumque dicta Aurelia est, id nomen habuit a M. Aurelio Commodi patre: a quo & *colonia Aurelia Carrhenorum & Colonia Aurelia Karthago Kommodiana Pia Felix*. inscribitur: non *Carrhenorum Commagene*, ut a quibusdam perperam interpretatum fuisse monuimus, in priore nostra de Nummis antiquis lucubratione, pag. 116. Et quæ apud Spanhemium, pag. 776. in nummo Caracallæ, *Colonia Aurelia Antoniniana Alexandria* vocatur, nempe Troas, geminum prænomen a gemino Augusto, M. Aurelio nimirum, & Antonino Caracalla, ut vocant: sicuti Neapolis a duobus Augustis, Aurelio & Flavio, geminum Aureliæ & Flaviæ prænomen traxit. Una ex omnibus, opinor, *Colonia Aurelia Pia Sidon* ab uno Imperatore M. Aurelio Antonino Pio, quem Elagabalum vocant, geminum nomen tulit: alterum a nomine Aurelii, a Pii cognomine alterum: quod singularis cujusdam artificii fuit, ut ex utroque conjunctim nomine planum esset, ex Aureliis qui plurimi sunt, a quo se deductam colonia Sidon agnosceret.

Quod superest denique de Neapoli dicendum, vetus illius nomen *Mamortha* fuit, teste Plinio: tametsi Josephus libro V. de bello cap. IV. Μαβαρθὰ vocat, nimirum ut in Sa-

maritico nomine efferendo Josephi admonitu posteri crederent lapsum esse Plinium: cujus viri auctoritatem ut imminueret factio antea indicata, quot & quas artes adhibuerit, alias Deo juvante patefaciemus. Sed & alio ex capite Josephus a Plinio dissidet. Nam iste prius oppidi nomen repudiatum atque e medio sublatum admonet, Neapoleos in illius vicem inducto vocabulo: *Oppidum Samariæ Neapolis,* inquit, *quod ANTEA Mamortha dicebatur.* Ille simul a Græcis Neapolim, ab indigenis *Mabartha* appellatam refert, τὴν Νεάπολιν καλυμένην, Μαβαρθὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων. Et Neapolim ille quidem jam tum sub Nerone appellatam fuisse innuit; cum ipsa quidem vox Νέας πόλεως & æra in nummis ejus impressa, videatur æque recentem indicare Neapoleos ac Flaviæ appellationem: Pliniana vero oratio, quæ est accuratissimæ brevitatis, haud obscure significet, pulsis inde Samaritis a Vespasiano, rejectoque simul vetere Samaritico vocabulo, novos incolas, nempe Græcos, inductos in eam civitatem, nova, ut fit, munitionum accessione firmatam, novum Neapoleos nomen adscivisse. Quam porro dubia est illius scriptoris patria, qui Νεάπολιν more Latino scribit, pro Νέαν πόλιν? Et hæc suspicio cadit in omnes, qui simili errore tenentur. Nam Græco sub cœlo nati, ut Thucydides; & quorum scripta constat perinde atque istius esse genuina, Νέαν πόλιν scribunt. Palæstinos certe Νέαν πόλιν dixisse testes nummi sunt, ΝΕΑϹ ΠΟΛΕΩϹ inscripti. An Palæstinus ergo censeri debet, auctor Originum Judaicarum, qui ab eo more discedit? Nam Act. XVI, II. si Νεάπολιν hodie legitur, id eorum inscitiæ tribuendum, qui Græcos sacræ scripturæ codices a suis sodalibus interpolatos descripserunt: quamquam codex Alexandrinus eo loci Νέαν πόλιν retinet. Sed & vox Μιθριδάτης, quæ apud Josephum sociosque occurrit, pro Μιθραδάτης, ut

ut nummi habent, parem oris Latini suspicionem efficit. Qua de re nos alias fortassis dicturi sumus.

Ad Annum Christi XCIV.

De forma dissimilitudine in nummis Herodiadum.

IN nummis Herodiadum, diversos Principes vel una indicat dispar forma nummorum. Herodes prior usus est gignendi casu, ΗΡΩΔΟΥ ΕΘΝΑΡΧΟΥ. Herodes alter recto casu, ΗΡΩΔΗΣ ΤΕΤΡΑΡΧΗΣ, aut ΒΑΣΙΛΕΥΣ. Agrippa prior similiter, ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΕΓΑΣ ΑΓΡΙΠΠΑΣ, sed supremo tantum Neronis anno: sub Vespasianis, numquam sine aliquo vultu Flaviorum in priore parte, rejecto in aversam aream solo Agrippæ nomine absque vultus effigie: ΕΤΟ. ΙΘ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠ. anno XIX. vel alio *regis Agrippæ.* Susceperat ille Neronis partes anno isthius supremo, cum sua Cæsarea, ut simillimi admonent Neronis & Agrippæ nummi, in eadem illa civitate anno ipso conflati. Eam ob rem, ut Cæsarea, deducta mox eo a Vespasiano colonia, pœnas persolvit Reipublicæ violatæ: sic iste ab eodem multatus est Magni Regis appellatione, atque adeo, ut apparet, Philippi tetrarchia. Hoc illa una nummorum Agrippæ discrepantia subjicere oculis pæne ipsis videtur. Denique alter Agrippa scripsit, ΒΑCΙΛΕωC ΑΓΡΙΠΑ L. Θ. cum tabernaculo, seu papilione, *une tente, un pavillon:* quo significetur Judæam ab Agrippa rege, non regio jure aut potestate administratam, sed tantum Rectoris sive Imperatoris titulo, hoc est, Ducis copiarum Romanarum in illo imperii limite constitutarum. Est enim Imperatoris adsignare, ubi tentoria ponenda, castra locanda, quove transferenda sint. Quare una eademque nummi area regis Agrippæ

nomen exhibet, & tentorium. Nam Scenopegiæ festum in nummo quærere: aut in spicis, quas area nummi altera repræsentat, festa gemina Azymorum & Pentecostes, puerile est: nisi forte quis existimet Cæsarienses quoque Cappadociæ eadem festa celebrasse: eo quod in Cimelii Droniani nummo, Alexandri Severi principatu, tres spicæ similiter emicant, cum epigraphe, ΜΗΤΡΟ. ΚΑΙC. ΕΤ. Ε. Functus eodem Ducis seu Rectoris munere multo post, is qui in nummo Aureliani Imp. appellatur VABALATHVS VCRIMOR, hoc est, *vice Cæsaris Rector Imperii Orientis*: vel potius, siquidem, ut admonuit D. DRON, in nitidiore nummo apparet V CRIMPR. *vice Cæsaris Rector Imperii Romani*.

Jam symbolum Judææ in nummis Agrippæ senioris nullum est, sed Galilææ tantum. In nummis junioris Agrippæ vicissim qui supersunt, nullum peculiare Galilææ symbolum est: in Judæa Samariave percussos fuisse, forma nummi & fabrica admonet, qualis in nummo ΚΑΙCΑΡΟC. ΛΘ. anno Christi octavo. Hinc haud temere conjicere est, post mortem Agrippæ prioris, Galilææ regnum ereptum Agrippæ filio a Domitiano fuisse, solo regis titulo ei relicto, cum exigua, quæcumque ea fuerit, regni portione: & præfectura rei militaris in limite Arabiæ & Palæstinæ: quam ille ob causam nec Magnus Rex, ut pater & avi frater, sed rex tantummodo appellatur in lapide Sponiano. Verum a Trajano Reginæ Magnæ Berenicæ Galilæam cum Ituræa fuisse restitutam ex eodem lapide, ut apparet, efficitur.

Ad annum Christi XCVIII.

Vera descriptio Herodianæ gentis ex sacris litteris, nummisque, & marmoribus.

INSCRIPTIO a Sponio descripta Athenis, ab Hyper-

Hyperaſpiſte nuper laudata, Trajani principatu poſita videtur: certe poſtquam Agrippæ patri defuncto filia Berenice ſucceſſerat. Eſt autem hujusmodi.

Η ΒΟΥΛΗ Η ΕΞ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ
ΚΑΙ Η ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ Χ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ
ΙΟΥΛΙΑΝ ΒΕΡΕΝΕΙΚΗΝ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΝ ΜΕΓΑΛΗΝ
ΙΟΥΛΙΟΥ ΑΓΡΙΠΠΑ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΘΥΓΑΤΕΡΑ
ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ
ΕΥΕΡΓΕΤΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΕΚΓΟΝΟΝ
ΔΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ
ΤΙΒ. ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΘΕΟΓΕΝΟΥΣ ΠΑΙΑΝΙΕΩΣ.

Senatus Areopagi, & Senatus Millevirorum, & Populus, Juliam Berenicen Reginam Magnam, Julii Agrippæ Regis Filiam, & Magnorum Regum Benefactorum Urbis Neptem, procurante Urbis Ædile Tiberio Claudio Theogene Pæanienſi, venerantur. Huic voci ἔκγονος, quæ vis ac poteſtas ſubſit, intelligere eſt ex inſcriptionibus ab Hyperaſpiſte indicatis: Gruteri, pag. CCLV. 4. Sponii, pag. 112. & 329. & 354. Nunc igitur, quod unum denique poteſt hoc loco deſiderari, quæ ſit Herodiani generis deſcriptio ex iſto lapide, & nummis antiquis, ac ſacris codicibus, breviter repræſentamus: ac ſimul alteram ex Joſepho e regione opponimus; ut quam ſint ambæ inter ſe diſpares, oculi ſtatim ipſi faciant fidem.

Ex sacris litteris, & nummis, ac lapidibus.

HERODES Ethnarcha primum Judææ ac Samariæ, deinde Rex

Archelaus Rex Judææ ac Samariæ: Mat. 2, 22. ubi *regnasse* dicitur *in Judæa pro patre suo*, hoc est, regnum obtinuisse paternum cum titulo regio.	Philippus Tetrarcha Ituræ & Trachonitidis. Vxor Herodias.	Herodes Tetrarcha primum Galilææ: deinde Magnus Rex, adjecta Ituræa & Trachonitide.

Agrippa, Magnus Rex Galilææ, & Ituræ cum Trachonitide: cujus ætate capta sunt Hierosolyma.	Uxor Berenice, Act. XXV.

Julius Agrippa, Rex, vice Cæsaris Præfectus rei militari in Judæa & Palæstina, usque ad suprema fere Domitiani tempora.

Julia Berenice, Regina Magna.

Ex Josepho.

HERODES MAGNUS, Rex Judææ, Idumææ, & Galilææ.

Herodes ignotus	ARCHELAUS Ethnarcha, non Rex.	HERODES Tetrarcha Galilææ.	Aristobulus	PHILIPPUS tetrarcha Trachonitidis.

Herodes ignotus: Salome uxor Philippi.

Aristobulus:

Herodias primum uxor ignoti Herodis, Herodis M. filii: postea & Herodis tetrarchæ.	AGRIPPA, rex Judææ & Galilææ, qui anno Claudii tertio obiit.	HERODES Chalcidis Rex.

Agrippa:

Berenice.	AGRIPPA, sub quo capta sunt Hierosolyma: quem usque ad tertium Trajani annum vixisse Justus Tiberiensis, ut ajunt, prodidit: longe prius obiisse alii ex Josepho utcumque colligunt.

Reliquam Herodis progeniem, quam Josephus recenset, libro XVIII. Antiq. cap. VII. consulto prætermittimus, quoniam neque ad eam refellendam nummi antiqui juvant: neque ipsa vicissim ad nummos illustrandos.

I. *De gemino Agrippa.*

Multa se hic offerunt haud leviter consideranda. Primum est de Agrippa gemino. Agrippæ Magni Regis filiam Berenicen fuisse Josephus ait, negat lapis descriptus a Sponio, dum Regis filiam solum vocat, non Magni Regis: & idem eos solummodo, quorum illa ἔκγονος fuit, hoc est, neptis proneptisque, Magnos Reges appellat, avum ac proavi fratrem: Agrippam priorem scilicet, & Herodem tetrarcham. Agrippa igitur geminus fuit, si Josepho neglecto, lapidi uni nummoque credimus: alter, quem Regem Magnum fuisse nummus prædicat: alter, quem & Regem Magnum fuisse lapis negat, & eundem facit patrem Berenices: nummus autem alter eximius Cimelii Droniani, annum XIV. post patris obitum egisse docet sub Domitiano.

II. *De Julii prænomine.*

Deinde si Julii nomen Agrippa tulit, & Juliæ Berenice, datum illud procul dubio ei familiæ est, quæ sub Augusto vixit: ut & Sauromatæ regi, cujus apud V. Cl. D. BAUDELOT nummus exstat ex ære mediocri ΙΟΥΛΙΟΥ ΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ. Sic & Abgarus rex Septimii Severi prænomen a Severo Imp. accepit, ut testis est nummus ejusdem Musei geminus, ex ære minimo: ΒΑCΙΛΕΥC ΑΙΛ. ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΑΒΓΑΡΟC. & ΒΑC. Α. ΑΙΛ. CΕΠ. ΑΒΓΑΡΟC. Ergo & Agrippæ istius pater Julius Agrippa pariter fuit: & avus quoque Julius: quo de nomine tamen nullum apud Josephum vestigium est. Familia gentis Herodum altera, quæ mansit Athenis, Tiberii Claudii similiter postea nomen accepit, ut lapides testantur, quos alias appellabimus.

Quid si avus autem Agrippæ junioris ex eo fuisse potius Philippus tetrarcha agnoscitur, quam Herodes alter? Nam Philippus certe potius ab Augusto Cæsare, cui Cæsaream Paneados ultro dediderat, in Julii nomen videri debet adscitus, quam Herodes tetrarcha, qui neque ullo numismate se φιλοϊούλιον professus est, aut clientem vel socium Augusti, neque ullo ei dato in oppignerationem fidei oppido suæ ditionis. Fuit igitur Philippi filius Agrippa prior, non Herodis. Nam si Philippum apparet Julium fuisse, Herodem autem plane liquet Julium non fuisse: extra controversiam debet videri, Julii Philippi potius filium fuisse Julium Agrippam, quam Herodis, qui Julius non fuerit. Agrippæ igitur, quod consectarium ex eo videtur esse, (conjecturas enim quidem aliquas subinde hic adspergimus: sed quas viri prudentes, uti remur, intellecturi sint, non habere modo per se plurimum probabilitatis, verum etiam cum iis, quæ ex sacris litteris, nummis ac lapidibus certa esse posuimus, necessario apta esse atque connexa:) Agrippæ igitur priori, inquam, tunc adhuc infanti, cum Philippus pater e vivis abiret, anno Christi XXXII. non licuit per ætatem adire patrias possessiones. Quæ causa permovit Herodem tetrarcham patruum, ut fratris uxorem duceret, gereretque se vulpes astuta, pro tutore pupilli: ac tutelæ specie alienam quoque tetrarchiam administraret cum potestate. Verum eo ipso post annos decem pariter exstincto, necdum Agrippa pubertatis annos egresso, dilata ei in annum usque Christi LI. ætatis suæ fere XXV. utraque possessio est, tetrarchia nempe gemina, patris ac patrui, Claudio annuente: ex quo Agrippa Magnus Rex, idemque φιλοκλαύδιος est appellatus, professus se clientem pariter familiæ Claudiæ sub Claudio & Nerone privigno. Itaque Berenice cum ἔκγονος fuisse dicitur Magnorum Regum, intelligi Magnos Reges duos o-

portet, avum Agrippam, & proavi fratrem Herodem: illius quidem ut neptis fuerit, istius autem ex fratre proneptis: nam utriusque ditio ad eam hereditate venit.

III. *De patria Herodis.*

Tertia de Herodis patria disquisitio est. Ævo Marci Tullii Herodum familiam Athenis in primis nobilem fuisse, ex epistolis ad Atticum intelligimus, ut antea dictum est. At Josephus nihilominus, libro XX. cap. VI. Herodem priorem genere Judæum facit: idemque parum sibi de more constans, libro XIV. cap. 2. Nicolaum Damascenum (quem sibi finxisse adversarium videtur, ne veniret in suspicionem, si solus exstaret ex his, qui de Herodianis rebus scripsissent) hunc, inquam, mendacii arguit, qui Judæum Herodem faciat pro Idumæo. Strabo tamen ἀνέρα ἐπιχώριον vocat. Nec Judæum autem, nec Idumæum, sed Palæstinum, id est, Ascalonitam, vetus auctor ait fuisse Herodem Tetrarcham, sub quo Christus est natus; sic enim loquitur libro VII. γλαφυρῶν in Genesim, pag. 223. negatque ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ fuisse: cum prius idem libro X. de adoratione in spiritu & veritate, pag. 345. Herodem tetrarcham ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ fuisse affirmarit: qui locus conferri præterea potest cum libro 2. γλαφυρῶν, aliisque locis plurimis, ubi vox ea rursum occurrit. Nemo interim, opinor, me jure culpet, quod veterum quorumdam more auctorem de nomine non appellem: cum illud venia multo justiore fiat, quam quod ipse sacrorum librorum scriptores similiter tacito nomine indicat: nunc ea formula usus, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ καλῶς εἰρημένον, *ut est pulcre dictum a quodam*, cum Sapientiam Salomonis: nunc ista, ὥσπερ τις τῶν ἀρχαιοτέρων, cum Amos prophetam intelligat, dialogo VII. de S. Trinit. pag 649,

Nec aliud existimaret ipse, ut arbitror, aliive, quorum similiter nomina dissimulamus, nisi vicem nunc sibi quamdam rependi. Sed ad propositum revertamur.

Ascalonitam pariter vocant Herodem, sub quo passus est Christus, Judæi in Dialogo cum Tryphone, pag. 211. Quorsum autem homo Ascalonita, vel Idumæus, vel Judæus, aut ejusdem liberi ac nepotes, Atheniensium illo ævo εὐεργέται forent, cum ad tutelam regni Judaici licita una esset cum Romanis societas & amicitia, Atheniensium opera inutili? In promtu autem e diverso causa est hujus εὐεργεσίας, si Atticus Herodes fuit. Nam erga patriam esse aliquem beneficum & liberalem, ac memorem originis suæ, & est in laude ponendum, nec est præter morem. An igitur Atticus Herodes ut existimetur, satis argumenti est in hoc lapide Sponiano? Nam is Josepho ac sociis latuit, ut videtur. Ἀναθήματα quædam certe Josephus, libro I. de bello, cap. XVI. Atheniensibus aliisque collata commemorat: sed quæ vix titulum εὐεργέτε mereri videantur: neque immerito ficta existimari possint ad effigiem principis munificentissimi: tum quod nulla causa satis idonea afferri potest adeo effusæ largitionis erga tot civitates, quot ibi recensentur: tum quod in hoc lapide soli Magni Reges εὐεργέται Atheniensium fuisse dicantur: nec appelletur autem Rex Magnus Herodes prior in altero lapide antea laudato, nec reipsa fuerit, ut diximus: cum Judæam tantum obtineret, ut sacri duo scriptores docent, Matthæus & Lucas: Neque enim arbitramur, posse quemquam sine scelere affirmare, minus accurate locutos fuisse: ac regem Judææ Herodem dixisse tantummodo, quamvis rex esset totius Israelis, aliarumque ditionum. Hoc esset enim dicere, tam parum considerate locutos, quam si quis rem aliquam nuper gestam sub rege Hispaniarum scriptis proditurus, narrationem exordiretur ab his

verbis, *Fuit in diebus Caroli Regis Murciæ:* si quidem Judææ vocabulum quo ævo scriberent, tum iisdem ipsis, tum aliis testibus, tribum unam & alteram dumtaxat complectebatur, cum parte Samariæ: non Galilæam & reliquas ditiones, quas Herodi suo Magno Josephus adsignat: ac ne Jerusalem quidem ipsam in Evangelio Joannis, cap. III, 22. Sed si profecta sunt aliqua ab Herode munera ad Athenienses, cur beneficia Herodis alterius, & Agrippæ prioris erga eosdem Josephus prætermisit, cum istorum ætas multo ipsi propior fuerit, debueritque esse idcirco notior?

IV. *De Berenice.*

Quarta esse potest de Berenice quæstio, quamobrem Magna Regina Berenice in Sponiano lapide nuncupetur. Quoniam, opinor, geminæ ditionis, Galilææ nimirum, & Trachonitidis cum Ituræa, sceptrum obtineret. At silent historici. Sane: silent enim & de tetrarcha, qui anno Christi CLXXII. Ituræam tenebat, & Trachonitidem regionem: cum illius effigies in nummo Cæsareæ Paneados, sive Cæsareæ Philippi, cernatur, e Cimelio Viri Clariss. D. DRON, capite diademato, absque epigraphe. Absit enim ut quisquam suspicetur cum Norisio, pag. 376. Commodi Cæsaris caput esse. Nam quis vel Cæsaris vel Augusti diadematum caput in nummis vidit, aut gemmatum, ante Constantinum, annumque CCCXXV? Itaque silentibus tum de Berenice, tum de illo principe historicis, lapides & nummi loquuntur.

V. *De Herodianis.*

De Herodianis similiter loquuntur sacri scriptores, de quibus altum apud Josephum silentium est. Cur autem de

his

his silet? Res enim alicujus certe momenti fuit, eoque nomine etiam a nobis hoc loco perstringenda, quod intelligimus a nemine adhuc de ea dictum satis apposite. Horum mentio primum occurrit apud Matthæum, cap. XXII, 16. ubi Pharisæi *cum Herodianis*, hoc est, Judæi qui se immunes a tributo esse optarent, cum ethnicis Φιλοκλαυδίοις, qui Cæsari pendi tributum vellent: Christum tentantes, *ut caperent eum in sermone*, sciscitantur ab eo, *licet censum dare Cæsari, an non?* Nam si affirmaret, Judæi illum quidem pro Christo non agnoscerent: qui non modo non libertatem, qualem ipsi sperabant, Judæis afferret, sed duram sub gentilibus principibus servitutem pensionemque tributi gravissimam approbaret. Si negaret autem, Græci *traderent illum principatui & potestati præsidis*, ut ait Lucas, cap. XX, 20. tamquam auctorem rerum novarum adversus Cæsarem, ac læsæ majestatis reum. Monet deinde Christus, Marci VIII, 15. uti caveatur *a fermento Pharisæorum & fermento Herodis:* quod Matthæus sic retulit, *Cavete a fermento Pharisæorum & Sadducæorum:* subjecitque interpretationem fermenti, perversitatem doctrinæ. Illis enim temporibus in Judæa & Galilæa, ac multo antea, nempe ex quo fere in eas regiones Græcanica se peregrinitas infudit, ingens de resurrectione disceptatio fuit: Pharisæis *resurrectionem futuram justorum & iniquorum* prædicantibus, negantibus Sadducæis. Testis est Paulus in Actis, cap. XXIII, 6. *Ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe & resurrectione mortuorum judicor.* Et Lucas V, 8. *Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritum. Pharisæi autem utraque confitentur.* Ut prius apud Matth. XXII, 23. *Accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt, non esse resurrectionem.*

Apud Marcum pro Ἡρώδου, quidam dicuntur codices Ἡρωδιανῶν habere, quod eodem recidit. Sunt igitur,

ipso Domino præmonente, Herodiani eadem infecti labe, qua Sadducæi, ac vice versa. Neque enim testes alios, si qui secus sentire videantur, in præsenti moramur: sive quod piget post Deum audire mortales: sive quod isti ætatis incertæ fortassis, ac per se dubiæ fidei sunt: sive denique quod neque inter ipsos de Herodianis convenit; neque cogit ulla ratio, ut alterum præ altero audiamus. Quanto autem satius est uni Domini ac magistri voci adhærescere, neque eam ullius conjecturæ fuco adulterare, aut tricis infringere? Græcanica igitur ea superstitio fuit, quæ neque resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum, hoc est, neque Angelum, neque Deum ipsum, resurrectionis magistrum ac doctorem agnoscebat: est enim orationis ascensus, ab Angelo ad Deum, & est πνεῦμα Deus. Quemadmodum Christus ipse dixit, Joan. IV, 24. πνεῦμα ὁ Θεός, *Spiritus est Deus.* Illam profecto ibi Pauli fidem ac Pharisæorum esse, cum Sadducæorum placitis pugnantem, ex his verbis conficitur, quæ post prius allata statim subjiciuntur, versu 9. *Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto. Quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?* Spiritus haud dubie idem in hoc versu, qui & in proxime superiore, cum Angelo consociatur, ut apparet: quoniam per se vel per Angelum loqui Deus homini possit ac soleat. Nam qui Pharisæi in versu priore dicuntur *utraque confiteri*, Angelum, & Spiritum: iidem ipsi in subsequente Spiritum & Angelum commemorant: eumdemque proinde in utraque sententia Spiritum, nec diversum.

Est aliud πνεῦμα in sacris codicibus, aliud τὸ πνεῦμα: tametsi leve ac subtile istarum vocum discrimen est, cum de Deo agitur. Nam istud quidem τὸ πνεῦμα per se Spiritum sanctum, ex consequenti vero naturam divinam significat,

cui vis operandi ineſt: operationemque ab ea profectam, quæ *per appropriationem*, ut ſchola loquitur, Spiritui tribuitur. Πνεῦμα autem, divinam per ſe naturam; nam *Spiritus eſt Deus*: ex conſequenti vero, perſonam divinitatis eam, cui operatio tribuitur: ſunt enim, ut ejusdem ſcholæ verbis utamur, actiones ſuppoſitorum, quantum ad denominationem attinet. Pugnat porro cum catholica veritate Grotii interpretatio in hunc locum, ubi nomine πνεύματος jubet intelligi *quemdam afflatum, qui animum miro modo penetret, quem Græci ἐπίνοιαν vocant.* Eſt enim Socinianæ peſtis, quam ille in ſuis Notis ad libros ſacros ſingulis non dico paginis, ſed pæne verſibus callidiſſime occultiſſimeque ingerit, illud primarium placitum, ne τὸ πνεῦμα quidem Spiritus ſancti perſonam usquam ſignificare: ſed hunc dumtaxat afflatum quem diximus. Quare in Notis ad hunc locum, monet alia ſimili ſenſu loca accipi oportere, tametſi in his omnibus τὸ πνεῦμα legitur, Act. X, 19. XI, 12. 28. XVI, 7. XX, 23. Cujus autem imperitiæ, ſive potius malitiæ eſt, hoc loco non agnoſcere perinde Spiritum atque Angelum, intelligentem ſubſtantiam declarari: cum uterque ex æquo, Spiritus atque Angelus, & æque uterque proprie loqui dicatur? τί εἰ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ, ἢ ἄγγελος; Hanc enim vim eſſe vocis tum Græcæ λαλεῖν, tum Latinæ *loqui*, ut in ſubſtantiam tantum cadat mente ac ratione præditam, tum pueri norunt, tum tercenta Novi Teſtamenti exempla confirmant. Tamen a malitia Grotius non diſcedens, ad locum Joannis XVI, 13. *Cum venerit ille Spiritus veritatis..... quæcumque audiet loquetur*, ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λαλήσει, ne perſonam Spiritus ſancti agnoſcat, illi afflatui quem prædicat, perſonam legati dicit affingi per proſopopœiam, & λαλεῖν ait *Spiritus ſancti eſſe*, hoc eſt, Grotiani afflatus *inſinuare* ſive irrepere *animis*. Et Joannes igitur fere ſexagies, & tricies Lucas, hoc eſt, ubi-

que constantissime, proprio significatu vocis illius usi sunt: semel tantum uterque, sui perpetui moris oblitus, improprio & metaphorico: neque usquam alibi, quam ubi propria vocis acceptio dogmati Sociniano officit? Quis istud autem, nisi e Socini castris aliquis, fieri potuisse existimet? Ne Deum autem hoc loco Grotius agnosceret, causa hæc fuit: (nam alios aliæ causæ perpulere) at is verebatur, ne si Sadducæos Herodianosve fateretur Deum aut nullum verum, aut corporeum coluisse, eoque nomine a sacris scriptoribus repudiatos, atque ab ipsa Synagoga rejectos, se quoque jam tum in illis fuisse prædamnatum fateri cogeretur. Nam ipse corporeum Deum coluit, qualem grex Socini.

Angelum igitur ac Spiritum negavere Sadducæi, hoc est, & Angelum, & Spiritum sustulere, qualem Paulus cum Pharisæis, & nos cum Paulo animis informamus: substantiam nimirum omnis expertem corporis, omniumque affectionum quæ corporis propriæ sunt: quæ non tenuitate solum, aut vi motus celerrima, sed toto substantiæ genere a corpore discrepet. *Pharisæi autem utraque confitentur*, hoc est, geminum resurrectionis magistrum: nempe & Angelum, & Spiritum, sive Deum: quorum ab alterutro edoceri Paulum potuisse iidem suspicantur. *Quid si*, aiunt, *Spiritus locutus est ei, aut Angelus?* Afflatum, sive ἐπίνοιαν Grotianam an in Mose saltem, quem prophetæ loco ipsi quoque habuere, Sadducæi negarent? Minime sane. Sed hunc afflatum esse a Deo Spiritu, quæ vocis istius acceptio est apud Catholicos Doctores, æque atque Grotius, pernegarunt: sive Deum illi corporeum, ut Sociniani: sive, quod multo est verius, naturam illi tantum pro Numine haberent, & Deo Ignoto: cujus μοναρχίαν qualemcumque agnoscerent in res omnes, hoc est, in substantiam corpoream. Nam τὸ πᾶν esse corporeum statuebant, cujus partes inferiores a superi-

oribus certa ratione ac lege regantur. Hoc est autem Angelum ac Spiritum, sive Deum reipsa tollere.

De Angelis quidem ait iste Sadducæos id statuisse, *quod Judæorum nonnullos sua quoq; ætate sensisse Justinus affirmat*, ἀτμήτους καὶ ἀχωρίστους Θεοῦ δυνάμεις, ἃς ὁ Θεὸς ὅταν βούληται, προπηδᾶν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀναστέλλει πρὸς ἑαυτὸν, nempe in Dialogo cum Tryphone, pag. 280. At illa non Judæorum, sed quorumdam ex his, qui Christo nomen dedissent, opinio fuisse ibi dicitur: qui de Verbo similiter ac de Angelis pronunciarent, ipsum esse Virtutem, quæ ab rerum omnium parente subinde prosiliret, ad eumque peracto opere remearet: nunc Verbum appellari, cum Patris mandata defert ad mortales: nunc gloriam Patris, cum admirabiles quasdam de Deo ἐπινοίας animis nostris injicit: nunc aliis nominibus insigniri. Qui si hæretici tunc fuere, præivisse Marcello Ancyrano possunt videri, cui similis de Verbo deliratio tribuitur, libro 2. hæreticarum fabularum, cap. X. Idem objectum olim Origeni fuisse refert Anonymus in Bibliotheca Photii, cod. CXVII. ὅτι τὰ χερουβὶμ ἐπίνοιαι τοῦ υἱοῦ εἰσίν. Quæ sunt profecta haud dubie, ut illa priora ex Dialogo descripta, ab impio dogmate de Deo aut Verbo corporeo. Quod si æque conficta aut temere credita illa in Dialogo hæresis est, atque ista Origeni per calumniam impacta creditur ab Illustrissimo HUETIO Abrincensium Episcopo: id quod aliquando certis rationibus se persuasurum aliquis pollicitus est: quid erit deinde Grotio relictum, quo non suum potius, qui verus error est, in sacris codicibus damnatum defendat, quam istum alterum, qui nec Judæorum fuit, ut ostendimus, nec fortassis ullius sectæ inter Christianos? Quod si qui Angelos somniarunt, ut quidem ipse vult, esse ἀτμήτους καὶ ἀχωρίστους Θεοῦ δυνάμεις, iidem, ut de Origene creditum est, censuere esse ἐπινοίας τοῦ υἱοῦ, quod idem prorsus va-

let aut eodem certe recidit: qui fieri poteſt, ut Sadducæi Spiritum negarent, ſi nomine πνεύματος intelligi neceſſe eſt hanc ipſam ἐπίνοιαν, ſive afflatum Grotianum?

Quoniam vero quæ Angelorum, eadem omnino humanorum ſpirituum conditio atque ratio eſt, quantum ad ſecretionem ab omni corpore: de natura ſimiliter atque origine animæ viſum eſt auctori Antiquitatum Judaicarum, Grotioque, & Wolzogenio, Sadducæorum hæreſim in eo ſtatuere, quod affirmarent animam eſſe dumtaxat quamdam corporis humorumque κρᾶσιν, ſive temperationem, quæ cum corpore evaneſceret atque interiret. Niſi enim ita Sadducæi crederent, non potuit alia eorum eſſe de animæ natura hæreſis, quam quæ ἀρχαιολόγȣ, Grotiique, ac Socini fuit: tenuem eſſe ſubſtantiam, quæ pro ſua tenuitate dici incorporea & ſpiritalis jure poſſit, divinæ particulam auræ, ſpiritum natura ſua corruptionis expertem, ex æthere vel anima mundi, aliove ſimili fonte, decerptum: qui non ut quod, ſed ut quo vivat: hoc eſt, qui per ſe non vivat, ſed vitam cum corpore conjunctus efficiat. Ne hic igitur confixus error in ſacris litteris crederetur, alium iſti longeque diverſum Sadducæis affinxere, quem diximus. Tametſi in diverſas ipſi quoque partes abiere. Nam ille quidem ἀρχαιολόγος diſcedere ex hac vita animum cum quodam perpetuo corpore aut vehiculo, ut Triſmegiſtus, aliique, cenſuit: qui Catholicorum ſenſa ac voces cum vellent imitari, vitam hoc modo ſenſumque animis a corpore ſejunctis dedere. Iſti alterum in corpore corpus peroſi prorſus hæc adimunt, ac vivere animos noſtros a corpore ſeparatos plane negant: tametſi eoſdem ſubſiſtere nihilominus, hoc eſt, non interire aſſeverant. Quare quod eſt a Salomone pronunciatum, Eccl. XII, 7. *Revertitur pulvis in terram ſuam unde erat, & ſpiritus redit ad Deum, qui dedit illum*, pro eo poſitum eſt, ſi

Grotium audimus, quod Euripides cecinit, τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν, πνεῦμα δὲ πρὸς αἰθέρα, *redire spiritum ad athera.* Est enim æther Grotio fons animarum: quem fontem etiam Aristoteli placuisse vetus scriptor prodidit, libro IV. contra Celsum, pag. 202. In priorem illam autem de corpore aut vehiculo animæ hæresim (nunc enim certe Catholici omnes sic appellant) quo sive casu, sive consilio vel errore, veterum quidam impegerint, alterius erit loci exponere, ne uno omnia tempore dicamus, longiusque a proposito evagemur. Posterior, quæ Grotiana, quam nihil ab Herodiana Sadducæaque distet, de origine animæ, nunc est aperiendum: de exitu enim ac fine quanto sit illa pejor, & ii intelligunt vel me tacente, qui Socinianæ doctrinæ corpus integrum callent: idemque Grotii virus esse ex libris ipsius didicerunt: & nos ipsi satis aperte pro instituto nunc indicavimus.

An vero decerptam ex æthere, quintave substantia, sive anima mundi, animam humanam Sadducæi negarent, cum id Platonici non negarent? An Angelos minime subsistere, animosque similiter interire cum corporibus, atque in nihilum redire Sadducæi docerent, cum Platonici e contrario permanere contenderent? Nam ut Herodianos a Sadducæis nihil differre Christus admonuit, in hac parte doctrinæ ita nihil illos a Platonicis in eadem dissidere, maxime probabilis ratio persuadet. An enim Herodes Atticus aliam, quam Platonis Attici sectam sequeretur? aut quæ alia, quam Platonis vel similium dogmata, cum se Græca peregrinitas in Asiam infudit, secum invexisse existimanda est? Atqui & Platonis ipsius, & Aristotelis, & ipsius Pythagoræ sententiæ, *spem* Tullio *afferunt,* 1. Tusc. XXIV. *posse animos, cum e corporibus excesserunt, in cœlum quasi in domicilium pervenire.* Quod fieri utique non potest, si animus non ὑφίσταται. Et vero *nullum esse sensum post mortem, & cum*

corporibus simul animas interire, atque omnia morte deleri, minuti tantum *quidam philosophi censent*, inquit idem, in fine libri de Senectute, & in Lælio num. XV. Pythagorica autem παλιγγενεσία post aliquot sæcula, Platonicaque μετενσωμάτωσις statim post exitum, quam hodieque ab Orientalibus permultis retineri aiunt, permansionem pariter animorum tamquam certam ac minime controversam ponit. Nam Democriti, Empedoclis, Aristoxeni, aut Dicæarchi deliria, quæ Tullius refert, & quæ sunt eorum simillima, ea quæ Sadducæis a Grotio tribuuntur, nulla gens nisi barbara, nulla certe quamvis exigua in orbe Romano amplexa est.

Animum igitur humanum dici ab Herodianis Sadducæisque oportuit, tenuem esse, decerptamque ex æthere substantiam, quæ pro sua tenuitate præ corpore concreto, quod sub tactum vel sensum cadit, & spiritus appellationem, apud eos, qui proprie spiritum negant, καταχρηστικῶς obtineat: & incorporeæ substantiæ. Quo sensu fortassis Græcus auctor εἰς τὴν ἁγίαν ἑορτὴν τῶν Βαΐων, pag. 402. Christum dixit post ascensionem nunc esse ἐν τοῖς ἀσωμάτοις χωρίοις ἐνσώματον. Hujusmodi deinde spirituum humanorum nullam futuram esse cum prioribus suis corporibus novam conjunctionem: nullam, quod idem est, corporum ἀνάστασιν: sed vel permixtionem animorum cum æthere, unde sunt delapsi: vel post pœnas persolutas μετενσωμάτωσιν, cum incipient in corpora velle reverti, non priora quidem, sed quæ tunc se offerent, diversa a prioribus. Nam ita Plato, libro X. de Republica, & in Phædone. Quod si ita futurum est, *vana*, ut Paulus ait, *& inanis est fides nostra*. His igitur placitis affinia Sadducæi si docuere cum Herodianis: quæ potest esse Grotii vel Socini defensio, ne se prædamnatos cum istis intelligant ac sentiant? Ἀνάστασιν quidem Grotius cum suis admittit: quamquam qualem istam, & quorum? sed

careat

careat sane utcumque hac parte Sadducæorum Herodianorumque labe: alteram de origine animæ ut a se depellat, quo demum effugio consequetur?

Ex Sadducæis igitur discimus qui sint Herodiani: ex Herodianis vicissim qui sint Sadducæi. Nam ex Sadducæis Herodianos colligimus resurrectionem, Angelum, & spiritum negasse: ex Herodianis autem, ecquod genus spiritus in homine, (est autem eadem de Angelo ratio) repudiarent. Nempe illud quod extra corpus positum vere ac per se vivat, nec conjunctim tantum cum corpore, cui motum ac vitam imprimat: quod & sine adminiculo corporis actu intelligat, ametque vel oderit, gaudeat, doleatve, pro eo ut in præmio scilicet, vel pœna fuerit: ac proinde quod appetat atque deposcat resurrectionem, hoc est, reversionem in prius corporis sui domicilium. Nam animi, nisi ita vivunt, ut diximus, præoptare sua priora corpora non possunt, atque adeo neque veram ἀνάστασιν, seu proprie dictam resurrectionem; sed in quodcumque illi corpus inciderint, erit ex æquo gratum & jucundum. Quare adversus Sadducæos Herodianosque vera fides duobus istis quasi connexis invicem atque indivulsis capitibus continebatur: quorum alterum si proferretur, intelligi ex eo alterum necesse esset: & spiritus nimirum separatos vivere: & veram priorum corporum resurrectionem ipsis nobisque in expectatione esse. Ex quo gemino dogmate, si tamen geminum est, consequitur pro iisdem spiritibus humanis exorare, sanctam esse salubremque cogitationem, ut a peccatis solvantur, alii citius, serius alii, omnes certe ante resurrectionem: quæ ratiocinatio est sacri scriptoris, 2. Machab. XII, 43. jam tum illo grassante in Judæa pestifero errore, quem eo Græci rerum potiti invexerant.

Rectam hanc fidem de generali mortuorum ad vitam reditu, Pharisæi obfirmatis animis tenuere contra Sadducæ-

os,teste Paulo,qui se Pharisæorum,ut diximus,filium ea causa vocat. Tametsi istud displicuit olim certo hominum gregi,qui inter pestifera sectæ suæ placita,Christum apparuisse posuere,eo tantum consilio ac fine, ut resurrectionem doceret: non ut pro alienis peccatis satisfaceret: quamvis illi Christum agnoscerent, quod Sociniani negant, ἀληθείᾳ καὶ φύσει θεόν. Resurrectionem igitur si Pharisæi jam olim tenerent eodem quo Paulus sensu atque intellectu, quid Christi adventus mortalium generi profuisset? Hic isti deformandum primo Pharisæorum de resurrectione dogma censuere: quod ἀρχαιολόγος faciendum suscepit, libro 2. de bello cap. VII. deinde in loco Actorum proxime laudato, υἱὸς Φαρισαίων, Paulo ipso invito,& Luca scriptore, spretoque vulgato interprete, vel mutandum in Φαρισαίου, quod nunc plerique codices habent,interpolati ab ea factione scilicet: vel sive Φαρισαίων, sive Φαρισαίου legeretur, non tam filium instituto ac fide,quam genere atque ortu,monuerunt intelligi oportere.

Ut est autem timidus ac suspiciosus error, præsertim in re sua: Herodes tetrarcha, tametsi veram ἀνάστασιν cum Sadducæis Herodianisque suis negaret, tamen diffidens saltem semel opinioni suæ, ubi *audivit famam JESU, ait pueris suis: Hic est Joannes Baptista, ipse surrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in illo.* Matth. XIV, 1. Hæc ille autem non de suo sensu, sed injecta ab aliorum Judæorum sermonibus suspicione loquebatur, teste Luca, cap. IX, 7. *Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo: &* HÆSITABAT, EO QUOD DICERETUR A QUIBUSDAM, *Quia Joannes surrexit a mortuis: a quibusdam vero, quia Elias apparuit: ab aliis autem, quia Propheta unus de antiquis surrexit. Et ait Herodes: Joannem ego decollavi: Quis est iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.* Negabat enim ille

ἀνάστασιν cum Sadducæis: tunc vero eorum quæ audiebat novitate perculsus *hæsitabat*, an potior illorum esset veriorque sententia, qui dicerent Joannem esse e mortuis suscitatum: uti ab Elia & Elisæo quosdam fuisse revocatos ad vitam libri sacri prodebant. Nam cum fuisset Christus Dominus ante illum fere annum plerisque ignotus, non alium existimabant esse qui verbum Dei prædicaret ac miracula ederet, quam quem eo fungentem munere paulo ante audierant, ab Herode nuperrime capite damnatum, priusquam de Jesu fama exisset. Itaque ad Joannem, ut putabant, redivivum, omnia referebant: alii ad unum ex prophetis, quem, si Jeremias vel alius foret, surrexisse suspicabantur: si Elias, rediisse.

Quot erant igitur Hierosolymis Sadducæi, Herodiani totidem fuere: sed & multo plures: quoniam præter Sadducæos, qui se Mosaicæ legi cæteroqui profiterentur addictos, Græci ibi fuere plurimi ab ea lege immunes: quibus Herodianorum inditum nomen est, quod invecta jam dudum hæc falsa opinio e Græcia in terram Israel, novum ab Herode priore in Judæa, ac forte ibi tunc primum, robur accepit: nomenque inde sub Herode quoque altero prioris filio perseveravit. Cur autem hæc a Josepho neglecta sunt ac prætermissa? An sociis quinam Herodiani essent inter se disceptantibus, noluit afferre præjudicium, ne tota fere cohors sequi ducem invita cogeretur? Cui enim religio non foret, in re tali, quam ille scilicet oculis usurpasset, ab ejusdem decedere sententia? Quamquam alioqui non debet mirum videri, Herodianos ab eo fuisse prætermissos, qui de rebus ab Herode tetrarcha Galilææ gestis per annos saltem XLIII. nihil plane prodiderit: perinde quasi ad Judaicam historiam nihil pertinerent: nec de eo fere aliud retulerit, quam incestas nuptias, quas ex sacris libris hausit, exitumque qualem ipse finxit.

VI. *De Philippo, & altero Herode, præter tetrarcham, Herodis Magni liberis, ex Josepho.*

Quid aliud denique, nisi & ardens studium texendi progeniem Herodi numerosam, & intemperans illa cupiditas adversandi sacris scripturis, de qua ad annum Christi octavum diximus, Josephum impulit, ut Herodem plane ignotum, Herodis Magni filium, nec ulla tamen vel exigua regni portione donatum a patre, fingeret: cujus uxorem Herodiadem, marito adhuc superstite, frater ejusdem Herodes tetrarcha duxerit: & Philippum ab isto diversum statueret, quem decessisse sine liberis ait, relicta uxore Salome ficti illius Herodis filia, libro XVIII. Antiq. cap. VII. ubi dedita opera universam describit gentis Herodianæ familiam? Cum scriptor sacer non Herodis, sed Philippi uxorem fuisse Herodiadem diserte affirmet, eamque Herodi tetrarchæ post obitum mariti nupsisse: eo quod afferret nimirum veluti pro dote, sub tutelæ specie ac titulo, tetrarchiam Trachonitidis & Ituræ. Adde quod narrat idem cap. VI. Philippum obiisse anno XX. Tiberii, tetrarchiæ suæ XXXVII. cum dicere debuerit, si secum ipse constare vellet, anno *Tiberii XXII. tetrarchiæ suæ XXXVIII.* ut est a Petavio animadversum. Quis hunc deinde aberrasse miretur in anno obitus Herodis prioris notando, qui in Philippi obitu, in Herodis tetrarchæ scelere, & probro domus Herodianæ describendo, tantopere hallucinatus sit: quæ XXX. fere annis ab ejus ætate propius abfuere: quæ discere eum ab Agrippa rege oportuit? Nam ille quidem libros de bello Judaico prius exaratos, legit comprobavitque epistolis duabus ac sexaginta, si Josepho fides ita narranti in vita sua, pag. 1026. Heu! quot fabulæ comparatæ, tamquam destinæ, fabulis fulciendis? Num igitur adeo parum cognita sua Agrippæ amita fuit? num uterque avi sui frater ignotus adeo, ut connubia inter ipsos affinitatesque permutaret? An illius ergo ævi, quod præ se fert, Josephus existimandus est, post tot & tam insignes errores in Herodiana historia, sexcentosque alios in reliquo opere, a Saliano & aliis adnotatos: & quod caput est, post tot cognationes confictas, post tot contrarias sacræ scripturæ narrationes? Putidum est enim, quod Grotius comminiscitur, ut Josephi honori ac pudori consulat: quem scilicet Herodem Josephus, Marcus ac forte Matthæus Philippum appellant, dictum videri Philippum Herodem, Herodis tetrarchæ fratrem, ab altero Philippo ejusdem pariter Herodis tetrarchæ fratre, & ipso, ut Lucas ait, tetrarcha, diversum.

Sicuti nimirum quem Agrippam Josephus, Lucas Herodem vocat, videri cognominatum fuisse Herodem Agrippam multi dixere. Nam quæ vel tam discors ac dissentiens a vero narratio, vel quæ similiter tam discrepantes sententiæ esse possunt, quæ non hac via facile componantur? aut quis tam supposititius scriptor erit, cui non concilietur fides, si talibus effugiis & commentis locus absque teste vel idoneo argumento datur?

Hæc tamen de conscriptis Josephi nomine libris, aliisque capitibus, quæ attigimus, non tamquam totidem effata, planeque decisa ἀξιώματα accipi volumus: quantumvis pro oratorio dicendi genere, quo subinde utimur, secus videri possit nonnullis. Nodi sunt, quos solvendos erudito cuique ac φιλαλήθει proponimus: quos si quis salvis Antiquitatibus expediri putet posse, laudabimus ingenium ac felicitatem. Sed novis criminationibus deinde utemur in ἀρχαιολόγον. Indicabimus enim quam pravo ille consilio ab Hebraici codicis calculo discesserit, carmina Sibyllina descripserit, historiam Judithæ Tobiæque omiserit, de probatica piscina siluerit: Straboni quædam de Antigono, aliaque, quæ in Strabone non exstant, adscripserit: fati necessitatem induxerit: fato ad singula movente, manere in nobis nihilominus bene aut male agendi potestatem pluribus locis docuerit: fatum a faciendo tamquam homo Latinus derivarit, secutus definitionem, qualis habetur libro V. de Civitate Dei, cap. VIII. notationemque Latini nominis potius quam Græci, quod & Salianus noster animadvertit: aliaque non pauca ejusdem generis: ex quibus fortassis & totius conscelerati gregis agnoscatur ætas: & si de Sadducæorum hæresi recte conjecimus, novorum Sadducæorum nefaria consilia retegantur. Nemo interim in hisce capitibus, quæ sacrorum codicum, nummorumque, & marmorum auctoritate adstruimus, scriptores quoscunque opponat, qui Josepho patrocinari, vel ejusdem operi videri possint fidem adserere vetustatis: sive eorum ipsorum αὐθεντία, ac forte γνησιότης venire possit in controversiam, sive pro genuinis ab omnibus vulgo habeantur. Nam quid primum in eo genere quisquam afferat, quod non sit tritum ac pervulgatum? aut quid aliud in præsenti sciscitamur ab eruditis, nisi an Josephus, in his capitibus quæ nunc proponimus, cum sacris codicibus, nummisque, quos testes attulimus nostrarum sententiarum, probe consentiat? Nam horum auctoritati scilicet scripta quæcumque testimonia concedere jus & ratio postulat.

INDEX
RERUM ALIQUOT INSIGNIORUM.

P. 7. *v.* 2. *Adde*, Hinc lilium Phaselidis olim *lilium convallium*. Cant. 2, 1. *Pag.* 18. *annus 78. poni debere e regione versus a scriptura vacui: annus* 79. *ex adverso nummi Vespasiani. Pag.* 28. *v.* 14. *lege*, Herodem ethnarcham. *Pag.* 59. *v.* 7. post verba: *Judaa Procuratorem*, lege: *statuit anno* 50. *Tacitus anno* 52. *ac simul Procuratorem Galilaa.*

SUMMA PRIVILEGII.

CAutum est diplomate Regio, ne quis in Gallia, intra annos octo, excudat aut divendat *Chronologiam ex nummis antiquis restitutam*, præter Johannem Anisson, Regiæ Typographiæ Directorem: multa, si quis contra fecerit, indicta. Versaliis, die 7. Novembris, 1692.

NOBLET.

PERMISSIO.

EGO LUDOVICUS GENEVRAT, Provincialis Societatis JESU in Provincia Franciæ, permitto ut P. Joannis Harduini ex eadem Societate *Chronologia ex nummis antiquis restituta*, typis edatur. Flexiæ, die 1. Novembris, 1692.

LUDOVICUS GENEVRAT.